

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI**

**TRAKYA BÖLGESİ I. ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ YAPILARI
(EDİRNE, TEKİRDAĞ, KIRKLARELİ)**

Atakan BALCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Erkan ATAĞ

MAYIS – 2022

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TRAKYA BÖLGESİ I. ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ
YAPILARI (EDİRNE, TEKİRDAĞ, KIRKLARELİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Atakan BALCI

Enstitü Ana Bilim Dalı : Sanat Tarihi

“Bu tez 18/05/2022 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Doç. Dr. Erkan ATAK	Başarılı
Doç. Dr. Ela TAŞ	Başarılı
Doç. Dr. Yusuf ACIOĞLU	Başarılı

ÖNSÖZ

“Trakya Bölgesi I. Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli)” adlı araştırmanın her aşamasında desteklerini esirgemeyen Gökçe Balcı Sesli’ye sonsuz teşekkürler...

Atakan BALCI

18/05/2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ÇİZİM LİSTESİ	v
FOTOĞRAF LİSTESİ	viii
ÖZET	xvii
ABSTRACT	xviii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ ÖNCESİ MİMARİ ORTAM VE SİYASİ SÜREÇ	6
2. BÖLÜM: BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ	22
2.1. Dönemin Önemli Mimarları.....	27
2.1.1. Mimar Kemaleddin.....	28
2.1.2. Mimar Vedat Tek.....	32
2.1.3. Giulio Mongeri.....	34
2.1.4. Arif Hikmet Koyunoğlu.....	35
2.2. Dönemin Mimari Özellikleri ve Bazı Önemli Yapıları.....	37
3. BÖLÜM: KATALOG	46
3.1. Edirne	46
3.1.1. Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası (Halk Eğitim Merkezi Binası).....	46
3.1.2. Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası.....	49
3.1.3. Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası.....	51
3.1.4. Edirne Daru'l-Eytam Binaları (Edirne Sıra Çarşılar).....	52
3.1.5. Karaağaç Gar Binası (Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Binası).....	53
3.1.6. Karaağaç Eski İstasyon Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi).....	56
3.1.7. Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi.....	58
3.1.8. Karaağaç Gümrük Karakol Binası (Protokol Evi).....	59
3.1.9. Karaağaç Jandarma Karakolu Binası (Orman İşletme Müdürlüğü Lojmanı).....	60
3.1.10. Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi.....	61
3.1.11. Edirne Askeri Hastane Çeşmesi.....	63
3.2. Tekirdağ	65
3.2.1. Tekirdağ Eski Vali Konağı (Tekirdağ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi).....	65

3.2.2. Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği).....	67
3.2.3. Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu	69
3.2.4. Tekirdağ-İnanlı Tarım İşletmesi (Eski Aygır Depo Binası).....	71
3.3. Kırklareli	72
3.3.1. Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi)	72
3.3.2. Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu	73
3.3.3. Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu (Pınarhisar Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi).....	75
3.3.4. Kırklareli Büyük Cami Çarşısı Çeşmesi	77
3.3.5. Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası	79
4. BÖLÜM: KARŞILAŞTIRMA ve DEĞERLENDİRME	81
4.1. Gar Binaları	82
4.1.1. Mimari Özellikleri	83
4.1.2. Süsleme Özellikleri	83
4.1.3. Malzeme ve Teknik	84
4.2. Karakol Binaları	84
4.2.1. Mimari Özellikleri	85
4.2.2. Süsleme Özellikleri	85
4.2.3. Malzeme ve Teknik	86
4.3. Eğitim Binaları	86
4.3.1. Mimari Özellikleri	86
4.3.2. Süsleme Özellikleri	88
4.3.3. Malzeme ve Teknik	89
4.4. İdari Binalar	90
4.4.1. Mimari Özellikleri	90
4.4.2. Süsleme Özellikleri	92
4.4.3. Malzeme ve Teknik	94
4.5. Çeşmeler	94
4.5.1. Mimari Özellikleri	94
4.5.2. Süsleme Özellikleri	96
4.5.3. Malzeme ve Teknik	97
4.6. Diğer Yapılar	97

SONUÇ	98
KAYNAKÇA.....	102
EKLER	117
ÖZGEÇMİŞ	220



KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Diğerleri
QR.	: Hızlı Tepki (Quick Response)
No:	: Numara
m.	: Metre



ÇİZİM LİSTESİ

- Çizim 1:** Edirne İttihat ve Terakki Binası (Halk Eğitim Merkezi Binası) Planı, (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinden İşlendi)
- Çizim 2:** Edirne İttihat ve Terakki Binası (Halk Eğitim Merkezi Binası) Ön Cephe Kesiti, (Oral Onur'dan, 2019)
- Çizim 3:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası Planı, (Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivinden)
- Çizim 4:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası Çizimi, (Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanterinden İşlendi)
- Çizim 5:** Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası, (Tahsin Arıkan Özel Arşivinden Alınmış, 1918 Tarihli Edirne Haritası, Fatma Işılay Yıldırım'dan Düzenlendi)
- Çizim 6:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), 1911 tarihli Mimar Kemaleddin'e Ait Ön Cephe Plan Taslağı, (Yıldırım Yavuz'dan, 2009)
- Çizim 7:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Mimar Kemaleddin'e Ait Ön Cephe Çiziminden Kopya Edilerek Düzenlenmiş 1959 Tarihli Çizim, (Yıldırım Yavuz'dan, 2009)
- Çizim 8:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Kat Planları (Ali Yıldız'dan)
- Çizim 9:** İstanbul Sirkeci Garı Binası Zemin Kat Planı, (Başar ve Erdoğan'dan)
- Çizim 10:** İstanbul Evkaf-ı Humayün Nezareti, Mimar Kemaleddin'e Ait Ön Cephe Çizimi, (Yıldırım Yavuz'dan)
- Çizim 11:** Edirne Eski İstasyon/Gar Binası Eski Kat Planı, (Ali Yıldız'dan)
- Çizim 12:** Edirne - Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi, Mimar Kemaleddin'e Ait Plan Çizimi, (Yıldırım Yavuz'dan, 2009)
- Çizim 13:** Edirne - Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi, Mimar Kemaleddin'e Ait Ön Yüz Çizimi, (Yıldırım Yavuz'dan, 2009)
- Çizim 14:** Edirne - Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi, Mimar Kemaleddin'e Ait Arka Yüz Çizimi, (Yıldırım Yavuz'dan, 2009)
- Çizim 15:** Mimar Kemaleddin İmzalı Hamam Projesi, (Yıldırım Yavuz'dan, 2009)
- Çizim 16:** Karaağaç Gümrük Karakol Binası (Protokol Evi), Ön Cephe Çizimi
- Çizim 17:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, 1972 Tarihli Tayyip Yılmaz Çizimi, (Bilar Ender'den, 2019)

- Çizim 18:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi Planı, (Edirne Kültür Varlıkları Envanterinden İşlendi)
- Çizim 19:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Güney Cephe Çizimi
- Çizim 20:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Doğu ve Batı Cephelerde Yer Alan Alınlık Süsleme Detayı
- Çizim 21:** Hammami Muhittin Çeşmesi, Mimar Kemaleddin ve Mimar Ali Talat İmzalı Çizimden İşlendi, (A. Batur ve G. Cephaneçigil, 2009)
- Çizim 22:** Edirne Askeri Hastane Çeşmesi, (Edirne Kültür Varlıkları Envanterinden İşlendi)
- Çizim 23:** Edirne Askeri Hastane Çeşmesi Planı, (Edirne Kültür Varlıkları Envanterinden İşlendi)
- Çizim 24:** Edirne Askeri Hastane Çeşmesi, Kuzey Cephede Yer Alan Alınlık Süsleme Detayı
- Çizim 25:** Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi), Zemin Kat Planı, (Fulya Adıyaman'dan)
- Çizim 26:** Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi), Birinci Kat Planı, (Fulya Adıyaman'dan)
- Çizim 27:** Sultan Hasan Külliyesi Planı, (Engin Beksaç'tan)
- Çizim 28:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Valilik Binası), Ön Cephe, (Cenk Doğan'dan)
- Çizim 29:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Valilik Binası), Kuzey Cephe, (Cenk Doğan'dan)
- Çizim 30:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Valilik Binası), Zemin Kat Planı, (Cenk Doğan'dan)
- Çizim 31:** Kastamonu'daki Hükümet Konağı, Birinci Kat Planı, (Mine Topçubaşı'ndan)
- Çizim 32:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Zemin Kat Planı, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Çizim 33:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Üst Kat Planı, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Çizim 34:** Tekirdağ İnanlı Tarım İşletmesi (Eski Aygır Deposu), Ön Cephe Çizimi
- Çizim 35:** Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası) Planı, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Çizim 36:** Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), Ön Cephe Çizimi

- Çizim 37:** Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi), Arka Cephe Çizimi, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Çizim 38:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu, Zemin Kat Planı, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Çizim 39:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu, Birinci Kat Planı, (Mustafa Özer'den)
- Çizim 40:** Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu (Pınarhisar Kültür Merkezi) Plan, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Çizim 41:** Kırklareli Büyük Cami Çarşı Çeşmesi, Güneydoğuya Bakan Cephe Çizimi
- Çizim 42:** Kırklareli Büyük Cami Çarşı Çeşmesi, Alınlık Süsleme Detayı
- Çizim 43:** Babaeski Eski Belediye Binası Planları, (Mucit Öztabak'tan)

FOTOĞRAF LİSTESİ

- Fotoğraf 1:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Eski Görünüm, (Oral Onur'dan, 2019)
- Fotoğraf 2:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Eski Görünüm, (Tuğba Yüce Gökşen'den)
- Fotoğraf 3:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinden)
- Fotoğraf 4:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Ön Cephe Görünümü
- Fotoğraf 5:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Ana Giriş Kısmı
- Fotoğraf 6:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Ana Giriş Kısmı Detay
- Fotoğraf 7:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Doğu Cephe Görünüm
- Fotoğraf 8:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Batı Cephe ve Üst Kat Görünümü
- Fotoğraf 9:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Batı Cepheden Giriş Bölümü
- Fotoğraf 10:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Batı Girişin Sağ Tarafından Uzanan Koridor
- Fotoğraf 11:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Toplantı Salonunun Yer Aldığı Koridor
- Fotoğraf 12:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Mimar Kemaleddin Salonu
- Fotoğraf 13:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Mimar Kemaleddin Salonu Tavan Süslemeleri
- Fotoğraf 14:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Mimar Kemaleddin Salonu Tavan Süslemeleri
- Fotoğraf 15:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Koridor Tavan Süslemeleri
- Fotoğraf 16:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Koridor Tavan Süslemeleri
- Fotoğraf 17:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Koridor Tavan Süslemeleri Detay
- Fotoğraf 18:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, İç Kısımda Yer Alan Çini Süslemeler
- Fotoğraf 19:** Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası, Mimar Kemaleddin Salonu, Dr. Rıfat Osman Tarafından Yapılmış Çini Süsleme

- Fotoğraf 20:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, Yapının İnşaat Aşamasından Eski Bir Fotoğraf, (Fatma Işıl Yıldıırım'dan)
- Fotoğraf 21:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, 1970'lerden Bir Fotoğraf, (Oral Onur'dan, 2019)
- Fotoğraf 22:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, Genel Görünüm
- Fotoğraf 23:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, Genel Görünüm
- Fotoğraf 24:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, Ön Cephe Görünümü
- Fotoğraf 25:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, Kuzeybatı Cephe Görünümü
- Fotoğraf 26:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, Arka Cephe Görünümü
- Fotoğraf 27:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, Güneydoğu Cephe Görünümü
- Fotoğraf 28:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, Birinci Katın İç Bölümünden Görünüm
- Fotoğraf 29:** Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası, İkinci Katın İç Bölümünden Görünüm
- Fotoğraf 30:** Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası, Genel Görünüm
- Fotoğraf 31:** Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası, Ön Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 32:** Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası, Yan Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 33:** Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası, Arka Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 34:** Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası, İç Kısımdan Görünüm
- Fotoğraf 35:** Edirne Sıra Çarşılar (Darüleytam Binaları), Eski Görünüm, (Oral Onur'dan, 2019)
- Fotoğraf 36:** Edirne Sıra Çarşılar (Darüleytam Binaları), Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 37:** Edirne Sıra Çarşılar (Darüleytam Binaları)
- Fotoğraf 38:** Edirne Sıra Çarşılar (Darüleytam Binaları), Ara Sokak Görünümü
- Fotoğraf 39:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Eski Peron Cephesi Görünümü 1910'lu yıllar, (Yıldıırım Yavuz'dan, 2015)
- Fotoğraf 40:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Ön Cepheden Görünüm

- Fotoğraf 41:** İstanbul Sirkeci Garı, Cephe Görünümü,
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Sirkeci_Garı)
- Fotoğraf 42:** Şam-Hicaz Demiryolu İstasyonu, (Yıldırım Yavuz'dan, 2015)
- Fotoğraf 43:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Giriş Kısmı
- Fotoğraf 44:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Ön Cephe ve Giriş Kısmı
- Fotoğraf 45:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Kule Ayrıntı
- Fotoğraf 46:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Ön Cephe Pencere ve Silme Sistemi
- Fotoğraf 47:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Arka Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 48:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Arka Cephe Giriş Kısmı
- Fotoğraf 49:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Kuzeybatı Cephesi
- Fotoğraf 50:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Güneydoğu Cephesi
- Fotoğraf 51:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Giriş Salonu
- Fotoğraf 52:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Zemin Katının Sol Tarafındaki Koridor
- Fotoğraf 53:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Zemin Katın Sağ Tarafındaki Koridor
- Fotoğraf 54:** Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi), Birinci Katın Sol Tarafındaki Koridor
- Fotoğraf 55:** 1923 Tarihli Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası, Arka Cephe (Peron) Görünümü, (<https://project-haskovo-edirne.eu/tr>)
- Fotoğraf 56:** 1936 Tarihli Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası ve Edirne Garı, (Meral Karaağaç'tan)
- Fotoğraf 57:** Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası, (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Ön Cephe Görünümü
- Fotoğraf 58:** Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Ön Cephe Görünümü
- Fotoğraf 59:** Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Arka Cephe Görünümü
- Fotoğraf 60:** Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Çini Süsleme ve Geniş Saçak Düzeni

- Fotoğraf 61:** Şişli Giulio Mongeri Evi, Çini Süslemeler (Özlem İnay Ertem'den)
- Fotoğraf 62:** İstanbul Kamer Hatun Cami, Çini Detay, (Yıldırım Yavuz'dan, 2009)
- Fotoğraf 63:** Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Kuzeybatı Yönünden Görünüm
- Fotoğraf 64:** Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Güneydoğu Yönünden Görünüm
- Fotoğraf 65:** Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Salon Tavan Süslemeleri
- Fotoğraf 66:** Karaağaç Gümrük Karakol Binası, Ön Cephe Görünümü
- Fotoğraf 67:** Karaağaç Gümrük Karakol Binası, Genel Görünüm
- Fotoğraf 68:** Karaağaç Gümrük Karakol Binası, Onarım Kitabesi ve Kubbesi
- Fotoğraf 69:** Karaağaç Gümrük Karakol Binası, Arka Cephe Görünümü
- Fotoğraf 70:** Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman), Ön Cepheden Görünüm, Eylül 2021
- Fotoğraf 71:** Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman), Ön Cepheden Görünüm, Nisan 2022
- Fotoğraf 72:** Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman), Genel Görünüm
- Fotoğraf 73:** Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman), Batı Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 74:** Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman), Güney Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 75:** Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman), Doğu Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 76:** Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman), Doğu Cephesinden Süsleme Detay
- Fotoğraf 77:** Kadıköy 35. İlk Mektep, (Kıvanç Koçak'tan)
- Fotoğraf 78:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi ve Gümrük Karakol Binası, (Onur Oral'dan, 2006)
- Fotoğraf 79:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Güney Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 80:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Batı Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 81:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Batı Cephe Ayrıntı
- Fotoğraf 82:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Doğu Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 83:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Doğu Cepheden Ayrıntı
- Fotoğraf 84:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Kuzey Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 85:** Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi, Kuzey Cephe Ayrıntı

- Fotoğraf 86:** 1970 yılı Edirne Askeri Hastane Çeşmesi, (T. Yılmaz'dan Alınma, Murat Karademir'den)
- Fotoğraf 87:** Edirne Askeri Hastane Çeşmesi, Kuzey Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 88:** Edirne Askeri Hastane Çeşmesi, Sivri Kemerli Niş Kısmı
- Fotoğraf 89:** Edirne Askeri Hastane Çeşmesi, Güney Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 90:** Edirne Askeri Hastane Çeşmesi, Doğu Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 91:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Giriş Cephesi
- Fotoğraf 92:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Batı Cephe ve Giriş Kısmı
- Fotoğraf 93:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Giriş Cephesi Balkon Kısmı
- Fotoğraf 94:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Batı Cephe
- Fotoğraf 95:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Batı Cepheden Detay
- Fotoğraf 96:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Güney Cephe
- Fotoğraf 97:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Güney Cephe
(<https://www.kulturportali.gov.tr>)
- Fotoğraf 98:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Güney Cephe
- Fotoğraf 99:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Cephelerde Yer Alan Çini Süslemeler
- Fotoğraf 100:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Cephelerde Yer Alan Çini Süslemeler
- Fotoğraf 101:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Arkeolojik Eserler Salonu
- Fotoğraf 102:** Tekirdağ Eski Vali Konağı, Etnografya Salonu,
(<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44141/tekirdag-muze-mudurlugu.html>)
- Fotoğraf 103:** 1931 Tarihli Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), (Doğan Cenk'ten)
- Fotoğraf 104:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), 1946 Yılında Yaptırılmış 3. Kat İlavesi, (<http://www.tekirdag.gov.tr/valilik-hizmet-binasi>)
- Fotoğraf 105:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Ön Cepheden Görünüm, Eylül 2021
- Fotoğraf 106:** Kastamonu Hükümet Konağı, (Afife Batur'dan)
- Fotoğraf 107:** Ankara'daki Etnografya Müzesi, Genel Görünüm
(<https://ankara.ktb.gov.tr/TR-260403/etnografya-muzesi.html>)
- Fotoğraf 108:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Ön Cepheden Görünüm, Nisan 2022
- Fotoğraf 109:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Giriş Kısmı

- Fotoğraf 110:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)
- Fotoğraf 111:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Batı Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 112:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Doğu Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 113:** 2015 Tarihli Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Batı Cephesi, (Doğan Cenk'ten)
- Fotoğraf 114:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Kuzey ve Batı Cephelerden Görünüm
- Fotoğraf 115:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Giriş Salonunda Yer Alan Çini Süslemeler,(Doğan Cenk'ten)
- Fotoğraf 116:** Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği), Giriş Salonunda Yer Alan Çini Süslemeler, (Doğan Cenk'ten)
- Fotoğraf 117:** Tekirdağ- Saray Cumhuriyet İlkokulu Eski Görünümü, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Fotoğraf 118:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, 1960 Yılına Ait Fotoğrafı, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Fotoğraf 119:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, 2011 Yılına Ait Fotoğrafı, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Fotoğraf 120:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Ön Cephe
- Fotoğraf 121:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Arka Cephe
- Fotoğraf 122:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Güneybatı Cephe
- Fotoğraf 123:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Kuzeydoğu Cephe
- Fotoğraf 124:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Giriş Kısmı
- Fotoğraf 125:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Giriş Kapısı ve Merdiven Bölümü
- Fotoğraf 126:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Zemin Kat Genel Görünüm
- Fotoğraf 127:** Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Üst Kat Genel Görünüm
- Fotoğraf 128:** Tekirdağ-İnanlı Tarım İşletmesi (Eski Aygır Depo Binası), Ön Cephe Görünüm, (<https://www.360cities.net>)
- Fotoğraf 129:** Tekirdağ-İnanlı Tarım İşletmesi (Eski Aygır Depo Binası), Güney Cepheden Görünüm, (<https://www.360cities.net>)
- Fotoğraf 130:** Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), 1932 Tarihli Ön Cepheden Görünüm, (Atatürk Kültür Merkezi Binası)

İçinden, Mimar Mucit Öztapak Yerel Yakın Tarih Arşivi, Erol Peközcan)

Fotoğraf 131: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), 1932 Tarihli Ön Cepheden Görünüm, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)

Fotoğraf 132: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), Ön Cephe Genel Görünüm

Fotoğraf 133: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), Giriş Kısmı

Fotoğraf 134: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), Giriş Kısmı

Fotoğraf 135: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), Güneydoğu Cephe ve Giriş Kısmı

Fotoğraf 136: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), Arka Cepheden Görünüm

Fotoğraf 137: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), Kuzeybatı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 138: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), İç Bölümden Görünüm

Fotoğraf 139: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası), İç Bölümden Görünüm

Fotoğraf 140: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, 1940'lı Yıllar, Kuzeybatıdan Görünüm, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)

Fotoğraf 141: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Ön Cepheden Görünüm

Fotoğraf 142: Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi, Genel Görünüm, (<https://www.kulturportali.gov.tr>)

Fotoğraf 143: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Ön Cepheden Görünüm

Fotoğraf 144: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Giriş Kısmı

Fotoğraf 145: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, İkinci Kat Balkon Kısmı

- Fotoğraf 146:** Daday Redif Dairesi, Kilit Taşının Üzerinde Bulunan Ayyıldız Motif,
(Önder Aydın'dan)
- Fotoğraf 147:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu
- Fotoğraf 148:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Kuzebatı Cephesi
Görünümü
- Fotoğraf 149:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Güneydoğu Cephesi
Görünümü
- Fotoğraf 150:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Arka Cephe Görünümü
- Fotoğraf 151:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Zemin Kat Görünümü
- Fotoğraf 152:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Üst Kata Çıkan
Merdiven Kısmı
- Fotoğraf 153:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Üst Kat Balkona Çıkış
Kısmı
- Fotoğraf 154:** Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu, Üst Kat Görünüm
- Fotoğraf 155:** Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu, Eski Görünüm, (Edirne
Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden)
- Fotoğraf 156:** Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu, 2011 Yılı Restorasyon
Öncesi, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Arşivinden)
- Fotoğraf 157:** Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu, 2011 Yılı Restorasyon
Öncesi, (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Arşivinden)
- Fotoğraf 158:** Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu (Pınarhisar Belediyesi
Atatürk Kültür Merkezi), Ön Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 159:** Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu (Pınarhisar Belediyesi
Atatürk Kültür Merkezi), Kuzebatı Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 160:** Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu (Pınarhisar Belediyesi
Atatürk Kültür Merkezi), Güneydoğu Cepheden Görünüm
- Fotoğraf 161:** Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu (Pınarhisar Belediyesi
Atatürk Kültür Merkezi), Giriş Salonu
- Fotoğraf 162:** Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Eski Hali, (Kırklareli Kültür Varlıkları
Envanterinden)

- Fotoğraf 163:** Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Eski Hali, (Ali Yıldız-İzzet Yüksek'ten)
- Fotoğraf 164:** Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Genel Görünüm
- Fotoğraf 165:** Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Genel Görünüm
- Fotoğraf 166:** Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Güneydoğu Cephesindeki Ayna Taşı ve Yalak Kısım
- Fotoğraf 167:** Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Güneydoğu Cephedeki Süsleme Ayrıntıları
- Fotoğraf 168:** Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Doğu Cephedeki Süsleme Ayrıntıları
- Fotoğraf 169:** Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Duvara Monte Edilmiş Kısım
- Fotoğraf 170:** Ayasofya Üçyüzlü Çeşmesi, (Nur Urfalıoğlu'ndan)
- Fotoğraf 171:** İstinye İskele Çeşmesi, (<https://kulturenvanteri.com>)
- Fotoğraf 172:** 1932 Tarihli Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası (<https://www.babaeski-bld.gov.tr>)
- Fotoğraf 173:** 1932 Tarihli Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası, (Mucit Öztabak'tan)
- Fotoğraf 174:** 1950'li Yıllarda Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası, (Mucit Öztabak'tan)
- Fotoğraf 175:** 1970'li Yıllarda Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası, (Mucit Öztabak'tan)
- Fotoğraf 176:** İzmir Borsa Sarayı, (https://tr.wikipedia.org/wiki/İzmir_Borsa_Sarayı)
- Fotoğraf 177:** Bandırma Maarif Oteli, (Orhan Yabancı'dan)

ÖZET

Tezin Başlığı: Trakya Bölgesi I. Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları
(Edirne, Tekirdağ, Kırklareli)

Tezin Yazarı: Atakan BALCI

Danışman: Doç. Dr. Erkan ATAĞ

Kabul Tarihi: 18/05/2022

Sayfa Sayısı: xviii (ön kısım) + 220 (tez)

Osmanlı İmparatorluğu 17. yüzyılın sonlarından itibaren Batılılaşma sürecine girmiştir. Söz konusu Batılılaşma hareketleri Osmanlı'yı hemen her konuda olduğu gibi özellikle mimari alanda da etkilemiştir. 18 yüzyılda Osmanlı'da, Batı temelli Neoklasik üslup dini ve sivil mimaride yaygınlaşmaya başlamıştır. 19. yüzyılda, Hassa Mimarlar Ocağı'nın etkisini kaybetmesi, levanten grup ile yabancı mimarların giderek yapı işlerinde söz sahibi olduğu ve nitelikli yerli mimarların yeteri kadar yetişmediği görülmektedir. Bu etkenlerden dolayı 19. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı mimarisi Avrupa etkili mimari üslupların etkisinde kalmıştır. Aynı dönemde Avrupa'da artış gösteren Milliyetçilik akımının etkisi mimari alanda Neoklasik, Neogotik, Neorönesans gibi üslupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı durum Osmanlı'da da yaşanmış, Batı etkili klasisizm anlayışında mimari yapılar yapılmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Jön Türkler ve daha sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi grupların çalışmaları ile Milliyetçilik ideolojisi ağır basmaya başlamıştır. Bu dönemde yetişen mimarların da bu ideolojiye uygun şekilde ilerlemeleri Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin (1908-1930) ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek önderliğinde başlamış olan bu mimari süreç, Osmanlı mimarisinde yer alan Avrupa temelli mimari üsluplara karşı çıkarak, Osmanlı ve Selçuklu dönemi mimarisinin klasik unsurlarını yeni dönem mimari yapılarda ele almayı amaç edinmişlerdir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarını ve Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında etkisini göstermiştir. İstanbul ve Ankara başta olmak üzere birçok şehirde bu üslup kapsamında önemli yapılar üretilmiştir. Dönemin mimari üslubu özellikle kamu ve resmi yapılarda kendine yer bulmuş, dini mimaride ise örnekler az sayıda da olsa yapılmıştır. Benzer şekilde Trakya Bölgesi'nde de önemli kamu yapılarının inşa edilmiş olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda Trakya Bölgesi'nde yer alan dönemin mimari üslup özelliklerini yansıtan yapıların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Ulusal Mimarlık, Trakya Bölgesi, Mimar Kemaleddin.

ABSTRACT

Title of Thesis: The First National Architecture Period Buildings in Thrace Region
(Edirne, Tekirdağ, Kırklareli)

Author of Thesis: Atakan BALCI

Supervisor: Assoc. Prof. Erkan Atak

Accepted Date: 18/05/2022 **Number of Pages:** xviii (pre text) + 220 (main body)

The Ottoman Empire entered the process of westernization from the end of the 17th century. These Westernization movements affected the Ottoman Empire, especially in the architectural field, as in almost every other subject. In the 18th century, the Western-based Neoclassical style began to spread in religious and civil architecture in the Ottoman Empire. In the 19th century, it is seen that Hassa Architects Association lost its influence, the architects were not trained enough. Due to these factors, Ottoman architecture was influenced by European architectural styles towards the end of the 19th century. In the same period, the effect of the Nationalism movement, which increased in Europe, caused arising of styles such as Neoclassical, Neogothic, Neorenaissance, in the architectural field. The same situation was experienced in the Ottoman Empire, and architectural structures were built in the understanding of Western-influenced classicism.

Starting from the second half of the 19th century, the ideology of Nationalism began to predominate, with the work of groups such as the Young Turks and later the Committee of Union Progress. The progress of the architects who grew up in this period in accordance with this ideology led to emergence of the First National Architecture Period (1908-1930). This Architectural process, which started under the leadership of Architect Kemaleddin and Architect Vedat Tek, opposed the European based architectural styles in the Ottoman architecture and aimed to deal with the classical elements of the Ottoman and Seljuk period architecture in the new period architectural structures.

The First National Architecture Period showed its effect in the last years of the Ottoman Empire and First years of the Republic Period. Important buildings were built in this style in many cities, especially in Istanbul and Ankara. The architectural style of the period found its place especially in public and official buildings, and limited examples were made in religious architecture. Similarly, it is seen taht important public buildings that embody the architectural style of the period were built in the Thrace Region. In this context, its aimed to reveal the structures that reflect the architectural style features of the period in the Thrace Region.

Keywords: The First National Architecture, Thrace Region, Architect Kemaleddin.

GİRİŞ

Sanat ve sanat eserleri her zaman toplumların siyasi, sosyal, kültürel, ekonomi gibi alanlarından etkilenmiştir. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi de (1908-1930), Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına doğru artış gösteren Milliyetçilik/Ulusçuluk akımı etkisinde ortaya çıkmış, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar etkisini sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin özellikle siyasi alanda etkin olması, milli değerler üzerine kurulu bir bilinç etrafında faaliyetlerde bulunması gibi ideolojik fikirler ile mimari alanın da şekillenmesine ve bu fikirlere bağlı mimarların yetişmesine olanak sağlamıştır.

Siyasi açıdan milli fikirlerin ön plana çıkmaya başladığı zamanlarda eğitim almış ve döneme etki etmiş en önemli isimlerin başında Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek gelmektedir. Milliyetçilik akımı etkisiyle birlikte milli duyguların ön plana çıkması, bu iki mimarın Osmanlı ve Selçuklu dönemi mimari unsurlarının yeniden ele almalarıyla sonuçlanmıştır. Klasik Osmanlı ve Selçuklu dönemindeki kemer sistemleri, giriş kapıları, silmeler, çini kullanımı ve yapı cephelerine verilen önem gibi mimari unsurlar yeni dönem inşa teknikleriyle harmanlanmış ve bu süreçte özellikle kamu yapıları başta olmak üzere hemen her tür yapıda bu üslup kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrası Cumhuriyet döneminde, Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde her kademede gereken düzen sağlanması adına çalışmalar hızla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda mimari alanda da Cumhuriyet'in ilk yıllarında var olan Birinci Ulusal Mimarlık Akımı süreci devam ettirilmiştir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi çerçevesinde özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi önemli şehirlerde yoğun yapı faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda Anadolu'da da birçok yerde dönem üslubuna bağlı yapılar yapılırken aynı dönemde Trakya Bölgesi'nde de (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli) Birinci Ulusal Mimarlık üslubu etkisinde yapılar yapılmıştır.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarının ardından dönemin mimarlık üslubunun çeşitli eleştirilere maruz kalması ve Cumhuriyet rejiminin yönünü çağdaş standartlar olarak belirlemesi Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin etkisini kaybetmesine neden olmuştur.

Araştırmanın Konusu

Bu araştırma, 1908-1930 yılları arasında etkisini göstermiş olan Birinci Ulusal Mimarlık Akımı doğrultusunda Trakya Bölgesi'ndeki Edirne, Tekirdağ, Kırklareli şehirlerinde dönemin üslup özelliklerini yansıtan yapıları içermektedir. Bu bağlamda şehirlerdeki tespit edilebilen yapılar ele alınmış ve değerlendirmeye tabii tutulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Trakya Bölgesi'nde yer alan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslup etkilerine sahip olarak inşa edilmiş yapıların araştırılması, belirlenmesi, değerlendirilmesi ve dönem üslubu içerisinde değerlerinin ortaya koyulması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi kapsamında şimdiye kadar Trakya Bölgesi için ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmaların boyutu genel olarak İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde yer alan önemli yapıların üzerine yoğunlaştırılmış şekildedir. Bu araştırma ile beraber Trakya Bölgesi açısından bu eksiklik giderilmeye çalışılmış, aynı zamanda bölgede tespit edilebilen yapılar arasında dönemin üslubunu ortaya koymak ve dönemin diğer örnekleriyle karşılaştırmalar üzerinde durulmuştur.

Araştırma, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemini kapsadığı için katalog içindeki yapılar, dönemin tarihsel durumuna uygun şekilde listelenmiş ve genel olarak Trakya Bölgesi'nde dönemin üslubuna uygun özellikler taşıyan yapıların listesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra çalışma içerisinde tespit edilen yapılar haricinde, Trakya Bölgesi'nde Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubunda başka yapıların da daha sonraki çalışmalarda ortaya çıkması mümkün olabilir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında ele alınan şehirler, mimari dönem ve tespit edilebilen mimari yapılar hakkında öncelikle arşiv taraması ve konu ile ilgili bir literatür çalışması yapılmıştır. Bu araştırmalar doğrultusunda ulaşılan yayınlar, saha çalışmasında çekilen fotoğraflar, yapılan çizimler, elde edilen eski fotoğraflar ile birlikte derleme ve

belgelendirme yoluna gidilmiştir. Tespit edilen yapılar yerinde incelenmiş ve katalog kısmında yapıların mimari değerlendirmeleri yapılmıştır. Arşivlerden ve yayınlardan elde edilen çizimlerden faydalanılmış, bazı süsleme ve cephe çizimleri ile çalışma zenginleştirilmiştir.

Bu çalışma genel hatlarıyla; “Giriş”, “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Öncesi Mimari Ortam ve Siyasi Süreç”, “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi”, “Katalog”, “Karşılaştırma ve Değerlendirme”, “Sonuç” kısımlarından oluşmaktadır.

“Giriş” kısmında konunun amacı ve kapsamı, araştırmanın yöntemi, kaynak ve yayınlardan bahsedilmiştir. Daha sonra “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Öncesi Mimari Ortam ve Siyasi Süreç” adlı başlıklarda ele alınan dönemin öncesindeki mimari ortam ve ulusal mimarlığa geçiş sürecinde yaşanan siyasi olaylara değinilmiştir. “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi” başlığında ise genel hatlarıyla dönemden bahsedilmiş ve “Dönemin Önemli Mimarları” adlı alt başlığında Mimar Kemaleddin, Mimar Vedat Tek, Giulio Mongeri, Arif Hikmet Koyunoğlu gibi dönemin mimarları hakkında bilgiler verilmiştir. “Dönemin Mimari Özellikleri ve Bazı Önemli Yapıları” adlı alt başlıkta ise dönemin mimari özellikleri ve ülke genelinde yapılmış öne çıkan çeşitli yapılardan bahsedilmiştir.

“Katalog” kısmında yer alan yapılar Edirne, Tekirdağ, Kırklareli adı altında üç başlık ile oluşturulmuştur. Literatür çalışması sonrasında bu şehirlerde yer alan döneme uygun mimari yapılar ele alınmış ve fotoğraf numaraları, çizim numaraları, inceleme tarihi, bulunduğu yer ve mimarı adlı başlıklarından sonra yapılar hakkında tarihlendirme ve mimari özelliklerinden bahsedilmiştir. Araştırma kapsamında 20 tane yapı tespit edilmiştir. İlk olarak şehir merkezinde yer alan yapılar ve daha sonra ilçelerde yer alan yapıların sırasıyla eklenmesi ile katalog kısmı oluşturulmuştur. Ayrıca teknoloji çağında olduğumuzdan dolayı bu çalışmada yer alan yapıların konumları hakkındaki bilgiler QR kod aracılığı ile katalog kısmına eklenmiştir.

“Karşılaştırma ve Değerlendirme” kısmında ise yapıların genel düzeni, planları, mimari özellikleri, süsleme özellikleri, malzeme ve teknik özellikleri bakımından incelenmişlerdir. Ayrıca İstanbul ve Ankara gibi önemli şehirlerdeki dönemin diğer yapılarıyla da karşılaştırma yapılarak, dönem üslubunu çalışma kapsamındaki yapılar ile ortaya çıkarma üzerinde de durulmuştur.

“Sonuç” kısmında ise toplanan bilgiler ışığında, dönemin genel anlayışına ve çalışma içindeki yapılara genel hatlarıyla değinilerek yorumlama yapılmıştır.

Çalışmada yer alan kaynakların tamamı “Kaynakça” başlığında alfabetik sıraya göre düzenlenmiş, metin içerisinde bu kaynaklar numaralandırılarak dipnot verilmiştir. Katalog içerisindeki yapıların çizimler ve fotoğraflar ise son kısımda “Ekler” başlığı altında sunulmuştur.

Araştırma ile İlgili Kaynak ve Yayınlar

Birinci Ulusal Mimarlık Trakya Bölgesi Yapıları (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli) adlı araştırmanın konuları üzerine kaynaklar oluşturulmuştur. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi öncesinde yaşanan mimari gelişim süreci doğrultusunda Osmanlı mimarisi ve Osmanlı mimarisinde Batılılaşma etkileri hakkında genel yayınlara başvurulmuştur.

Doğan Kuban’ın, “*Osmanlı Mimarisi*”, Oktay Aslanapa’nın, “*Osmanlı Devri Mimarisi*”, Ahmet Cevdet Paşa’nın, “*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*”, Ayda Arel’in, “*Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*” adlı başlıca kitaplardan yararlanılmıştır. Bununla birlikte; Doğan Kuban’ın, “*Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*” adlı makalesi, Semavi Eyice’nin, “*XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu*” adlı makalesi, Afife Batur’un, *Tanzimattan Cumhuriyete Osmanlı Ansiklopedisi*’nde yer alan “*Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı*” maddesi, Semavi Eyice’nin, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*’nde yer alan “*Batılılaşma*” maddesi, Doğan Kuban’ın, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*’nde yer alan “*Barok Mimari*” maddesi, Ayla Ödekan’ın, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*’nde yer alan “*Neoklasik Mimari*” maddesi, Günsel Renda’nın, *Türkler Ansiklopedisi*’nde yer alan “*Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat*” adlı makalesi, Metin Eriş’in, *Türkler Ansiklopedisi*’nde yer alan, “*Osmanlı Devletinde Batılılaşma Hareketleri*”, adlı makaleler ve Erkan Atak’ın, “*Anadolu’da Lale Devri Mimarisi (İstanbul Dışı Örnekler Üzerine Bir Araştırma)*” adlı doktora tezi de başlıca yararlanılan yayınlardan olmuştur.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’ni önemli ölçüde etkileyen siyasi süreç hakkında; Kazım Karabekir’in, “*İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909*” adlı kitabı, Yusuf Sarımay’ın, *Türkler Ansiklopedisi*’nde yer alan “*İmparatorluktan Cumhuriyete Türk*

Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi” maddesi, M. Şükrü Hanioglu’nun, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*’nde yer alan *“İttihat ve Terakki Cemiyeti”* maddesi, Yılmaz Özakpınar’ın, *Türkler Ansiklopedisi*’nde yer alan *“Türk Düşünce Tarihinde Ziya Gökalp’in Yeri”* maddesi gibi makalelere başvurulmuştur.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nin genel yapısı hakkında yayınlara da yer verilmiştir. Aynı zamanda döneme etki etmiş önemli mimarlar ve dönemin yapı faaliyetleri ile alakalı yayınlar ele alınmıştır.

Metin Sözen’in, *“Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı”*, İnci Aslanoğlu’nun, *“Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938”*, Metin Sözen – Mete Tapan’ın, *“50 Yılın Türk Mimarisi”*, Doğan Hasol’un, *“20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı”*, Yıldırım Yavuz’un, *“İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin 1870-1927”*, Hasan Kuruyazıcı’nın, *“Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu, Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler”*, Özlem İnay Erten’in, *“Şişli’de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri”*, Afife Batur’un, *“M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar”* adlı eserler başlıca yararlanılan kitaplar arasındadır. Bununla birlikte; Mete Tapan’ın, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*’nde yer alan *“Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı ve Sanatı”* maddesi, İnci Aslanoğlu’nun, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri* adlı kitapta yer alan *“Birinci ve İkinci Milli Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler”* adlı kısım, Sedat Hakkı Eldem’in, *“Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı”* adlı makalesi, Afife Batur’un, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*’nde yer alan *“Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı”* adlı kısım, Ekrem Akurgal’ın, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri* adlı kitapta yer alan *“Ulusal Mimarlığın Yeniden Doğuşu”* adlı makaleler de yararlanılan kaynaklar arasındadır.

Araştırma içerisinde yer alan yapılar hakkında öncelikli olarak; *Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri*, *Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivleri*, *Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivleri*, *Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivleri* başlıca yararlanılan arşiv kaynakları olmuştur. Ayrıca şehirlerin taşınmaz kültür varlıkları envanterleri ve şehirlerin il yıllıkları da yararlanılan başlıca kaynaklardan olmuştur.

1. BÖLÜM: BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ ÖNCESİ MİMARİ ORTAM VE SİYASİ SÜREÇ

Osmanlı İmparatorluğu, 1683 yılındaki II. Viyana kuşatmasındaki başarısızlık ve ardından gelen 1699 Karlofça Antlaşması ile birlikte genel olarak toprak ve güç kaybına uğramıştır. Bu gelişmeler beraberinde devletin düzeni ve ekonomik anlamda olumsuzluklar ortaya çıkarken askeri anlamda da gerileme başlamıştır.¹ Osmanlı İmparatorluğu açısından meydana gelen başarısızlıklar ülke içinde olumsuzluklar yaratmış, Osmanlı'nın gücünü kaybetmesinde askeri sınıfın ana etken role sahip olduğu görüşü belirmiş ve bunun neticesinde askeri sınıfa duyulan güven azalmaya, elit kesim ve bürokrasi sınıfı da ön plana çıkmaya başladığı görülmüştür.² Üst düzey bürokrat sınıfın amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nu özellikle askeri açıdan yeniden canlandırıp harekete geçirmek ve geliştirmek üzerine kurulu olmuştur.³ Bununla birlikte, III. Ahmet döneminde 1726'da matbaacılığın faaliyete geçmesinin ardından kitapların basılması, okuma oranının artması, Osmanlı elit sınıfın daha da bilgilenmesini ve Batıyı daha yakından tanınmasına da yol açmıştır.⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Batılılaşma hareketleri kapsamında rotasını Avrupa'ya çevirerek Batı kültüründen etkilenmesi, Osmanlı toplumunun isteği ve gerek duyduğu bir durum olmayıp, Osmanlı'nın üst idaresinde olan grubun istek ve direktmesi sonucu oluşmuş bir kültür hareketi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki amaç da Osmanlı devletinin kötü gidişatını engellemek üzerine kuruludur.⁵ İlerleyen süreçte elit ve bürokrat kesim Tanzimat Fermanı sonrasında daha kuvvetli hale gelmiş, devletin ana

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi (Karlofça Anlaşmasından XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar)* Ankara: TTK Yayınları, 1988), 5/1.; Erkan Atak, *Anadolu'da Lale Devri Mimarisi (İstanbul Dışı Örnekler Üzerine Bir Araştırma)* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 10; Metin Eriş, "Osmanlı Devletinde Batılılaşma Hareketleri", *Türkler Ansiklopedisi*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 14/1062.

² Atak, *Anadolu'da Lale Devri Mimarisi*, 12; Alidost Ertuğrul, "XIX. Yüzyılda Osmanlı'da Ortaya Çıkan Farklı Yapı Türleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 7/13 (2009), 295.

³ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "Kuruluştan Tanzimat'a Osmanlı Diplomasi Tarihi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 1/2, (2003), 434; Nurcan İnci, "18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler", *Vakıflar Dergisi* 19 (1985), 224.

⁴ Günsel Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", *Türkler Ansiklopedisi*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 15/434.

⁵ Mustafa Cezar, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1971), 1.; İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı* (İstanbul: Hil Yayınları, 1987), 14.

kademelerinde söz sahibi olarak önemli bir yere sahip olmuşlardır.⁶ Osmanlı İmparatorluğu'nun II. Viyana Kuşatması başarısızlığı, 1697 yılında Zenta'da Avusturya tarafından şiddetli bir yenilgiye uğratılması ve sonucunda imzalanan 1699 Karlofça Antlaşması ile toprak kayıplarının yaşanması gibi olumsuz durumların birleşimi Osmanlı İmparatorluğu'nu derinden etkilemiştir.⁷ Bu yaşananlar neticesinde Avrupa kültürüne karşı mevcut bakış yön değiştirmeye başlamış ve Osmanlı İmparatorluğu, bilim, sosyal yaşam, ticaret, sanat, eğitim, mimari vb. alanlarda Avrupa'nın etkisi altına girmeye başlamıştır.⁸

Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa devletleri ile eş şartlara sahip olma statüsüne gerilemekle birlikte siyasi ve diplomatik ilişkilerde Avrupalı devletlere karşı diplomasi rolündeki önemlerinin kaybedilmesi neticesinde devletlerarası daha eşitlikçi bir yaklaşım söz konusu olmaya başlamıştır. Siyasi güç açısından Batıdan geride kalma süreci ile birlikte, Batı kültürü etkileri artmaya başlamış ve Osmanlı'nın belirli alanlarında bu etki belirginleşmeye başlamıştır.⁹ Ekonomi alanında ise 17. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı'da kendini gösteren iç ve dış sorunlar, akabinde git gide güçlenen Avrupa devletleri Osmanlı'dan faydalanma amacı taşımışlardır. Bunların en önemlisi Fransa ile 1699 yılında yapılan ticari antlaşmayla birlikte Osmanlı pazarında söz sahibi olmaya başladıkları görülmüştür.¹⁰ Fransa ile ilişkilerin artması Osmanlı'da mimari alanda da yenilikleri beraberinde getirmesine sebep olmuştur.¹¹

Batılılaşma sürecinde elçilikler vasıtasıyla Avrupa ile ilişkilerin Batı kültürünün tanınmasında önemli bir yere sahiptir. Osmanlı döneminde ilk olarak 1454 yılında Venedikliler tarafından İstanbul'da sürekli elçilik açılmıştır. Daha sonraki dönemlerde

⁶ Eric Van Zürcher, *Modernleşen Türkiye Tarihi*, çev. Yasemin Saner Göner, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1995), 101.

⁷ Mustafa Hattı Efendi, *Viyana Sefaretnamesi*, haz. Ali İbrahim Savaş, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), 4,5.; Erhan Afyoncu, "Zenta", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/279-281.; Mücteba İlgürel, "Elmas Mehmet Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/62-63.

⁸ Doğan Kuban, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, (İstanbul: Pulhan Matbaası Yayınevi, 1954), 5.; Halil İnalçık, *Osmanlı ve Avrupa, Osmanlı Devleti'nin Avrupa Tarihindeki Yeri*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2021), 19, 32, 242.

⁹ Yalçınkaya, "Kuruluştan Tanzimat'a Osmanlı Diplomasi Tarihi Literatürü", 429; Kuban, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, 5.; Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, haz. Ahmet Kuyuş, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012), 41.

¹⁰ Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/433.

¹¹ İnci, "18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler", 223; Ayda Arel, *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, (İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1975), 9.

özellikle 16. yüzyılda farklı Avrupa ülkeleri de İstanbul'da elçilikler açmaya devam etmiştir. 17. yüzyılın başından itibaren bu elçiliklerdeki görevliler ve bu görevlilerin aile üyelerinin de İstanbul'a gelmeye başlaması, Osmanlı kültürü ile Batı kültürü arasında yakınlaşmaların çeşitlenmesinde ve hızlanmasındaki bir diğer etken olmuştur.¹² Bu durumun en bilinen örnekleri arasında; İngiltere tarafından İstanbul'a elçi olarak görevlendirilen Edward Wortley Montagu'nun eşi olan Lady Montagu'nun 1716-1718 yılları arasında İstanbul ziyaretiyle Osmanlı hakkında kaleme almış olduğu mektuplar yer almaktadır.¹³ Diğer taraftan Osmanlılar 18. yüzyılın sonuna kadar Avrupa'da daimi elçilikler açma konusunda istekli değillerdi. Bunun yerine daha çok, Avrupa'ya gönderilen bürokratlar ile Batı hakkında siyasi, askeri, ekonomi ve sanat gibi alanlardan haberdar olmuşlardır. Ayrıca Osmanlılar adına çalışan Avrupalı tüccarlar ve diplomatlar bulunmakta ve Batı'daki gelişmelerden Osmanlı'ya haber sağlamaktaydılar.¹⁴ Genel olarak 18. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı diplomasisi yabancı elçilikler ile bağlantılı durumdaydı.¹⁵ Bu gibi durumların sonucunda da Batılılaşma yolunda ilerlemelerin bir diğer katkısını da elçiler üzerinden görmek mümkündür.

Osmanlı İmparatorluğu'nda görülen Batı etkisinin, Lale Devri'nden önce görülmeye başlandığı söylene de¹⁶ dikkat çekici olarak Batılılaşma hareketleri Lale Devri ile başladığı genel olarak kabul edilmektedir. Özellikle 1720-1721 yıllarında Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin yapmış olduğu Fransa seyahati ile birlikte sanat ve mimari alanlarında Avrupa'dan etkilenme, özenme gibi durumların somut şekilde ortaya çıkmış olduğu belirtilmektedir.¹⁷

¹² Yalçınkaya, "Kuruluştan Tanzimat'a Osmanlı Diplomasi Tarihi Literatürü", 430; Belkıs Altunış, "Sefaretnameler", *Türkler Ansiklopedisi*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 12/956.

¹³ Lady Mary Montagu, *Şarktan Mektuplar*, çev. Selçuk Ünlü, (İstanbul: 2014). Miri Shefer-Mossensohn, *Osmanlı'da Bilim: Kültürel Yaratı ve Bilgi Alışverişi*, çev. Kübra Oğuz (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları 2019), 151,152.

¹⁴ Emrah Safa Gürkan, *Sultanın Casusları: 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabotaj ve Rüşvet Ağları*, (İstanbul: Kronik Kitap Yayınevi, 2020) 175, 205.

¹⁵ Maria Pedani-Fabris, "Ottoman Diplomats in The West: The Sultan's Ambassadors To The Republic Of Venice", *Tarih İncelemeleri Dergisi* 11/1 (1996), 187.

¹⁶ Arel, *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, 9; İlgi Yüce Aşkun - Uğur Tuztaşı, "Klasik Dönemde Batılılaşmaya Osmanlı Mimarlığında İdealleştirme Olgusu ve Batı Mimarlığıyla Olan Mukayesesi", *Osmanlı Araştırmaları* 38/38 (2011), 221.; Rumeysa Işık, *Batılılaşma Sürecinde Darüşşafakalı Ressamların Resimlerinde Üslup Analizi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 9.

¹⁷ Günsel Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1977), 17.; Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/433.; Kuban, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, 22; Erkan Atak, "Osmanlı Mimarisinde Lale Devri Üslubu

1716 yılında Avusturyalılara karşı alınan yenilgi sonucu 1718 yılında Pasarofça Antlaşması imzalanarak Lale Devri gibi yeni bir dönemin başlangıcı oluşmuştur. Osmanlılar açısından olumsuz neticeler içeren Karlofça Antlaşması ve Pasarofça Antlaşması ile birlikte Osmanlı'nın askeri ve teknolojik anlamda Batı'dan geride kalmaya başladığının kuvvetli göstergeleri olmuştur. Bunun sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma hareketleri ilk olarak askeri ve eğitim öğretim alanlarında daha sonra sanat ve mimari alanlarında kendisini göstermeye başlamıştır.¹⁸ Özellikle bu dönemde Damat İbrahim Paşa ile birlikte dış ülkelerle daha barışçıl bir siyaset dönemi hâkim olmuştur.¹⁹ Bu doğrultuda III. Ahmet'in de onayıyla Osmanlı İmparatorluğu Paris, Viyana, Rusya gibi önemli şehirlere daimi olmasa da elçiler göndermiştir. Önemli merkezlere gönderilen bu elçilerle birlikte barış içinde bir ortam yaratılmaya çalışılmış, Avrupa kültürünü de yakından görme ve tanıma söz konusu olmuştur.²⁰ Avrupa'ya karşı bakış açısının değişimi III. Ahmet döneminde siyasi ilişkilerin yanında özellikle mimari ve sanat alanlarında da kendini göstermiştir. Bu doğrultuda 1721-1722 tarihlerinde, Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin, Paris'e görevli elçi statüsünde gönderilmesi ve bu seyahat sonunda saraya sunmuş olduğu raporları doğrultusunda, Fransa saray ve bahçelerinden etkilenilerek Haliç'te Sadabad Kasrı yaptırılmaya başlanması, sanat tarihçileri arasında Batılılaşma hareketleri olarak önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.²¹

Lale Devri'nde genel olarak klasik Osmanlı mimarisinin temel unsurları işlenmeye devam ederken aynı zamanda Batılı manada sanat, mimaride tezyinat işin içine girmeye başlamıştır.²² Batılılaşma hareketleri kapsamında 18. yüzyıl ile birlikte, Osmanlı

(Anadolu'daki Yansımalar)", *Turkish Studies* 13/10 (2018), 61.; Cezar, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, 3-4; Ayla Ödekan, *Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908*, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1992), 349; Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, 56; Abdülkadir Özcan, "Lale Devri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/84.

¹⁸ Halis Ayhan, "Batılılaşma", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/158; Eriş, "Osmanlı Devletinde Batılılaşma Hareketleri", 1063.

¹⁹ Ahmet Cevdet Paşa, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (İstanbul: İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, 2008), 1/56.

²⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 5/170.; Atak, *Anadolu'da Lale Devri Mimarisi*, 14-15; Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/433-434;

²¹ Şevket Rado, *Paris'te Bir Osmanlı Sefiri, Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi* (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2006), Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/434.; Atak, *Anadolu'da Lale Devri Mimarisi*, 15; Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler Ansiklopedisi*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 12/773.

²² Semavi Eyice, "Batılılaşma", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/171.

mimarisinde etkisini göstermeye başlamış Barok ve Rokoko etkili süslemeler ilk olarak İstanbul yapılarında ortaya çıkmış, Boğaz ve Haliç'te kasırlar yaptırılmış aynı zamanda Barok ve Rokoko süsleme unsurlarını barındıran çeşme ve sebillerle şehir süslenmiştir.²³ 18. yüzyılda yükseliş trendinde olan Batı etkisi, Osmanlı'da kendisini dini ve sivil mimaride belli etmiştir. Bu dönemde tezyinat, mimariye yansımaları eklemeli bir biçimde olmuş, yoğunluk yapıların cephelerinde kalmış, cami gibi yapıların planları değişikliğe uğramamış ve bunun yanında klasik Osmanlı mimarisindeki unsurların kullanımına da devam edilmiştir. Genel olarak bu dönemde Osmanlı mimarisi, Batı etkili Barok ve Rokoko süsleme özelliklerinden etkilenmiş olmasının yanında aynı zamanda kendi geleneksel unsurlarını da korumuştur. Bundan dolayı Avrupa'da o dönem yaygın olan Barok mimari, Osmanlı'da "Osmanlı Barok'u" veya "Türk Barok'u" adı altında değerlendirilmeye tabii tutulmuştur.²⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşanan savaşlardaki yenilgiler, toprak kayıpları, iç karışıklıklar gibi sorunlar Osmanlı çevresini iyice Batı'ya ayak uydurmaya itmiş, pek çok konuda olduğu gibi sanat ve mimari alanlarında da Avrupa sanatından etkilenme söz konusu olmuştur. Bu bağlamda mimari alanda Batı'ya yönelme yalnızca dini mimaride değil, sivil mimaride de yoğun şekilde kendini göstermiştir.²⁵ 18. yüzyıl ile birlikte Avrupa'da etkisini gösteren Neoklasik üslup (Empire) mimari alanlara önemli ölçüde etki etmiştir. Özellikle yapıların cephelerinde Antik dönem mimari elemanlarının (üçgen alınlık, sütun ve başlıklar, yuvarlak kemer, sade silmeler vb.) uygulanması söz konusu olmuştur. 18. yüzyıldan itibaren Avrupa ile ikili ilişkileri artan ve bu bağlamda Batılılaşma sürecindeki Osmanlı mimarisinin de Avrupa sanat üslubu olan Neoklasik mimari anlayışından etkilenmiş olduğu görülmektedir.²⁶

18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyılın ilk yarısında, III. Selim (1789-1807) ve II. Mahmut (1808-1839) dönemlerinde Batılılaşma hareketleri, padişahların da bu konudaki olumlu tutumlarının sonucunda yaygınlaşmaya başlamıştır.²⁷ III. Selim döneminde ilk kez Paris, Viyana, Londra gibi önemli Avrupa şehirlerinde kalıcı elçilikler açılarak Avrupa

²³ İnci, "18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler", 243; Arel, *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, s.11.; Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/434.

²⁴ Semavi Eyice, "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", *Sanat Tarihi Yıllığı* 9-10 (1981), 165; Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/435.

²⁵ Eyice, "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", 167-169.

²⁶ Metin Sözen - Mete Tapan, *50 Yıllık Türk Mimarisi* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973), 53; Ödekan, *Türkiye Tarihi* 3, 348.

²⁷ Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/438.

ile ilişkiler daha da yakınlaşmaya başlamıştır.²⁸ Mimari anlamda yine III. Selim döneminde yabancı mimarların da Osmanlı mimarisinde etkin olmalarına olanak tanınmış,²⁹ özellikle 1820'lerden sonra Ermeni mimarlar ön plana çıkmaya başlamıştır.³⁰ 19. yüzyılda Osmanlı saray ve çevresinde genellikle Rum, İtalyan, Ermeni olan mimarlar ve bu mimarların yapım çalışmaları olmuş; saraylar, konaklar, kamu yapıları gibi yapılar inşa etmişlerdir.³¹ Bu durum da Osmanlı mimarisinde Batı etkilerinin kuvvetli şekilde görülmesinde büyük katkıları olduğu söylenebilir.³²

Tanzimat Fermanı (1839) ile birlikte Batılılaşma hareketleri artık daha kurumsal özellik barındıran bir hal almıştır. Duruma göre kısa süreli yapılmaya çalışılan Batılılaşma hareketleri Tanzimat Fermanı ile devletin politikası haline gelmiştir.³³ Tanzimat Fermanı ile birlikte idari değişimlerin yanında mimari alanda da yeni oluşumlar ve yeni düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Mimari anlamda Avrupa'daki gibi inşaat teknolojilerini ele almak ve Türk öğrencileri mimarlık ve inşaat alanlarında eğitim için Avrupa'ya göndermek gibi konular gündeme gelmiştir.³⁴ Mimari çalışmalar kapsamında Tanzimat Fermanı ile ahşap konutlar yerine kâgir konutlar yapılması, yeni inşaat tekniklerinin kullanılması, sokak düzenlemeleri, kat yüksekliğine ilişkin düzenlemeler, yolların genişletilmesi, malzeme denetimi, konutlar, hanlar, dükkânların yapım süreçleri vb. konular hakkında düzenlemeler yapılmıştır. Tanzimat ile gelen bu düzenlemeler genel olarak Batılı ülkelerin düzenlemelerinden alındığından dolayı mimari alanda bu durum Avrupa devletlerinin düzen ve kurallarını, içeriklerini Osmanlı yapılarında uyarlanmış şekilde kullanmak durumunda kalınmıştır.³⁵ Bu durum ilerleyen süreçlerde Batılılaşma yenilikleri kapsamında Avrupa etkili mimari sanat unsurlarının veya mimari sanat akımlarının Osmanlı mimarisinde kamu ve resmi yapılarda da etkin biçimde rol almış

²⁸ Murat Gül, *Modern İstanbul'un Doğuşu, Bir Kentin Dönüşümü ve Modernizasyonu*, Çev. Büşra Helvacıoğlu, (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2018), 39.; Altunış, "Sefaretnameler", 12/956.

²⁹ Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/438.

³⁰ Selman Can, *Bilinmeyen Aktörleri ve Olayları İle Son Dönem Osmanlı Mimarlığı* (İstanbul: Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010), 87.

³¹ Doğan Kuban, "Barok Mimari", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, ed. Nuri Akbayar vd. (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayımları, 1994), 2/65.

³² Kuban, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, 5; Eyice, "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", 169.

³³ Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/440-441.

³⁴ Gül, *Modern İstanbul'un Doğuşu*, 44-45.

³⁵ Afife Batur, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı", *Tanzimattan Cumhuriyete Osmanlı Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1986), 4/1047-1048.; İlhan Tekeli, "19.Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü. *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. ed. Halil İnalıcık - Mehmet Seyitdanlıoğlu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 531.

olduğu görülmüştür. Genel olarak III. Mahmut döneminde Batılı manada reformların devam etmesi, Neoklasik üslubun özellikleri mimaride giderek yaygınlaşması ve yine bu dönemdeki kamu yapılarının da ön plana çıkmaya başlamış olduğu görülür.³⁶ Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile I. Meşrutiyet'e kadar olan süre boyunca, Osmanlı mimarisi dini, sivil ve özel yapılar bakımından oldukça çeşitlilik içeren zengin bir dönem olmuştur.³⁷ Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde de aynı şekilde Batılılaşma hareketleri mimari alanda varlığını devam ettirmiştir. Bu dönemde Osmanlı içindeki üst tabakanın ve elit sınıfın genel olarak yabancı mimarlara inşa edilecek yapılar ile alakalı sipariş verme usulleri de mevcuttu. Aynı zamanda Batılı manada okullar, mektepler de ayrıca bu dönemde kurulmuştur.³⁸

Bir diğer yandan, başlangıçta fethedilen bölgelerde imar faaliyetlerini yürütmek amacıyla kurulan Hassa Mimarlar Ocağının³⁹, 1831 yılı itibarıyla işlevini kaybetmesi ve Batılılaşma yolunda yapı çeşitliliğine, gelişim gösteren yapı tekniklerine ve yeni ihtiyaçlara cevap verememesi gibi durumlar göz önüne alınarak ortadan kaldırılmıştır. Bu durum Osmanlı'da mimarbaşı statüsü altında yapı üretimlerinin şekillendiği tekil bir anlayışa ek olarak bu alanda serbest çalışmalar yapan kesimin de ön plana çıkmaya başladığı görülür ve dolayısıyla mimarlık alanında yabancı mimarların etkili olmaya başlaması söz konusu hale gelmiştir.⁴⁰ 1831'de yeni birim olarak Ebniye Hassa Müdürlüğü kurulmuş ve Hassa Mimarlar Ocağı bu birime bağlanmıştır. Daha sonra 1852'de Ticaret Nezaretine bağlı Ebniye Meclisi İdaresi kurulmuş ve 1866'dan itibaren Belediyeye bağlı olarak çalışmıştır.⁴¹ Ebniye Meclisi'nin kuruluşundan sonra inşa edilecek yapıların yapım aşaması sürecinde önemli bir değişiklik meydana gelmiştir. İhale usulü sisteme geçilmiş, yapılacak olan herhangi bir yapının hakları ihaleye katılan en düşük teklifi veren müteahhite verilmesi şeklinde düzenlenmiştir.⁴² Bunun sonucunda ticarete ve inşaat malzemelerine hâkim olan ermeni, rum mimarların ve

³⁶ Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/440-441.

³⁷ Batur, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı", 4/1055.

³⁸ Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/442.

³⁹ Murat Taş, "Osmanlı'dan Günümüze Yapı Üretiminde Mimarlık Meslek Örgütlenmesinin Gelişimi", *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi* 8/1 (2003), 204.

⁴⁰ 11.; Selman Can, *Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci ve Eserleri ile Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002), 17. Oya Şenyurt, *Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm* (İstanbul: Doğu Kitabevi, 2011), 36-37.

⁴¹ Can, *Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci*, 17.

⁴² Oya Şenyurt, *Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm*, 36-37.; Can, *Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci*, 52.

zengin sınıfının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Ebniye Meclisine bağlı yerli mimarların maaş sıkıntıları ve sermaye yetersizlikleri gibi durumlar söz konusu olduğundan dolayı özellikle saray, kasır gibi büyük çaplı yapı inşa işlerinde görev alamamaktaydılar.⁴³ Bu gelişmeler kapsamında Sultan Abdülmecid (1839-1861) ve Sultan Abdülaziz (1861-1876) zamanında hem dini mimaride hem de sivil mimaride yabancı mimarların da etkisiyle Neoklasik üslup etkileri Osmanlı mimarisindeki etkisini yoğun bir şekilde göstermiştir.⁴⁴

II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde, 19. yüzyılın sonlarına doğru hem İstanbul'da hem de farklı şehirlerde yaptırılan kamu yapılarının sayısı oldukça artmıştır. Bu kamu yapılarının inşa işlerinde yine yabancı mimarların etkisi vardır.⁴⁵ Örneğin, Fransız Alexandre Vallaury isimli mimar Neoklasik üslupta İstanbul Arkeoloji Müzesi gibi yapılara imza atmıştır.⁴⁶ 19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da nüfus bakımından Müslümanların azınlıkta olduğu bir dönemin olması, Ticaret ve Ekonomi dallarının büyük çoğunluğu Avrupalıların kontrolünde olmasından dolayı bu dönem mimarisi de yoğun şekilde Avrupa kaynaklı üslup etkisinde kalmıştır.⁴⁷

Osmanlı toplumunda genel olarak mimarlık işlerinin gayrimüslimlerin yapacağı bir iş olarak görülmekteydi.⁴⁸ Bu genel kanı ile birlikte Hassa Mimarlar Ocağının yetersiz kalışı, yapılar için ihale sistemin olması ve bu yüzden zengin Avrupalı kesimin ön plana çıkması gibi durumlar Osmanlı'da mimarlık eğitimi için sıkıntılı bir süreç yaratmıştır. Yine bu bağlamda mimarlık eğitimi için II. Mahmut döneminde (1808-1839) eğitim almak için öğrencilerin Avrupa'ya gönderilmemesi, 1870'de Mekteb-i Harbiye'de mimarlık eğitimi verilmeye çalışılması gibi başarı getirmeyen süreçler olmuştur.⁴⁹ Bu durumların yanında, 18. yüzyıl sonundan itibaren Osmanlı'da askeri mühendislik alanında yenileşme çabaları olmuştur. İnşaat alanındaki yeterli uzman elemanların eksikliği, batılılaşma hareketleri kapsamında inşaat alanında gelişim gösteren tekniklere

⁴³ Can, *Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci*, 52.

⁴⁴ Eyice, "Batılılaşma", 5/171.; Selda Kızıldere, *İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005), 23.

⁴⁵ Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/449.

⁴⁶ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi* (İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2004), 542.

⁴⁷ Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi* (İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2016), 606.

⁴⁸ Oya Şenyurt, "Geç Osmanlı'da İnşaat Örgütlenmesi ve İnşaat Alanının Aktörleri: Gayrimüslimler", *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*, ed. Ali Cengizkan (Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009), 67.

⁴⁹ Can, *Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci*, 55.

uyum sağlayabilecek yerli mimarların azlığından dolayı da yabancı uzman mimarların sayısı giderek artmaya başlamıştır.⁵⁰

19. yüzyılda mimari alandaki baskınlığı artmış batı etkilerinin yanında aynı zamanda klasik Osmanlı mimarlığı yeniden ele alınıp yeşertilme çalışmaları da olmuştur. Bu bağlamda 1873 yılında Viyana’da düzenlenen bir sergide Osmanlı mimarisi ve çeşitli yapılar hakkında bilgiler veren “Usul-i Mimari-yi Osmani” adında bir eser tanıtılmıştır. Eserin tanıtılmasındaki amaç; Osmanlı mimari üslubunun üstün yanlarını yeniden ortaya koymak, mimarideki Avrupa temelli yoğun üslup özelliklerinin etkisinden sıyrılmak ve Osmanlı mimarisini Avrupa’ya göstermektir.⁵¹ Bu ortamda, mimarlık eğitimi açısından en önemli adım olarak, Osman Hamdi Bey’in gayretleriyle birlikte Alexandre Vallaury⁵² tarafından kurularak 1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi açılmış,⁵³ ardından 1884 yılında da Hendese-i Mülkiye Mektebi kurulmuş ve bu mekteplerde mimari, resim, heykel vb. alanlarda dersler vermeye başlanmıştır.⁵⁴ Sanayi-i Nefise Mektebi’nin açılması mimarlık sürecine ve mimari eğitimin ilerlemesine önemli bir katkı sağlamıştır. Bu mektepte eğitim alan mimarlar daha sonra 1908 yılında Osmanlı Mimarlar ve Mühendisler Cemiyetini de oluşturmuşlardır.⁵⁵

Batılılaşma hareketleri kapsamında eğitim alanında da Batı eksenli düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da eğitim almış hocalar ve eğitmenler Osmanlı’da eğitim ve ders vermeye başlamışlardır. Bununla

⁵⁰ Gülsün Tanyeli, “Yüzyıl Dönümünde Kentsel Altyapının Modernleşmesi ve Mühendislik”, *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*, ed. Ali Cengizkan (Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009), 53.

⁵¹ Aptullah Kuran, *Selçuklulardan Cumhuriyet’e Türkiye’de Mimarlık*, ed. Çiğdem Kafescioğlu vd. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 600.; Zeynep Çelik, *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul*, çev. Selim Deringil, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019), 201.

⁵² Alexandre Vallaury, Levanten bir ailenin çocuğu olarak 1850 yılı İstanbul doğumlu Fransız asıllı mimar. 19. yüzyılda Avrupa’nın en iyi mimarlık okullarından biri olan Ecole Des Beaux-Arts okulunu 1878 yılında tamamlamış ve ardından İstanbul’a döndüğünde çeşitli semtlerinde yapılar yapmıştır. Alexandra Vallaury genel olarak, Beaux-Arts mimarisindeki simetri ve anıtsallık gibi özelliklerinden etkilenmiş ve yapılarında da bu etkinin yansıması gözlemlenebilir. (Bkz. Alkım Doğan, “Vallaury’nin Klasisist Cephe Tasarımları”, *Geç Osmanlı Döneminde Sanat Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları*, haz. Gözde Çelik, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 191-193.; Mustafa Akpolat, “Vallaury Alexandre”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, ed. Nuri Akbayar vd. (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994), 7/364.

⁵³ Fatma Ürekli, “Sanay-i Nefise Mektebi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/94.; Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür* (İstanbul: Metis Yayınları, 2002), 41.; Mustafa Servet Akpolat, *Fransız Kökenli Levanten Mimar Alexandre Vallaury* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991),14.

⁵⁴ Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası*, 41.

⁵⁵ Taş, “Osmanlı’dan Günümüze Yapı Üretiminde Mimarlık Meslek Örgütlenmesinin Gelişimi”, 211.

birlikte özellikle Alexandre Vallaury ve August Jasmund, Osmanlı geleneksel kültür ortamından da etkilenmiş ve bu doğrultuda yapılara imza atmışlardır. A. Jasmund'un yaptığı Sirkeci Garı (1880-1890) ve A. Vallaury'nin yaptığı 1897 tarihli Düyun-u Umumiye İdaresi Binası gibi yapılar son dönem Osmanlı mimarlığında yaygın olan eklektik üslupta yapılmış yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶ Bu dönemde A. Vallaury ve A. Jasmund'un Osmanlı mimarisinde yer alan bazı mimari formları kullanarak yaptıkları bazı örnek binalar ve yetiştirmiş oldukları Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek gibi isimlerin ana hatlarını oluşturduğu Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin üslubuna dolaylı yoldan etkilerinin olduğu söylenebilir.⁵⁷ Osmanlı'nın son dönemlerinde artan Milliyetçilik akımının etkisiyle yerli mimarlar biraz daha ön plana çıkmaya başlamıştır. Değişen bu süreç içerisinde Avrupa'da eğitim görmüş modern Türk mimarlardan Vedat Tek, A. Vallaury'nin 1908 yılında istifa etmesinde sonra Sanay-i Nefise Mektebi'nde bölüm başkanı olmuştur. Benzer şekilde Hendese-i Mülkiye Mektebinde ise A. Jasmund'un vermiş olduğu mimari derslerini Mimar Kemaleddin'in vermeye başlaması gibi olaylar mimari anlamda yeni bir düzenin ortaya çıktığını göstermiştir.⁵⁸

Batılılaşmanın etkisiyle birlikte Osmanlı'nın son yüzyılında geniş biçimde Avrupa etkili modern mimarileşme ortaya çıkmıştır.⁵⁹ Batı tipinde askeri okulların açılması ve bürokratların daha yoğun biçimde Batı kültürünü tanınması, Osmanlı'da da benzer modern yaşamın oluşmasını isteyen eğitilmiş bir kesimin ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁶⁰ Bu değişim siyasi alanda etkisini göstermesinin yanında mimari alanda da etkisini göstermiştir. 19. yüzyılda askeri açıdan yapılan kuvvetli reformlar sonucu yeni yapı türleri de ortaya çıkmaya başlamış ve bu doğrultuda kışlalar, askeri okullar, askeri binalara ek olarak okul, fabrika gibi yapılar yapılmıştır.⁶¹ 19. yüzyıl boyunca etkisini göstermiş Neoklasik üslup, Osmanlı devrinde özel veya kamu yapılarında da belirgin

⁵⁶ Yavuz, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri", 13.; Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası*, 41.

⁵⁷ Zeynep Çelik, *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul*, 197.

⁵⁸ Akpolat, *Fransız Kökenli Levanten Mimar Alexandre Vallaury*, 19.; Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası*, 43.

⁵⁹ Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası*, 41.

⁶⁰ Gül, *Modern İstanbul'un Doğuşu*, 40.

⁶¹ Kızıldere, *İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi*, 23.

şekilde kendini göstermiştir.⁶² Osmanlı mimarisinde Neoklasik mimari unsurları içeren önemli yapıların yanı sıra aynı üslup özellikleri ufak boyutlu kamu yapılarında da uygulanmıştır. Polis karakolları, Banka binaları, Belediye binaları, Müzeler, Kaymakamlıklar, Hastaneler, Gar binaları, Vilayet konakları, vb. yapılar Neoklasik üslup unsurları ekseninde inşa edilmiş ve genellikle dış cepheleri üçgen alınlık biçiminde ve sütunlarla desteklenerek dekore edilmiştir.⁶³ Bu yapı türleri genel itibarıyla köşe hatların vurgulanması, simetrik planlı, koridorlarla uzatılmış ve koridorlara bağlantılı yerler olarak inşa edilmişlerdi.⁶⁴

19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa’da etkisini göstermiş olan Art Nouveau akımı ortaya çıkmıştır.⁶⁵ İstanbul’da da tesirini göstermiş olan süslemeci bir mahiyete sahip Art Nouveau akımı özellikle ahşap konut mimarisini de etki alanına almıştır. 1930’lara kadar Art Nouveau akımı, Ulusal Mimari dönemi ile birlikte benzer dönemde mimari tasarımlarda kendisini belli etmiştir.⁶⁶ Art Nouveau akımının İstanbul’da ortaya çıkması, etkisini göstermesindeki en büyük etkenlerden biri; Avrupalı mimarların imar faaliyetlerinin yanında Türk mimarların Avrupa’da aldıkları eğitimin sonucu olarak gösterilebilir.⁶⁷ 1901-1908 yılları arasında Mimar Kemaleddin’in yapmış olduğu Çamlıca Ahmet Ratip Paşa Köşkü, Art Nouveau sanat üslubu etkisinde olup, Mimar Kemaleddin’in ilk dönemlerine denk gelen bir yapıdır. Daha sonra Milliyetçilik akımı ile Mimar Kemaleddin yüzünü tamamıyla ulusal mimarlık alanına çevirmiştir.⁶⁸

Osmanlı’da Batı etkisindeki mimarlık sanatı 18. yüzyıl başlarından 20. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir.⁶⁹ Ancak bunun yanında Avrupa temelli Neoklasik üslup etkisinden sonra, 19. yüzyılın ortalarından itibaren ilk olarak Avrupa’da yaygınlık

⁶² Kuban, *Osmanlı Mimarisini*, 605.

⁶³ Ayla Ödekan, “Neoklasik Mimari”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, ed. Nuri Akbayar vd. (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994), 6/66; Eyice, “Batılılaşma”, 5/179; Eyice, “XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu”, 173.

⁶⁴ Ödekan, *Türkiye Tarihi* 3, 412,413.

⁶⁵ Afife Batur, “İstanbul Art Nouveau’su”, *Tanzimattan Cumhuriyete Osmanlı Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1986), 4/1086-1088.

⁶⁶ Kuban, *Osmanlı Mimarisini*, 606.

⁶⁷ Esra Halıcı, “XVIII - XX. Yüzyılda Osmanlı Sanat Ortamı”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 69 (2020), 613.; Batur, “İstanbul Art Nouveau’su”, 4/1086.

⁶⁸ Halıcı, “XVIII - XX. Yüzyılda Osmanlı Sanat Ortamı”, 618.

⁶⁹ Eyice, “XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu”, 163-164.

gösteren Eklektik (Karma) üslup⁷⁰ ortaya çıkmıştır. Aynı dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu hızlı bir Batılılaşma süreci içinde olduğundan dolayı eklektik üslup özellikleri de kendini Osmanlı dönemi mimari yapılarında göstermiştir.⁷¹

20. yüzyılın başlarından itibaren Türk mimarlar, Ziya Gökalp ile kuvvetlenmiş Milliyetçilik akımının da etkisiyle Batı temelli Eklektik üsluba karşı çıkıp 16. yüzyıl Osmanlı mimarisini ele alarak yapılarda o dönemin unsurlarını kullanma yoluna gitmiş ve Ulusal Mimarlık akımını ortaya çıkarmışlardır. Ulusal mimarlık süreciyle birlikte Neoklasik üslup yoğun etkisini yitirmiştir.⁷²

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ni hazırlayan önemli etkenlerin başında dönemin siyasi ortamı bulunmaktadır. Fransız İhtilali (1789) ile başlayan sürecin sonunda ortaya çıkan Milliyetçilik akımı önce Avrupa'da daha sonra Balkanlarda etkisini kuvvetli biçimde göstermiştir. Milliyetçilik akımı, temelde aynı dile aynı kültüre sahip toplulukların hak ve özgürlüklerini kendi ellerinde tutmalarına dayanmaktadır.⁷³ Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde, Arnavut, Rumen, Bulgar, Ermeni, Arap, Sırp gibi birçok etnik grubun yer alması ve her birinin Milliyetçilik akımı doğrultusunda kendi bağımsızlıklarını ilan etme girişiminde bulunmaları Osmanlı İmparatorluğu'nu önemli ölçüde etkilemiştir.⁷⁴

Fransız İhtilali genel anlamda bir uyanışa sebebiyet vermiş, her kesimden milletin kendi hak ve özgürlüklerini kendi etnisiteleri altında elde etme girişimleri olmuş ve zamanla farklı farklı devletler meydana gelmiştir.⁷⁵ Bu süreçte Osmanlı topraklarında yaşanan ayaklanmalar, çetelerin faaliyetleri ve toprak kayıplarına karşı Osmanlı İmparatorluğu

⁷⁰ Eklektik Üslup: Seçmecilik anlamında kullanılmaktadır. Mimari alanda farklı sanat üsluplarının bir arada aynı yapı üzerinde kullanılmasıyla oluşmuş akım. (Bkz. Gülsen Öner, "Eklektisizm", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1997), 1/505-507)

⁷¹ Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", 15/442; Eyice, "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", 163-164.

⁷² Ekrem Akurgal, "Ulusal Mimarlığın Yeniden Doğuşu", *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, (İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1984), 31.; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018), 284; Semavi Eyice, "Empire", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/163; Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 554.

⁷³ Yusuf Sarımay, "İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi", *Türkler Ansiklopedisi*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 14/1471,1472.; Yıldırım Yavuz, "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişesi", *Mimarlık* 11-12 (1973), 26.

⁷⁴ Hasan Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu, Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008), 25.

⁷⁵ Yavuz, "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişesi", s.26.

bazı tedbirler almak durumunda kalmıştır.⁷⁶ Bu tedbirler kapsamında Askeri anlamda düzenlemelerin yanı sıra ideolojik olarak da yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Osmanlıcılık, İslamcılık gibi ideolojik fikirler ile Milliyetçilik akımının, ülke içinde parçalar koparmasının önüne geçilmeye çalışılmış ancak başarı sağlanamamıştır.⁷⁷ Sultan Abdülaziz döneminde, Tanzimat dönemi aydınlarının politika ve ekonomi alanlarındaki çöküş ve özellikle Balkanlarda gücünü pekiştiren Milliyetçilik hareketlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na doğrudan zarar vermeye başladığı fark edilmiştir. Bundan dolayı Avrupa eğitimi de almış aydın kesim, Osmanlıcılık ideolojisine dayanarak parlamenter bir sistemin oluşmasını sağlayarak, bu sistemin temellerini Avrupa kurumlarının benimsenmesi ve Osmanlı'nın içinde bulunduğu yönetsel sıkıntılardan kurtulma istekleri olmuştur.⁷⁸ Ancak Avrupa'daki mevcut olan politik kurumların temelini, İslam dini koşulları ile aynı potada değerlendirme yapılamayacak kadar uygun şartlar sağlanamadığından dolayı Osmanlıcılık ideolojisi başarıya ulaşmamıştır.⁷⁹

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda yaşanan önemli siyasi gelişmeler Milliyetçilik akımının da etkisiyle farklı oluşumların, farklı ideolojilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1876 yılında I. Meşrutiyet ilan edildi ve Kanuni Esasi Anayasası kabul edilmiştir. Çok geçmeden II. Abdülhamit, Ruslarla olan savaş durumunu ortaya atarak meclisi 1878 yılında kapatmıştır.⁸⁰ Anayasa, kâğıt üzerinde hala vardı ancak uygulama sürecinde hukuka uymayan bir şekilde süreç idare ediliyordu. Sonucunda da istibdat⁸¹ dönemi oluşmuş, Anayasanın babası olarak görülen Midhad Paşa ve pek çok aydın kişi, II. Abdülhamid tarafından sürgüne gönderilmişlerdir.⁸² Yaşanan bu olayların neticesinde Tanzimat dönemi aydınları, elit kesimi artık II. Abdülhamid rejimine karşı muhalefet oluşturmaya başlamıştır.⁸³ Bu muhalif kesim, Meşrutiyet ortamının yeninden sağlanması adına çalışmalar ve örgütlenmeler yapmışlar

⁷⁶ Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 25.

⁷⁷ Sarıncay, "İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi", 14/1473.

⁷⁸ Yavuz, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri (1908-1918)", 12.

⁷⁹ Yavuz, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri (1908-1918)", 12.

⁸⁰ M. Şükrü Hanioglu, "Jön Türkler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/587.; Ayşe Sıkıçakar, *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Giriş Cepheleri Analizi* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1991), 25.; Lord Kinross, *Atatürk: Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, çev. Necdet Sander (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2019), 33.

⁸¹ (İstibdat Dönemi: baskıcı, tek adam rejimine dayalı sisteme verilen genel ad).

⁸² İlber Ortaylı, "Osmanlı Devleti ve Meşrutiyet", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1986), 4/960.

⁸³ Sıkıçakar, *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Giriş Cepheleri Analizi*, 25.; Hanioglu, "Jön Türkler", 23/587.

ve bu gruba genel olarak Jön Türkler⁸⁴ adı verilmiştir. 1889'da İttihad-i Osmani⁸⁵ adında kurulan, 1895'te İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak adının değişmesi ardından aynı odağa sahip, padişaha muhalif ve Osmanlı'nın kalkınmasını sağlamak amaçlı Müslüman Türk milliyetçiliği ortak bir görüşte toplanmış denilebilir. II. Meşrutiyet devriminin yaşanmasında ise bu grup etkili olmuşlar⁸⁶ ve Türk milliyetçiliği düşüncesinin ilerlemesinin önünü açmışlardır. Osmanlı eğitim alanında kalitesi gittikçe artan Batılı eğitim sistemi, Türk tarihine etki edecek Jön Türkler veya İttihat Terakki gibi cemiyetler ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁸⁷ 20. yüzyılın başlarında Jön Türkler ile kuvvetlenen Türk milliyetçiliği ideolojisi, ilk başlarda Osmanlı milliyetçiliğine yakın bir konumdaydı.⁸⁸ Jön Türkler temelde iki görüş etrafında çatışmalar içinde olmuşlardır. Birincisi, yabancılara ve azınlıklara yönetimde eşit haklar verilmesi üzerineyken diğeri ise Türklere öncelik tanınması üzerine kuruluydu. Ancak aynı dönemde Yunanistan'ın Girit adasını ilhak etmesi, Bulgaristan'ın bağımsızlığını sağlaması ve Balkan Savaşları gibi olaylar sonrasında artık Türk milliyetçiliği ana ideoloji olarak yerini sağlamlaştırmıştır.⁸⁹ Bu bağlamda, "Türk Derneği", "Türk Yurdu", "Genç Kalemler" gibi yayın organları Türk milliyetçiliğin yayılmasına katkı sağlamış ve ilkeyi kuvvetlendirmişlerdir.⁹⁰ Özellikle Türk Ocağına bağlı yayın olan, Türk Yurdu dergisinde dönemin ileri gelen aydınlarından Ziya Gökalp, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul gibi isimler dergide yazılar yazarak bu ideolojinin yaygınlaşmasına katkı sağlamışlardır.⁹¹

Avrupa'nın başarısının başta gelen sebeplerinden biri olarak, organizasyon ve ideolojik bir görüş etrafında birleşmek olduğunu düşünen İttihat ve Terakki Cemiyeti 1906 yılından sonra Türkçülük ideolojisine, siyasi ve askeri örgütlenmelere önem vermeye

⁸⁴ Jön Türkler: Özellikle II. Abdülhamid'e yönetim rejimine karşı muhalefet eden aydın kesim. Genel bilgi için (Bkz: Hanioglu, "Jön Türkler", 23/584-587)

⁸⁵ II. Abdülhamid dönemi sarayın keyfi yönetimi, ordunun güçsüzleştirilmesi gibi durumlara karşı genç ve elit kesimin meşru bir yönetim oluşturma amacıyla kurulmuş olan oluşum. (Bkz. Kazım Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909*, Emre Yayınları, İstanbul 1995, s.28.

⁸⁶ Şerif Mardin, "19. yy'da Düşünce Akımları ve Osmanlı Devleti", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1986), 2/350-351.; Hanioglu, "Jön Türkler", 23/585.

⁸⁷ Roderic Davison, "Osmanlı Türkiyesi'nde Batılı Eğitim", *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, ed. Halil İnalçık - Mehmet Seyitdanlıoğlu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 674.

⁸⁸ Somer Ural, "Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık", *Mimarlık* 1-2 (1973), 16.

⁸⁹ Yavuz, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri", 12.

⁹⁰ Ural, "Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık", 16.

⁹¹ Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 25.

başlamıştır.⁹² Böylece Osmanlı'nın son dönemlerinde Türk milliyetçiliği ön plana çıkmaya başlamış,⁹³ milli bir kültür yaratmayı hedefleyen Türkçülük ideolojisi, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde özellikle siyasi alanda Türk milliyetçiliği akımı genel olarak hâkimiyet sağlamıştır.⁹⁴ Aynı zamanda 19. yüzyılda Osmanlı'da yaşanan geniş çapta toprak kayıpları da toplumda Türkçülük fikrinin daha kuvvetli şekilde filizlenmesini de sağlamıştır.⁹⁵ Bununla birlikte Ziya Gökalp ile ön plana çıkan Türkçülük fikri genel itibarıyla; Osmanlı'da yaşanan siyasi ve askeri açıdan kötü gidişi durdurmak ve bu olumsuz süreçten kurtulma fikri çevresinde oluşmaya başlamıştır. Siyasi bir hareket olmasının yanında bu ideolojinin amacı, Türk milli bilincini ve Türk kültürünü yaratmak üzerine kurulu bir anlam da taşımaktadır.⁹⁶ Ziya Gökalp ve diğer aydınlar, Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan kültürel ve toplumsal değişime Türkçülük ideolojisi ile yön verme eğiliminde de olmuşlardır. Bu doğrultuda Batı'nın teknolojisi ve bilimi alınmalı ancak Türk ve Osmanlı kimliklerinin de ortadan tamamen kalkmamasını istemekteydiler.⁹⁷ Aynı zamanda 20. yüzyıl itibarıyla Osmanlı'da iyice artış gösteren Batılı eğitim ile yetişmek ve aynı zamanda bu eğitimi kendi kimlikleriyle eşleştirmek amacı taşımaktaydılar.⁹⁸

İttihat ve Terakki Cemiyeti⁹⁹, II. Meşrutiyetin ilanından sonra özellikle (1908-1918) yılları arasında, sosyal, kültürel, politika gibi alanlarda söz sahibi konumda olmuş, Milliyetçilik ve Türk milliyetçiliği ideolojilerinden etkilenmiş veya bu ideolojiyi benimsemişlerdir.¹⁰⁰ Bu dönemde hemen her alanda Türk milliyetçiliği bağlamında çalışmalar yapılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin genel amacı; yabancıların etkisi olmadan parlamenter siyasi bir rejim oluşturma üzerine kuruludur.¹⁰¹ Ek olarak, milli

⁹² Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 100.

⁹³ Seyfi Başkan, "Erken Cumhuriyet Döneminde Milli Mimarlık", *95. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Hayat (1918-1938)*, ed. Mustafa Turan (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2020), 1/387.

⁹⁴ Sarımay, "İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi", 14/1482.

⁹⁵ İlber Ortaylı, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2021), 91.

⁹⁶ Yılmaz Özakpınar, "Türk Düşünce Tarihinde Ziya Gökalp'in Yeri", *Türkler Ansiklopedisi*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 14/1512.

⁹⁷ Shefer-Mossensohn, *Osmanlı'da Bilim*, 68.

⁹⁸ Davison, "Osmanlı Türkiyesi'nde Batılı Eğitim", 669.

⁹⁹ İttihat ve Terakki Cemiyeti: II. Meşrutiyetinin ilanına sebep olmuş devamında 1918 yılına kadar siyasi olarak yönetimde önemli rol oynayan siyasi grup.

¹⁰⁰ M. Şükrü Hanioğlu, "İttihat ve Terakki Cemiyeti", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/482.

¹⁰¹ Andrew Mango, *Atatürk: Modern Türkiye'nin Kurucusu* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019), 107.

kültür, dilde sadeleşme ve resim vb. hemen her konuda ulusal bir kimlik oluşturma çabası içinde de olmuşlardır.¹⁰²

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Avrupa'da eğitim alan Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti hâkimiyetinde olup devlet yönetiminde Birinci Dünya Savaşı'na kadar etkin olmuşlardır. Milliyetçilik, Türkçülük gibi ideolojik kavramların bir kurtuluş veya öze dönüş olarak ele alınıp desteklenmesi durumu mimari alana da sirayet etmiştir. Hatta bu dönemde hükümetin destek olması ve belediyelere var olan ulusal mimari üslubunda binaların yapılması konusunda yöneltilecek istekler de mevcuttu.¹⁰³ Genel itibarıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikirleri ve çalışmaları doğrultusunda Türk mühendisler ve mimarlar ön plana çıkmaya başlamış, kendilerini gösterebilme fırsatı yakalamışlardır.¹⁰⁴

Türk milliyetçiliğinin ideolojik olarak kabul görmesi ve etkinliğinin genişlemesi bakımından 1908 yılında "Türk Derneği", 1911 yılında "Türk Yurdu Cemiyeti" ve 1912 yılında "Türk Ocağı" gibi Türk milli bilincini yansıtan cemiyetler kurulmuştur.¹⁰⁵ Bu cemiyetler 1911'de Türk Derneği dergisi, 1912'de Türk Yurdu dergisi, 1913'te Bilgi Mecmuası vb. yayın faaliyetlerinde bulunmuşlardır.¹⁰⁶ Özellikle, Türk Ocaklarının etkinlikleri kapsamında mimarlık ve sanat alanında geçmiş dönem eserler, olayları bilgilendirmek amacıyla konferanslar düzenlenmiştir. Bu konferanslarda dönemin aydınlarında Mimar Kemaleddin, Celal Esad Arseven, Halil Edhem gibi isimler mimarlık ve sanat alanında konuşmalar yapmışlardır.¹⁰⁷

¹⁰² Yavuz, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri", 13.

¹⁰³ Zeynep Ertuğrul, *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarlarından Muzaffer Bey: Eserleri ve Sanat Anlayışı* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 10.; Celal Esad Arseven, *Türk Sanatı* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1984), 182.

¹⁰⁴ Şenyurt, *Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm*, 244.

¹⁰⁵ Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 25.; Başkan, "Erken Cumhuriyet Döneminde Milli Mimarlık", 1/388.

¹⁰⁶ Gül Cephaneçigil, "Yüzyıl Dönümü Süreli Yayınlarında Mimari Geçmiş", *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*, ed. Ali Cengizkan (Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009), 64.

¹⁰⁷ Gül Cephaneçigil, "Yüzyıl Dönümü Türkiye'sinde Milli Bir İlgi Alanı: Mimarlık Tarihi", *Geç Osmanlı Döneminde Sanat Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları*, ed. Ali Cengizkan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 8.; Başkan, "Erken Cumhuriyet Döneminde Milli Mimarlık", 1/388.

2. BÖLÜM: BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Avrupa’da etkisi artan Milliyetçilik akımının mimari alanlara da etkisi olmuştur. Mimarlık alanında bu dönemde sanat üsluplarını yeniden ele alma çalışmaları olmuş ve Neoklasik, Neogotik, Neorönesans vb. sanat akımlarının ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁰⁸ 20. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa’da artış göstermiş çoklu sanat akımları mevcutken, Osmanlı’nın son dönemlerinde Avrupa’da eğitim almış Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek ülkelerine döndüklerinde,¹⁰⁹ Osmanlı mimarisinde yoğun bir etki alanına sahip Batı temelli eklektik üsluba karşı çıkmışlardır. İnşa ettikleri yapılarda Osmanlı ve Selçuklu mimarisini temel alarak klasik dönem unsurlarını kullanma yoluna gitmişler ve ulusal mimarlık akımının ortaya çıkmasını sağlamışlardır.¹¹⁰ Dönemin değişen şartları içerisinde Osmanlı mimarisi haricinde; Asya, Göktürk, Uygur vb. kültürler özelinde Türk kimlikli klasik bir mimari oluşturmak mümkün olmadığı ve bu nedenle dönemin mimarları Osmanlı mimarisini temel alarak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nin oluşmasını sağlamışlardır.¹¹¹

Birinci Ulusal Mimarlık aynı zamanda; “Milli Mimari Üslubu”, “Milli Mimari”, “Neoklasik Üslup”¹¹², “Milli Mimari Rönesansı”¹¹³ veya “Türk Neo-Klasik” ve “Ankara Üslubu”¹¹⁴, “Milli Osmanlı Rönesansı”, “Meşrutiyet Milli Mimarisini”¹¹⁵ gibi isimlerle de adlandırılmıştır. 1970’lerden sonra Birinci Ulusal Mimarlık olarak

¹⁰⁸ Üstün Alsaç, “Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi”, *Mimarlık* 11-12 (1973), 13.

¹⁰⁹ Kuruyazıcı, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 25.; Üstün Alsaç, *Türk Mimarlığı* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 80.

¹¹⁰ Metin Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1996), 13,14.; Aslanapa, *Türk Sanatı*, 284; Eyice, “Empire”, 11/163; Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 554; Eyice, “XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu”, 175.; Alsaç, *Türk Mimarlığı*, 80.; Alsaç, “Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi”, 13.; Mete Tapan, “Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı ve Sanatı”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (İstanbul: Yem Yayınları, 1997), 1/365.

¹¹¹ Selçuk Mülayim, “Maziperestler ve Sanat Tarihi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 7/14 (2009), 23-27.

¹¹² Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, 13.; Ayla Ödekan, “Mimarlık ve Sanat Tarihi 1908-1980”, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye, 1908-1980* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1997), 511.

¹¹³ Ural, “Türkiye’nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık”, 23.

¹¹⁴ Eyice, “Batılılaşma”, 5/171.

¹¹⁵ Doğan Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı* (İstanbul: Yem Yayınları, 2020), 35.; İnci Aslanoğlu, “Birinci ve İkinci Milli Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, (İstanbul: İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1984), 41.

anılmaya başlayan¹¹⁶ ve dönemin önemli mimarları arasında; Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek'in yanı sıra, Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu, Mimar Muzaffer, Mimar Ali Talat, Fatih Ülkü, Guilio Mongeri gibi isimler de yer almaktadır.¹¹⁷

Ziya Gökalp'in fikirleri ve çalışmaları doğrultusunda yerini sağlamlaştıran Türkçülük ideolojisinin ülke içinde etkileri mimarlık alanında da kendisini yoğun bir biçimde belli etmiştir. Bu akım sonucu Mimar Kemaleddin ve Vedat Tek önderliğinde Osmanlı'nın son yıllarını ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsamış genel anlamda 1908-1930 yıllarında etkisini sürdüren bir ulusal mimarlık hareketi ortaya çıkmıştır. Avrupa'da eğitimlerini tamamlayıp ülkeye geri dönen bu iki mimar, Osmanlı İmparatorluğu'nda mimari alanda son yüzyılda yoğun şekilde uygulanan Avrupa etkilerinden uzaklaşarak kendi Türk mimari unsurlarını seçmeci bir anlayışla kullanma hedefinde olmuşlardır.¹¹⁸ Akımın başını çeken bu iki mimarın genel gayesi; unutulmaya yüz tutmuş Türk mimarisinin klasik dönemde uygulanmış değerli unsurlarını tekrar ele almak ve yeniden bu mimariyi canlandırmak üzerine olmuştur.¹¹⁹

Bu noktada Mimar Kemaleddin, başını çektiği ulusal mimarlık döneminin özelliklerini şöyle açıklamaktadır;

“Yapılarımızı eski anıtların tarzında değil de, modern malzemelerle ve modern yaşantının gereklerine uygun bir şekilde, ama ulusumuzun karakteri doğrultusunda ve Türk mimari üslubunun yapıda ve bezemede getirmiş olduğu ilke ve kurallara bağlı kalarak inşa etmemiz gerekmektedir. Türk eserlerinin kurallarını iyi kavramak ve bu eserlerdeki ruhu iyi hissetmek, sonra da bu eserlerden esinlenerek, modern yaşantıya ve malzemelere uygun yapılar yapmak gerekmektedir.”¹²⁰

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin önemli özelliği, teknik ve teknolojik olarak Avrupa temelli bir anlayışa sahip ancak milli kültür çerçevesinde mimari yapıların ele alınmış olmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda Türk mimarlar ulusal bir mimari ortaya koymaya çalışmışlardır. Aynı zamanda bu süreçte bazı yabancı mimarların da milli

¹¹⁶ Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 34.

¹¹⁷ Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, 21.

¹¹⁸ İnci Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2010), 30.

¹¹⁹ Aslanoğlu, “Birinci ve İkinci Milli Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler”, 41.

¹²⁰ İlhan Tekeli - Selim İlkin, *Mimar Kemaleddin'in Yazdıkları* (Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 1997), 151.

mimari anlayışına uygun biçimde yapılar ürettikleri de görülmektedir.¹²¹ Ulusal mimarlık dönemin öne çıkan mimari beğenisi olmuş, devlet tarafından desteklenmiş, kamu ve hizmet odaklı yapıların yanı sıra dini yapılar ve kişisel konaklarda da bu mimari üslup yoğun şekilde kullanılmıştır.¹²² Bu dönemde mimari alanda hızlı bir yayılım olmuş, yapı biçimi ayırt edilmeksizin İstanbul ve Ankara başta olmak üzere Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, İzmir, Çanakkale, Konya, Erzurum, Adana vb. ülkenin çeşitli şehirlerinde de bu dönemin etkili mimari üslubuna sahip birçok yapı örneği görmek mümkündür.

Cumhuriyet'in ilanından sonra özellikle ilk on yıl içinde çağdaş standartları yakalamak adına Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde çok önemli atılımlar yapılmıştır. Bu bağlamda ülke içinde demiryolu hatlarının yapılması, savaş sonucu tahrip olan yerlerin onarılması, başta Ankara olmak üzere geniş çapta kent planlamaları vb. uygulamalar hızla gerçekleştirilmiştir.¹²³ Kurtuluş Savaşı sonrası ilk yıllarda olağan bir şekilde mimari çalışmalar alanında durgunluk söz konusuydu. Bu durumdan dolayı Cumhuriyet'in ilk birkaç yılında etkin olan Birinci Ulusal Mimarlık Akımı benimsenmiş ve hükümet tarafından destek görmüştür.¹²⁴ Bu bağlamda savaş sonrası en önemli konulardan biri, başkent olarak belirlenen Ankara'nın geniş çapta imar faaliyetlerinin yapılması ülkenin saygınlığı açısından oldukça önem arz etmekteydi. Ayrıca Kurtuluş Savaşı sonrası harap olan yerlerde imar faaliyetleri kapsamında birçok işleve sahip yapıların hızlı bir biçimde yeniden yapılması da gerekmektedir. Bu bakımdan Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle Ankara başta olmak üzere ülkenin çeşitli şehirlerinde mevcut mimarlık anlayışıyla hızlı bir imar faaliyeti başlamış ve çeşitli yapılar ulusal mimarlık kapsamında inşa edilmiştir.¹²⁵

Cumhuriyet'in ilanından sonra hızlı bir yükseliş trendi yakalanması adına Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde her konuda ilerleme katedilmiş, özellikle bayındırlık işlerine önem verilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki ülkedeki devlet işleyişlerinin henüz yerleşmemiş olmasından kaynaklı durum, mimarlık alanına da yansımış ve

¹²¹ Hasol, 20. *Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 34.; Ural, "Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık", 21.

¹²² Arseven, *Türk Sanatı*, 182.; Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, 31.

¹²³ İnci Aslanoğlu, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimari", *Türkler Ansiklopedisi*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları 2002), 18/437.

¹²⁴ Sedat Hakkı Eldem, "Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı", *Mimarlık* 11-12 (1973), 6.; Ödekan, "Mimarlık ve Sanat Tarihi 1908-1980", 525.

¹²⁵ Metin Sözen, "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimarları", *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, (İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1984), 35-39.

devam eden mimari akımın kabul edilmesi şeklinde hayat bulmuştur. Bu bağlamda 1930 yılında kadar etkisini göstermiş olan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi kapsamında; II. TBMM Binası (1924), Ankara Ziraat Bankası (1927), Ankara Vakıf Otel (Ankara Palas) (1924-1928), Konya PTT Binası (1926), Ankara Türk Ocağı Binası (1924-1930), Ankara Gazi ve Latife Okulları (1924-1926), Ankara Etnografya Müzesi (1925-1927) İzmir Halkevi (Eski Türk Ocağı) Binası (1925), Ankara İnhisarlar (Tekel) Başmüdürlük Binası (1928) vb. önemli niteliğe sahip birçok bina yapılmıştır.¹²⁶ Ancak ilerleyen yıllarda farklı etkenlerden ötürü Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yerini yeni dönem mimari alana bırakmıştır.¹²⁷

Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde, önceden var olan Panislamizm, Osmanlıcılık, Pantürkizm gibi ideolojiler terk edilerek milli unsurları barındıran, demokratik ve halkın söz sahibi olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ne yeni bir yol açmak hedefi ana odak noktası haline getirmiştir.¹²⁸ Bu anlayış ekseninde Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi 1927'lerden itibaren etkisini yitirmeye başlamıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi etkisinin ortadan kalkmaya başlamasının birçok bulunmaktadır. Bu sebeplerden bir tanesi, Cumhuriyet dönemi yönetimin tam odaklı bir Batı'ya ayak uydurmanın yanı sıra, her anlamda çağdaş olma ve Batı ile eş konuma gelme ve yarışma gayretidir.¹²⁹

Diğer bir etken dönemin en önemli mimarı Kemaleddin Bey'in 1927 yılındaki ölümü olarak gösterilebilir. Ayrıca 1927 yılında Teşvik-i Sanayi yasası çıkarılmış, böylelikle yabancı mimarların Türkiye'de çalışması ve yapı üretmesinin de önü açılmış olması bir başka etken olarak ön plana çıkmaktadır.¹³⁰ Aynı yıllarda yerli mimarların yetersiz sayıda olması nedeniyle 1927 yılından sonra özellikle Almanya ve Avusturya'dan mimarlar ülkeye getirilmiş ve bu mimar hocaların etkisi altında yeni dönem mimari üslup oluşmaya başlamıştır.¹³¹ Bu dönemde Avrupa'da mimari yapıların kullanımında akılcılığı ve işlevselliği ön plana alan mimari akımlar mevcuttu. Avrupa'dan gelen

¹²⁶ Afife Batur, "Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), 5/1381, 1382.

¹²⁷ Mete Tapan, "Cumhuriyet Döneminde Yapı Teknolojisinin Gelişimi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), 5/1424.

¹²⁸ Selçuk Mülayim, *Sanat Tarihi Metodu*, (İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1994), 115.

¹²⁹ Ödekan, "Mimarlık ve Sanat Tarihi 1908-1980", 528.; Aslanoğlu, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimari", 18/439.

¹³⁰ Aslanoğlu, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimari", 18/439.

¹³¹ Tapan, "Cumhuriyet Döneminde Yapı Teknolojisinin Gelişimi", 5/1424.

yabancı mimarlar¹³² da bu durumlardan etkilenecek Türkiye’de yeni modern mimari ve modern inşaat tekniklerine dayanan örnekler vermeye başlamaları söz konusu olmuştur.¹³³

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi özellikle Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra devletin de mimari politikası haline gelmiş olmasına karşın bu durum çok kısa sürmüştür. Bu durumun değişmesindeki temel amaç, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nin çok fazla geriye dönük Osmanlı mimari unsurlarını içermesi yerine, Batılı modern mimari ve modern inşaat tekniklerinin var olması düşüncesidir. Aynı zamanda ulusal mimarlık üslubunun ve dönemin mimarlarının çeşitli eleştirilere maruz kalmaları sonucunda Birinci Ulusal Mimarlık sürecinin etkisini yitirmesine sebebiyet veren diğer bir önemli etken olarak gösterilebilir.¹³⁴

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubuna ve mimarlara karşı getirilen eleştirilerden biri, Selçuklu ve Osmanlı mimarisinin yeniden ele alınması kapsamında yapılan çeşitli yapılarda mimari unsurların kullanımlarının işlevsel olmadığı, yalnızca süs için gereksiz şekilde kullanıldığı yönündedir. Dönemin mimari anlayışında kullanılan eski mimari formların işlevlerinin ele alınmadan, yalnızca estetik açıdan değerlendirilmeleri yanlış bir tutum olarak görülmüştür.¹³⁵ Bunun yanında Selçuklu ve Osmanlı dönemi mimari formlarının yeniden yapılarda kullanılması durumu, dönemin yeni mimarlık anlayışında ilerleme kaydedilemediği, toplumun gereksinimlerine tam olarak cevap veremediği, cephelere uygulanması yalnızca ekleme şeklinde olması, geçmiş dönemin bir kopyası mahiyetinde olduğu da söylenmiştir.¹³⁶ Hatta dönemin bazı mimar, yazar ve şairleri tarafından bu dönem üslubuna karşı sert eleştiriler de yapılmıştır. Örneğin Yakup Kadri Karaosmanoğlu bazı yapıların Osmanlı dönemi mimarisinin soysuzlaşmış bir devamı

¹³² Clemens Holzmeister, Ernst Egli, Bruno Taut, Theodor Jost, Paul Bonatz, Hermann Jansen, Martin Wagner, Martin Elsasser vb. yabancı mimarlar bu dönemde etkin olmaya başlamışlardır. (Bkz. Türkan Uzun, *Geç Osmanlı – Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Pratiğinde Bilgi ve Yapım Teknolojileri Değişimi Erken Betonarme İstanbul Örnekleri 1906-1930* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 24)

¹³³ Ekrem Akurgal, “Ulusal Mimarlığın Yeniden Doğuşu”, 32. Ödekan, “Mimarlık ve Sanat Tarihi 1908-1980”, 528.

¹³⁴ Kızıldere, *İstanbul’da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi*, 12.

¹³⁵ Sözen - Tapan, *50 Yıllık Türk Mimarisi*, 106, 107.

¹³⁶ Arseven, *Türk Sanatı*, 182.; Behçet Ünsal, “Mimarlığımız 1923-1950”, *Mimarlık 2* (1973), 36.; Tapan, “Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı ve Sanatı”, 1/365.

olarak bahsetmiştir. Ahmet Haşim ise bu mimarlık akımını mürteci mimari diye adlandırarak bu dönemin mimarisini kopya bir mimari olarak belirtmiştir.¹³⁷

“Mimarlarımız arasında ne isimle yad edeceğimizi bilemediğimiz mahut medrese mimarisi yayılmaya başlamıştır... Otel, banka, mektep, iskele, şimdi dışarıdan minaresi ve içeriden minberi eksik birer cami karikatürüdür. Bu tarz inşa usulüne mimarlarımız Türk Mimarisi diyorlar” gibi oldukça negatif bir eleştiride de bulunmuştur.¹³⁸

Ayrıca Mimar Burhan Arif ise 1931 yılında bir makalesinde; İstanbul ve Ankara gibi önemli şehirlerde birbirinin kopyası olarak kubbeli ve sivri kemerli unsurlara sahip yapıların hoş olmadığından bahsetmiştir.¹³⁹

Bu tarz eleştiriler neticesinde bu durum dönemin Eğitim Bakanlığı tarafından yanıt bulmuş ve eğitimde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bunun doğrultusunda Güzel Sanatlar Akademisinde modern mimari dersleri verilmeye başlanırken, akademideki Mimar Vedat Tek ve Giulio Mongeri'nin atölyeleri kapatılmıştır.¹⁴⁰ Bu durumlardan sonra ülke içindeki mimari yapılarda işlevselliğin ön planda olduğu uluslararası modern mimarlık hâkim olmaya başlamış, planlara daha çok önem verilmiş ve cephelere verilen değer azalmıştır.¹⁴¹ Bu gelişmelerin sonucunda da ulusal mimarlık genel olarak iki kademeye ayrılmıştır. Bunlar; I. Ulusal Mimarlık (1908-1930) ve II. Ulusal Mimarlık (1930-1950) dönemleri şeklinde mimarlık tarihi açısından adlandırılan bir süreç olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁴²

2.1. Dönemin Önemli Mimarları

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek öncülüğünde gerçekleşen mimari anlayış kapsamında birçok mimar bu yoldan ilerlemiş ve o dönem var olan toplumsal ve siyasi niteliğe sahip Milliyetçilik akımından

¹³⁷ Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 35.

¹³⁸ Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, 19,20.

¹³⁹ 365-366.

¹⁴⁰ Cengiz Can, *İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları*, (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993), 340.; Ünsal, “Mimarlığımız 1923-1950”, 36.

¹⁴¹ Ünsal, “Mimarlığımız 1923-1950”, 36.

¹⁴² Ural, “Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık”, 21.

etkilenmişlerdir. Bu dönemde ön planda olan mimarların yanı sıra çok sayıda yerli ve yabancı mimarın da adı geçmektedir.¹⁴³

2.1.1. Mimar Kemaleddin

Mimar Kemaleddin, Osmanlı İmparatorluğu'nda deniz yarbayı olarak görev yapan babası Ali Bey ve annesi Sadberk Hanımın çocuğu olarak 1870 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Lise eğitimini Numune-i Terakki'de alırken Matematik öğretmeninden etkilenmesi üzerine mühendis olmaya karar verdiği söylenir. 1891 yılında Hendese-i Mülkiyye Mektebinden mezun olduktan sonra A. Jasmund'un dört yıl boyunca yardımcılığını yapmıştır. 1895 yılında Osmanlı mimarlığında belirli bir etkiye sahip hocası A. Jasmund'un önerisiyle Almanya'ya eğitim için gitmiş ve Charlottenburg Technische Hochschule'de¹⁴⁴ iki yıl boyunca mimarlık alanında kendini geliştirmiştir.¹⁴⁵ Almanya'daki eğitimi sonrası 1900 yılında İstanbul'a dönmüş ve ardından Hendese-i Mülkiyye'de göreve başlayarak hocası A. Jasmund'un derslerini vermeye başlamıştır. Aynı zamanda Sanayi-i Nefise Mektebi'nde de Nazariyat-ı Mimari (Mimarlık Teorisi) adında dersler vermiştir.¹⁴⁶ Özellikle bu ders kapsamında Mimar Kemaleddin öğrencilerine Türk milli bilinci çerçevesinde konuşmalar ve eğitimler verdiği belirtilir.¹⁴⁷

Hocası A. Jasmund'dan etkilenmesinin yanı sıra, 1887-1891 yılları arası eğitim aldığı süreçte II. Abdülhamid'in oluşturduğu istibdat dönemi sonucunda Milliyetçilik akımının etkisiyle artış göstermeye başlayan Türkçülük akımının yarattığı ideolojinin de Mimar

¹⁴³ Dönemin mimarlarından bazıları: Aleattin Özaktaş, Ahmet Kemalettin, Ahmet Burhanettin Tamcı, Ali Talat, Ekrem Hakkı Ayverdi, Fatih Ülkü, Necmettin Emre, Tahsin Sermet, U.Ferrari, Aram Hancıyan, Mehmet Nihat Nigizberk, Kemal Altan, Nuri Nafiz, Zühtü Başar, Hafi Bey, Muallim Mehmet Galip, Fescizade İbrahim Galip, Yahya Ahmet, Mukbil Kemal Bey, Hayrettin Bey, vd. (Bkz. Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi*, 21.; Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 40,45,55.; Sözen, "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimarları", 38.; Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, 192, 202, 225, 232, 266.)

¹⁴⁴ 19. Yüzyılda bu ismi alan okul, Almanya'da mühendis ve mimar gibi teknik uzman yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Bugün ise Berlin Teknik Üniversitesi adı altında devam etmektedir. (Bkz. Yıldırım Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin 1870-1927* (Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2009), 25.

¹⁴⁵ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 23,25.; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Mimar Kemaleddin Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/230.; Yıldırım Yavuz, "Kemaleddin Bey", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, ed. Nuri Akbayar vd. (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994), 4/521.

¹⁴⁶ Çobanoğlu, "Mimar Kemaleddin Bey", 25/230.;

¹⁴⁷ Sedat Çetindaş, "Mimar Kemalettin: Mesleği ve Sanat Ülküsü", *Güzel Sanatlar* 5 (1944), 164.

Kemaleddin'in mimarlık anlayışına büyük bir etkisi olmuştur.¹⁴⁸ Türkçülük akımının etkin olduğu bu ortamda Mimar Kemaleddin de 1900 yılından sonra bu düşünceye sahip olmaya başlayarak bu durumu mimari alana da yansıtmaya başlamıştır. Örneğin, erken dönem yapıları olan Ahmet Cevad Paşa Türbesi (1901) ve Gazi Osman Paşa Türbesi (1900) cephelerinde klasik Osmanlı mimari anlayışının yansımaları görülmektedir.¹⁴⁹

Mimar Kemaleddin, II. Meşrutiyet (1908) öncesi yıllarda Ahmet Ratip Paşa Köşkünü yapmıştır. Almanya'da mimari alanda eğitim almasının yanında, ülkesine döndükten hemen sonra Batı etkili teknikler yerine milli mimari bilincine uygun yapılar ortaya koymaya başladığı söylenir.¹⁵⁰ Ancak Mimar Kemaleddin'in 1908 tarihinde yapmış olduğu bu köşk aynı zamanda, o dönem Osmanlı mimarlığında özellikle İstanbul'da bir moda haline gelmiş Art Nouveau akımının üslup özelliklerini yansıttığı görülmektedir.¹⁵¹

Mimari anlayış ve üretkenlik açısından Mimar Kemaleddin, klasik Osmanlı mimarisinin temel unsurlarını ele alıp kendi zamanında var olan modern tekniklerle birleştirmiş ve Birinci Ulusal Mimarlığın doğmasındaki en önemli kişi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde mimarlık ve yapı işleri gayrimüslimlerin baskın olmalarından dolayı Osmanlı mimarisinde de Avrupa temelli çeşitli unsurlar ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda Mimar Kemaleddin, klasik Osmanlı mimari unsurlarını yeniden ele almış ve Türk kimliğinin mimari alanda yeniden ortaya çıkmasını sağlama gayretinde bulunmuştur.¹⁵²

II. Meşrutiyet (1908) sonrası siyasi olarak söz sahibi olmaya başlamış İttihat ve Terakki grubuna bağlı Ürgüplü Hayri Efendi'nin, Evkaf Müdürlüğünün başına atanması ve Mimar Kemaleddin ile yakın olması ve kendisine verilen destek ile birlikte Mimar Kemaleddin'in daha etkin bir şekilde mimari anlayışını ortaya koymasına zemin hazırlanmıştır.¹⁵³ Hayri Efendi, Mimar Kemaleddin'in direktiflerine uygun şekilde İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi'nin kadrolarını genişletmiştir. Burası da mimarlık

¹⁴⁸ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 23.

¹⁴⁹ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 25.

¹⁵⁰ Çetindaş, "Mimar Kemalettin: Mesleği ve Sanat Ülküsü", 163.

¹⁵¹ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 25.

¹⁵² Hasan Basri Kartal - Asiye Nisa Kartal, "Mimar Kemaleddin ve Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları Üzerine Bir Deneme", *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi* 3/6 (2020), 322.

¹⁵³ Tekeli - İlkin, *Mimar Kemalettin'in Yazdıkları*, 8. ; Kartal - Kartal, "Mimar Kemaleddin ve Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları Üzerine Bir Deneme", 326.

ve inşaat alanında çalışmalar yürütülen bir büro haline gelmiş ve aynı zamanda Kemalettin Okulu olarak da adlandırılmıştır.¹⁵⁴ Sonucunda da Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi, Birinci Ulusal Mimarlık anlayışına dönük olumlu bir aşama olmuş ve mimarların, mühendislerin yetişmelerine vesile olmuştur.¹⁵⁵ Bu bağlamda Birinci Ulusal Mimarlık anlayışı Mimar Kemaleddin ile birlikte güçlenmiştir. Özellikle 1911 yılı itibarıyla; Bebek Cami, Beyoğlu Kamer Hatun Cami, Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi, İstanbul Yeni Gureba Hastanesi, Bostancı Kuloğlu Cami, Birinci Vakıf Hanı, İkinci Vakıf Hanı, Üçüncü Vakıf Hanı, Dördüncü Vakıf Hanı, Beşinci Vakıf Hanı vb. önemli yapıların tasarımlarına başlanmıştır.¹⁵⁶

1913-1917 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılma yönelimi gösteren Araplarla iyi ilişkiler sağlamak amacıyla bu yıllarda imar faaliyetleri için Mimar Kemaleddin çeşitli Arap şehirlerine gönderilmiş ve mimari alanda faaliyetler göstermiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması sebebiyle bu işlerin büyük bir kısmı gerçekleşmemiştir.¹⁵⁷ 1919 yılında Evkaf Nazırı Vasfi Hoca tarafından Vakıflardaki işine son verilmiştir.¹⁵⁸ İşine son verilmesi ve işgal yılları Mimar Kemaleddin adına sıkıntılı bir süreç oluşturmuştur. Ancak yine bu dönemde önemli bir yapı özelliğine sahip Laleli'deki Harikzedegan (Tayyare) Apartmanlarını yapmış olduğu görülmektedir.¹⁵⁹ Bununla birlikte 1922 yılında Kudüs'te yer alan Kubbet-üs Sahra ve Mescidi Aksa'nın onarımı için çağrılmış ve gösterdiği başarılı çalışmaların ardından İngiliz Kraliyet Mimarlar Akademisine üye olarak seçilmiştir.¹⁶⁰

Mimar Kemaleddin Kudüs'teyken, Ankara Palas'ın tamamlanması için Ankara'ya çağrıldıktan sonra Cumhuriyet Dönemi ile birlikte ulusal mimarlık çerçevesinde faaliyetlerinin uygulanması bakımından elverişli bir ortamın bulunduğunu

¹⁵⁴ 63.; Gökçe Güneş, "I. Vakıf Apartmanı Belvü Palas", *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*, ed. Ali Cengizkan, (Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009), 209.

¹⁵⁵ Güneş, "I. Vakıf Apartmanı Belvü Palas", 209.

¹⁵⁶ Kartal - Kartal, "Mimar Kemaleddin ve Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları Üzerine Bir Deneme", 326.

¹⁵⁷ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 31.; Yavuz, "Mimar Kemalettin Bey", 64.

¹⁵⁸ Tekeli - İlkin, *Mimar Kemalettin'in Yazdıkları*, 6.

¹⁵⁹ Yavuz, "Mimar Kemalettin Bey", 65,66. ; Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 31

¹⁶⁰ Afife Batur, *Mimar Kemaleddin Yapıları Rehberi*, (İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, 2008), 14.; Gülsüm H. Erşan, *Mimar Kemaleddin'in Dini Eserleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 18.; Güneş, "I. Vakıf Apartmanı Belvü Palas", 210.; Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 37

belirtmiştir.¹⁶¹ 1925 yılında Ankara'ya çağrıldıktan sonra Ankara'da Evkaf Müdüriyeti Umumiyesi İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü'ne atanmış ve ilk iş olarak Ankara Palas'ın yapımını tamamlamıştır.¹⁶² Bunun yanında Ankara'daki geniş çapta imar faaliyetleri kapsamında yapılması planlanan çeşitli yapılar için de faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Yine bu dönemde Başbakan İsmet İnönü, Bayındırlık Bakanı Behiç Bey gibi isimlerle yakın ilişkilerde bulunduğu ve Mustafa Kemal Atatürk ile mimarlık konularında konuştukları da söylenmektedir.¹⁶³ Bununla birlikte Ankara'da böyle bir ortamda faaliyetlerini sürdürürken aynı zamanda çeşitli eleştiriler de almaya başladığı görülür. Ankara'daki Türk Ocağı binasının tasarımı ilk önce Mimar Kemaleddin'e verilmişse de daha sonra binanın projesi için yarışma yapılmış ve proje tasarımını Arif Hikmet Koyunoğlu kazanmıştır.¹⁶⁴ 1927 yılındaki son yapısı olan Gazi İlk ve Orta Muallim Mektebini tasarlamış ancak o dönem Avrupa temelli uluslararası mimarlık anlayışının hâkim olmaya başlaması nedeniyle yine eleştirilere maruz kalmıştır.¹⁶⁵

Mimar Kemaleddin, geçmiş dönem Türklerin mimari alanda başarılarının yeni yapılarda uygun bir biçimde yorumlanarak ortaya koyulması gerektiğini düşünmüştür.¹⁶⁶ Bu bağlamda Mimar Kemaleddin'in mimarlık anlayışı kendi deyimiyle şöyledir;

“Türk uygarlığı Müslüman bir uygarlıktır. Mimarlığı da yapıcılık sanatının en önemli eserlerinden oluşur. Yapı malzemeleri barındıran bir ülkenin ulusu, kendi uygarlığına ve ülkesine uygun bir mimari yönetime de sahiptir”.¹⁶⁷

Genel anlamda Mimar Kemaleddin'in Osmanlı mimarlığına getirdiği en önemli yenilik, yapılarda betonarme iskelet sistemini kullanması ve bu teknikle binalar yapmasıdır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'da yaygınlaşmaya başlayan betonarme tekniğini Mimar Kemaleddin Berlin'deki eğitimi sırasında bu tekniğe aşina olmaya başladığı söylenebilir. Bu bağlamda son yapısı olan Laleli'deki Harikzedegan Evleri betonarme tekniğinin kullanıldığı en güzel örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁸

¹⁶¹ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 70.

¹⁶² Erşan, *Mimar Kemaleddin'in Dini Eserleri*, 18.

¹⁶³ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 40; Yavuz, “Mimar Kemaleddin Bey”, 71.

¹⁶⁴ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 72.

¹⁶⁵ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 72.

¹⁶⁶ Tekeli - İlkın, *Mimar Kemaleddin'in Yazdıkları*, 27.

¹⁶⁷ Tekeli - İlkın, *Mimar Kemaleddin'in Yazdıkları*, 149.

¹⁶⁸ H. Günhan Danışman, “Ertuğrul Gazi Mescidinden Laleli Apartmanlarına, Yığma Duvarlardan Betonarmeye: Osmanlı Yapı Teknolojisinin Evrimi”, *Mimar Kemaleddin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal*

2.1.2. Mimar Vedat Tek

Vedat Tek, Osmanlı dönemi bürokratlarından biri olan Sırrı Paşa ve şair Leyla hanımın çocukları olarak 1873 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1889 yılına gelindiğinde eğitimini Avrupa'da sürdürme kararı alıp Paris'e giderek, Ecole Nationale et Speciale des Beaux-Arts'ta mimarlık eğitiminden sonra 1898'de İstanbul'a geri dönmüştür.¹⁶⁹ Vedat Tek, İstanbul'a döndükten sonra mimari alanda çalışmalar yürütmek adına bir büro açmıştır.¹⁷⁰ Osmanlının son dönemlerinde mimari alanda yabancı mimarların etkisi söz konusu olduğu için ilk etapta mimarlık alanında Türk bir mimarın böyle bir girişimi yadırganmıştır.¹⁷¹ Keza 19. yüzyıl Osmanlı döneminde Hassa Mimarlar Ocağı'ndan yetişen mimarların yetersiz olmalarından dolayı büyük çapta yapıların batılı kişiler tarafından yapılabileceği kanısı hâkimdi.¹⁷² Ancak Vedat Tek'in açmış olduğu büro ile mimarlık alanının genel olarak yabancılara atfedilen bir durum olma algısının da yıkılmaya başladığı belirtilir.¹⁷³

Vedat Tek, mimari alanda yapılar yapmaya başlarken aynı zamanda Sanay-i Nefise Mektebi'nde Sanat Tarihi ve Mühendis Mekteb-i Ali'de (İstanbul Teknik Üniversitesi) mimari dersleri vermekteydi.¹⁷⁴ İstanbul'a döndükten sonraki ilk yıllarında, İzmir Saat Kulesi (1901-1902), Kastamonu Hükümet Konağı (1902), Hobyar Mescidi (1908), Defter-i Hakani Binası (1908) binalarını yapmıştır.¹⁷⁵ 1909 yılında Osmanlı tahtına V. Mehmed'in çıkmasıyla birlikte, 1914 yılına kadar Sermimarlık görevini üstlenmiş ve bu konumdayken çeşitli sarayların bakım onarım işlerini gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet

Yaşam/Politika, ed. Ali Cengizkan (Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009), 43,44.

¹⁶⁹ Batur, Afife. "Kimliğinin İzinde I. Sermimarlığa Doğru", *M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar*, ed. Afife Batur, 75-147, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003), 49,63.; Yıldırım Yavuz, "Tek Vedat", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, ed. Nuri Akbayar vd. (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994), 7/232.; Süha Özkan, "Mimar Vedat Tek (1873-1942)", *Mimarlık* 11-12 (1973), 46,48.; Ümmügülüm Erdoğan - Ebru Eynalli, "Mimar Vedat Tek", *Restorasyon Yıllığı Dergisi* 15 (2015), 47,48.

¹⁷⁰ Pelin A. Derviş, *Mimar Vedat Tek Konutlarının İşlevsel Analizi* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999), 13.

¹⁷¹ Batur, "Kimliğinin İzinde I. Sermimarlığa Doğru", 63.; Özkan, "Mimar Vedat Tek", 47.; Erdoğan - Eynalli, "Mimar Vedat Tek", 47.

¹⁷² Yıldırım Yavuz - Süha Özkan, "Osmanlı Mimarlığının Son Yılları", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1986), 4/1078.

¹⁷³ Batur, "Kimliğinin İzinde I. Sermimarlığa Doğru", 63.; Özkan, "Mimar Vedat Tek", 47.; Erdoğan - Eynalli, "Mimar Vedat Tek", 47.

¹⁷⁴ Yavuz, "Tek Vedat", 7/232.; Özkan, "Mimar Vedat Tek", 46,48.; Erdoğan - Eynalli, "Mimar Vedat Tek", 47, 48.

¹⁷⁵ Müjde Dila Gümüş, *II. Meşrutiyette Saray İçin Çalışmak: Vedat (Tek) Bey'in Sermimarlık Dönemi*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 9.

döneminde de Birinci Ulusal Mimarlık üslubunu devam ettirmiş ve 1924 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından çağrılmış ve Ankara'da Gazi Köşkünün de mimarlığını yapmıştır.¹⁷⁶

Vedat Tek, mimari anlayış olarak binaların cephelerine ayrı bir önem göstermiş olduğu anlaşılmaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin önemli üslup özellikleri; düzenli cephe vurgusu, bazı yapılarda taç kapı vurgusu, kırma çatılar, cephede çini kullanımı, dışa taşkın geniş saçaklar, sivri kemer kullanımı, yer yer süs özelliği taşıyan kubbeler gibi unsurları yapılarında özenle kullanmıştır.¹⁷⁷ Bununla birlikte Vedat Tek, binalarını planlarken yapı-zemin uyumu, yapının statik bir dengeye sahip olması ve bina içi odaların işleve sahip olması gibi teknik özelliklere de özen göstermiştir.¹⁷⁸

Resim alanına ilgisi bilinmekle birlikte Paris'te resim eğitimi de almış olduğu bilinir.¹⁷⁹ Bu bağlamda Vedat Tek yapının planları, cephe görünümü, yapının iç dizaynının işlevselliği gibi önemli noktaların yanında süsleme kısmında da etkili ve ince işler yapmıştır. Örneğin Büyük Postane yapısındaki tüm çini tezyinatını kendisinin şekillendirdiği ev aynı zamanda tavan kabartmalarını da kendisinin tasarladığı bilinmektedir.¹⁸⁰ Benzer şekilde Cedid Havatin türbesinde yapılmış demir şebekeler gibi ayrıntı barındıran tezyinat işleri de yapmış olduğu belirtilir.¹⁸¹

Paris eğitimi boyunca mimari alanda ödül almış olsa da İstanbul'a döndüğünde, eğitimini almış olduğu Avrupa etkili yoğun mimari üslup özelliklerinden sıyrılarak, Selçuklu ve Osmanlı mimarisini yeniden ele alma fikri çerçevesinde yapılar üretmiştir.¹⁸² Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin öncülerinden biri olan Vedat Tek, kamu yapıları, konutlar, anıtlar, ticari binalar gibi birçok farklı işleve sahip binalar yapmıştır. Büyük Postane Binası (1909), Hobyar Mescidi (1909), Liman Han (1912), Sultanahmet'teki Defte-i Hakani Binası (Tapu ve Kadastro Binası) (1910), Şişli'deki

¹⁷⁶ Erdoğan - Eynallı, "Mimar Vedat Tek", 48.

¹⁷⁷ Tuğba Bağbaşı, "Ankara'nın İki İncisi: II. TBMM Binası ve Ankara Palas", *Asya Studies* 4/10 (2019), 120.; Erdoğan - Eynallı, "Mimar Vedat Tek", 50.

¹⁷⁸ Necmettin Emre, "Mimar Vedat'ın Sanat Hayatı", *Arkitekt* 9-10 (1941), 234.; Yusuf Razi Demirbel, "Meşhur Mimarlar V: Prof Mimar Vedat Tek", *Arkitekt* 9-10 (1941), 232.; Erdoğan - Eynallı, "Mimar Vedat Tek", 50.; Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi*, 18.

¹⁷⁹ Derviş, *Mimar Vedat Tek Konutlarının İşlevsel Analizi*, 9.

¹⁸⁰ Nihad Vedat Tek, "Mimar M. Vedat Bey Konağı", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi* 5/2 (1979), 182.

¹⁸¹ Müjde Dila Gümüş, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde V. Murad'a İade-i İtibar: Mimar Vedat (Tek) Bey'in Türbe Düzenlemesi", *Art-Sanat Dergisi*, 11 (2019), 208.

¹⁸² Özkan, "Mimar Vedat Tek", 47.; Erdoğan - Eynallı, "Mimar Vedat Tek", 47.

Vedat Tek Evi (1914), Haydarpaşa Vapur İskelesi, Moda İskelesi (1915-1917), Ankara Gazi Köşkü (1924), II. TBMM Binası (1924-25) vb. önemli eserleri bu dönemin mimarlık anlayışında yapmış olduğu söylenebilir.¹⁸³

2.1.3. Giulio Mongeri

Osmanlı döneminde doktor olarak görev yapmış İtalyan asıllı Luigi Mongeri ve İngiliz kökenli Tecla Taylor'un çocuğu olarak 1873 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası erken yaşta öldüğünden dolayı ailesiyle birlikte İtalya'ya yerleşmişlerdir.¹⁸⁴ 1896 yılında Eğitimini İtalya Brera Güzel Sanatlar Akademisinde Mimarlık, Sanat Tarihi ve Süsleme, dersleri alarak tamamlamıştır.¹⁸⁵ 1898 yılında İstanbul'a dönen Mongeri serbest mimarlık işi yürütmüş ve bu dönemde, Sant' Antonio Kilisesi (1906-1912), İtalyan İşçi ve Yardımlaşma Derneği restorasyonu (1908-1910), Aslan Çimento Fabrikası (1911-1912) gibi birçok proje yerine getirmiştir.¹⁸⁶ 1909 tarihinde Osman Hamdi Bey'in daveti üzerine Sanay-i Nefise Mektebi'nde mimari alanda hocalık görevi yapmaya başlamış ve Vedat Tek ile birlikte okulun iki atölyesinden birinin başında olmuştur.¹⁸⁷ Trablusgarp Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı nedeniyle İtalya'ya dönmek durumunda kalmış ve sonra 1922 yılında tekrar İstanbul'a geri dönüş yaparak mimari faaliyetlerini 1934 yılına kadar sürdürmüştür.¹⁸⁸ Hocalık görevi kapsamında Sedat Hakkı Eldem, Arif Hikmet Koyunoğlu, Şevki Balmumcu, Hüsnü Tümer gibi önemli kişileri yetiştirmiştir. Ek olarak Türkiye'de mimarlık alanında bazı öğrencileri kendi bürosunda işe alırken bazı öğrencileri de eğitim için yurt dışına gönderilmelerinde etkin olmuş ve yardımlarda bulunmuştur.¹⁸⁹

¹⁸³ Yavuz, "Tek Vedat", 7/232.

¹⁸⁴ Özlem İnay Erten, *Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri* (İstanbul: Bozlu Sanat Yayıncıları, 2016), 53.

¹⁸⁵ Damla Çinici, *Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 12.; Sedat Bornovalı, "Bir İtalyan Mimarın İlk Ankara Ziyareti: Giulio Mongeri-1897", *Ankara Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2016), 132.; Şule Taş-Pfeiffer - Rabia Temel, "Giulio Mongeri'nin Erken Cumhuriyet Dönemi Yapısı Eskişehir Ziraat Bankası'nın Kültürel Miras Yönetimi Kapsamında İncelenmesi", *Art-Sanat Dergisi* 14 (2020), 355.

¹⁸⁶ Erten, *Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri*, 60.

¹⁸⁷ Damla Çinici, "Başkent Ankara'nın İnşasında Etkin Bir Mimar: Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü", *Ankara Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2015), 23,25.

¹⁸⁸ Pelin Aykut, "Mongeri Giulio", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, ed. Nuri Akbayar vd. (Ankara: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 2002), 5/48.

¹⁸⁹ Erten, *Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri*, 73.; Çinici, *Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri*, 37.

Giulio Mongeri'nin mimari yapıları üç ana üslupta incelenmektedir. Avrupa eklektik üslupta yapmış olduğu İstanbul'daki ilk yapısı 1906-1912 tarihli Sant' Antonio Kilisesi ve apartmanlarıdır. Yine diğer eklektik üslupta yaptığı yapılar arasında Karaköy Palas (1920), Maçka Palas (1922-1926), Majik Sineması (1914-1920) gibi yapıları da mevcuttur.¹⁹⁰ Giulio Mongeri'nin İstanbul'da yapmış olduğu binaların Avrupa temelli eklektik bir tutum içinde olması, yapıyı yaptıran İtalyan kişilerin bir tercihi olarak düşünülebilir. Bununla birlikte Mongeri aynı yıllarda Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda da Bulgur Palas (1912) gibi yapılar yapmış olduğu görülür.¹⁹¹ Ayrıca Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte özellikle Ankara'da yapılan kapsamlı imar faaliyetleri esnasında Giulio Mongeri de Birinci Ulusal Mimarlık üslubu kapsamında Ankara'da mimari faaliyetler yürütmüştür. Osmanlı Bankası (1926), Ziraat Bankası (1926-1929), Tekel Başmüdürlüğü (1928), İş Bankası (1929) yapmış olduğu önemli yapılar olarak gösterilebilir.¹⁹² Üçüncü üslupta yapmış olduğu yapılara ise 1935 yılında modern mimari anlayışına sahip Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası (1935) yapısı örnek verilebilir.¹⁹³ 1930'lu yıllardan itibaren Birinci Ulusal Mimarlık üslubu etkisini yitirmiş yerine Avrupa modern mimari üslubunun etkin olması nedeniyle Mongeri'nin Sanayi Nefise Mektebi'ndeki atölyesi kapatılmıştır. Mongeri'nin modern mimari özellikleri taşıyan Bursa Çelik Palas Otel ve Kaplıcası mimarın son yapısı olarak bilinmektedir.¹⁹⁴

2.1.4. Arif Hikmet Koyunoğlu

Arif Hikmet Koyunoğlu kendi söylemiyle doğum tarihini 1888 olarak vermektedir. Ancak çeşitli belgeler ışığında aslında 1893 yılında İstanbul'da doğmuş olduğu ortaya çıkan ulusal mimari döneminin önemli mimarlarından birisidir.¹⁹⁵ Lise eğitiminin ardından 1908 yılında Sanay-i Nefise Mektebi sınavını birincilikle kazanmış ve mimarlık dersleri almaya başlamıştır. Arif Hikmet Koyunoğlu'nun öğrencilik yıllarından beri fikir olarak eski dönem Türk eserleriyle ilgilendiğini ancak mimarlık alanında iyi olmak için dünyadaki diğer mimari gelişmeleri de takip etmek,

¹⁹⁰ Çinici, "Başkent Ankara'nın İnşasında Etkin Bir Mimar: Giulio Mongeri", 25.

¹⁹¹ Çinici, *Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri*, 23.

¹⁹² Erten, *Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri*, 69.

¹⁹³ Erten, *Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri*, 69.

¹⁹⁴ Çinici, *Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri*, 15.

¹⁹⁵ Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 14, 16, 17.

değerlendirmek ve onları öğrenmenin önemli olduğu düşüncesindedir.¹⁹⁶ Mimarlık eğitimi aldığı dönem Milliyetçilik ve ulusal mimarlık bilincinin hâkim olduğu döneme denk gelmektedir. Bu ideolojilerden doğal olarak etkilenmiş ve o dönemler yeni açılmış olan Türk Ocağı'na üye olmuştur.

Arif Hikmet Koyunoğlu, Sanayi Nefise Mektebi'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra Erzurum'da dört yıl yedek subay olarak görev almış ve aynı dönemde Erzurum İttihat ve Terakki Kulübü¹⁹⁷ binasının mimarlığını yapmıştır. Savaş sonrası İstanbul'da fotoğrafçılık gibi çeşitli işlerle uğraşmış daha sonra Ankara'ya gitmek zorunda kalmış ve orada Evkaf Vekâleti Fen Heyetinde mimarlık görevine başlamıştır.¹⁹⁸ Arif Hikmet Koyunoğlu'nun başarılarından biri, aralarında Mimar Kemaleddin, Guilio Mongeri, Vedat Tek ve Muzaffer Bey gibi isimlerin de katıldığı yarışmayı kazanması olarak gösterilebilir. Bu yarışma sonucunda Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubu içerisinde önemli bir konuma sahip olan Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi binasının mimarı olarak seçilmiş ve 1927 yılında binanın mimarlığını üstlenmiştir.¹⁹⁹ Türk Ocağı binasının inşa sürecinde yapının içerisinde Türk Salonu adında bir bölümün yer alması istenmiştir. Atatürk'ün özel olarak bu salon ile ilgilendiği hatta Arif Hikmet Koyunoğlu'na, eski Ankara evlerinde yer alan süslemelerinden ilham alınarak yapılmasını ve yüksek bir yere çıkıp şehir evlerinin krokisini de ona göre düzenlemesi şeklindeki isteği bilinmektedir.²⁰⁰

1920'li yıllarda mevcut olan Birinci Ulusal Mimarlık üslubu içinde Ankara'da yaptığı yapılardan hemen sonra 1930-1932 yılları arasında yeni modern mimarlık anlayışına sahip Bursa'daki Tayyare Sineması binasını yapmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık anlayışının yerini çağdaşlaşma kapsamında modern mimari almış olduğu bu dönemde Avrupa'dan özellikle Alman ve Avusturyalı mimarlar getirilmiş, Ankara'da modern

¹⁹⁶ Anonim, "Arif Hikmet Koyunoğlu ve Yaşamı", *Mimarlık*, 7 (1982), 5.; Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 94.

¹⁹⁷ Arif Hikmet Koyunoğlu'nun tasarlamış olduğu ilk büyük binadır. Yapı hakkında bilgi ve fotoğraf bulunmamakla birlikte Arif Hikmet Koyunoğlu'na ait mektuplarda yazılanlardan yola çıkılarak bu yapının I. ulusal mimarlık unsurları barındırdığı yorumu yapılmaktadır. (bkz. Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 28)

¹⁹⁸ Selçuk Pehlivanlı – Güven Birkan, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", *Mimarlık* 1 (1977), 9.; Anonim, "Arif Hikmet Koyunoğlu ve Yaşamı", 5.

¹⁹⁹ Ömer Faruk Güneç, "Ankara'nın İnşasında Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu", *Sosyoloji Divanı* 7 (2016), 148.; Pehlivanlı - Birkan, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", 12.; Anonim, "Arif Hikmet Koyunoğlu ve Yaşamı", 6.

²⁰⁰ Pehlivanlı - Birkan, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", 12.

mimari anlayışında yeni üslupta yapılar yapılmıştır. Arif Hikmet Koyunoğlu da mimari çevrede yaşanan değişime tanık olması ve bu yeni anlayışı benimsemiş olduğu Tayyare Sineması binasının mimari anlayışıyla ortaya çıkmaktadır.²⁰¹

Arif Hikmet Koyunoğlu'nun ulusal mimarlık hakkındaki görüşü; Avrupa mimari özellikleri direkt olarak kopya edilmemesi, bunun yerine kendi kültür ve geleneklerimizden mimari unsurlar uygulamalı, modern mimari teknikler gerekli ancak bu teknikleri kendi milli standartlarımıza uygun olarak ortaya çıkarılmalı şeklindedir.²⁰²

Bu kapsamda, Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubundaki önemli yapıları şunlardır: Türk Ocağı Merkezi (1927-30), Etnografya Müzesi (1925-27), Maarif Vekâleti (1926-27), Eskişehir Çarşı Cami (1925), Ankara Çocuk Esirgeme Kurumu (1925-27), Dumlupınar Anıtı (1924).

2.2. Dönemin Mimari Özellikleri ve Bazı Önemli Yapıları

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyıl başları itibarıyla Avrupa'da artan endüstrileşme sonucunda mimari alanda yapı üretimleri bakımından imkânları arttırmış, mimari alandaki faaliyetlerin çeşitlenmesine sebep olmuş ve geniş çapta imar faaliyetleri yaşanmıştır. Genel olarak klasik, yeni bir üslup yaratmak yerine yapılarda Eklektik bir üslup tutumu benimsenmiştir. Bu durum mimari alanlarda, farklı dönem klasik üslupların romantik bir çerçevede değerlendirilmelerden geçirilip en özgü noktalarının yeniden ele alınıp kullanılması şeklinde kendisini göstermiştir.²⁰³

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde ortak mimari görünüm, genellikle yapılar arsının elverdiği ölçüde simetri olacak şekilde tasarlanmışlardır. Yapıların ana cephelerinin anıtsal bir biçime kavuşturulmasına özen gösterilmiş, yapının diğer kısımları ana cephesi kadar önemsenmemiştir. Binalar genellikle simetrik bir biçimde tasarlanmış ve bu simetri vurgusunu arttırmak için köşelerden çıkmalar veyahut kuleler ile destekleme yoluna gidilmiştir.²⁰⁴ Ulusal mimarlık dönemi kapsamında mimarlar, Osmanlı ve Selçuklu dönemi klasik mimari unsurları seçmecî bir yaklaşımla yeniden ele

²⁰¹ Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 42.

²⁰² Pehlivanlı - Birkan, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", 15.

²⁰³ Selda Kızıldere, *İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi*, 15.

²⁰⁴ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 124.

almışlardır.²⁰⁵ Bu açıdan Türk Rönesansını ortaya çıkarmak amacıyla; kemer sistemleri, kubbe, taçkapı, revak, saçaklı çatılar, çini kullanımı gibi unsurlar dini ve sivil klasik Türk mimarisinde yer alan önemli unsurlar bu dönemde kamu, özel ve dini yapılarda kendilerini göstermiştir.²⁰⁶ Klasik dönem mimari unsurlar genel olarak yalnızca cephelerde vurgulanmış, bina planları bu doğrultuda ön planda tutulmamış, planlar konusunda Türk mimari unsurlar hassasiyetle ele alınmamış ve geri planda bırakılmıştır.²⁰⁷ Ancak plan bakımından yeniliklerin olmadığından bahsedilmesinin doğru olmayacağı, ayrıca başta Mimar Kemaleddin ve dönemin diğer mimarları genel olarak yapının her noktasındaki mimarlık unsurları üzerinde oldukça ayrıntılı çalışmaları da söylenmektedir.²⁰⁸

Süsleme unsurları bakımından Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapı cephelerinde özellikle, sivri, düz, yarım daire, Osmanlı üsluplu kemer sistemleri, Selçuklu üslubunda bazı cephelerde yer alan taş rozetler, baklavalı veya mukarnaslı sütun başlıkları, süslü silmeler, geometrik kabartmalar gibi ana süslemeler kullanılmıştır. Ek olarak, geniş saçaklar, saçak kornişleri, düz veya kabartmalı silmeler, köşe sütunçeleri, konsol, korkuluk, tepelik, yalancı kubbeler, bazı binalarda yer alan köşe kuleleri gibi mimari unsurlar da yapılarda bolca kullanılmıştır.²⁰⁹

1908-1930 yılları arası etkinliğini sürdürmüş olan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, öncü mimarları ile birlikte kişisel ve estetiğin ön planda tutulduğu milli mimari yaratmayı amaçlamışlardır. Başlıca mimarların eğitim süreçleri boyunca cephe tasarımları konusunda kendilerini yetiştirdiklerinden dolayı cepheler ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda Osmanlı dönemi dini mimari motiflerin, örgü elemanları gibi detayların fonksiyonel kullanımından daha çok dekoratif manada yapı cephelerinin süslenmesi girişiminde bulunulmuştur.²¹⁰

²⁰⁵ Fatih Canan vd. "Cultural Identity In Contemporary Turkish Architecture Case Study In Konya", *International Journal of Architecture and Planning* 3/1 (2015), 52.

²⁰⁶ Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, 32.; Arseven, *Türk Sanatı*, 182.;

²⁰⁷ Ünsal, "Mimarlığımız 1923-1950", 35.; Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, 32.; Ödekan, "Mimarlık ve Sanat Tarihi 1908-1980", 528.

²⁰⁸ Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, 18,19. Sözen, "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimarları",37.

²⁰⁹ Ödekan, "Mimarlık ve Sanat Tarihi 1908-1980", 512.; Yavuz, "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişesi", 27.

²¹⁰ Sözen - Tapan, *50 Yıllık Türk Mimarisi*, 106.

Malzeme kullanımı açısından bu dönemde Osmanlı ve Selçuklu dönemi mimari tarih çizgilerinin verilmesi adına her ne kadar daha modern bir mimari söz konusu olsa da mimarlar özellikle kesme taş kullanma yoluna gitmiş veya kesme taş izlenimi veren sıva işlemi yapmışlardır.²¹¹ Dönemin öncülerinden Mimar Kemaleddin, özellikle Karatay Medresesi gibi örneklerden etkilenmiş, medresenin taç kapısına ve kesme taş işçiliğine hayran kalmış ve bu mimari anlayışı ulusal mimarlık kapsamında yapılarında uygulamıştır.²¹² Bununla birlikte başta Mimar Kemaleddin olmak üzere bu dönemin mimarları genel olarak bina cephelerinde dekoratif bir mimari sanat eseri ortaya koymaya çalıştıkları söylenebilmektedir.²¹³

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde özellikle Ankara ve İstanbul olmak üzere ülkenin çoğu şehrinde kamu yapıları, özel yapılar ve dini yapılar yapılmıştır. Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek'in başını çektiği, Türk milli bilinci hedefi doğrultusunda oluşturulmuş bu dönem mimarisi kısa süre içerisinde genişlemiş, dönemin iktidar sahipleri tarafından yer yer destek görmüş, yetişen diğer mimarlar tarafından benimsenmiş ve sonucunda da dönem üslubu çerçevesinde birçok yapı inşa edilmiştir. Bu doğrultuda; hanlar, apartmanlar, okullar, hastaneler, camiler, türbeler, meclis binaları, karakollar, istasyon binaları, hükümet konakları, postaneler, banka binaları, iskeleler, müze binaları, belediye binaları, özel konutlar, anıtlar, oteller vb. hemen her yapı türünde bu dönemin mimari unsurlarıyla bezenmiş yapılar ülkenin birçok kesiminde karşımıza çıkmaktadır.

İstanbul Fatih'te yer alan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin ilk önemli binalarında biri olan Posta ve Telgraf Nezareti binası, Mimar Vedat Tek tarafından tasarlanmış, 1903 yılında yapım süreci başlamış 1909 senesinde inşa süreci tamamlanmıştır.²¹⁴ Bu yapıda, Osmanlı mimari öğelerinin ve modern mimarinin temellerinin bir arada pekiştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.²¹⁵ Yapı simetrik olacak şekilde düzenlenmiş ve kesme ve yontma taştan inşa edilmiştir.²¹⁶ Bina dört katlı olup ön cephenin iki köşesi daha yüksek tutulmuş ve üzerleri kubbe ile örtülmüştür. Cephede sivri kemerler, çini süslemeler gibi Birinci Ulusal Mimarlık Döneminin ana unsurları dikkat çekici biçimde

²¹¹ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 124.

²¹² Tekeli - İlkın, *Mimar Kemalettin'in Yazdıkları*, 126.

²¹³ Sözen - Tapan, *50 Yıllık Türk Mimarisi*, 106.

²¹⁴ Batur, "Kimliğinin İzinde I. Sermimarlığa Doğru", 75.

²¹⁵ Hasol, 20. *Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 37.; Batur, "Kimliğinin İzinde I. Sermimarlığa Doğru", 81-82.

²¹⁶ Hasol, 20. *Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 37.

yer almaktadır.²¹⁷ Mimar Vedat Tek tarafından yapılmış diğer bir önemli yapı, Defter-i Hakani Binası, Sultanahmet Meydanında, Büyük Postane ile aynı zamanlarda 1908 inşa edilmiş olduğu söylenmektedir.²¹⁸ Dört katlı olan binanın cephesinde simetri hâkimdir. Geniş saçakları, sivri kemerli pencere sistemleri, katları vurgulayan silmeler, çini tezyinatın yer alması, kesme taş malzeme kullanımı, gibi mimari unsurlarıyla birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi özellikleri kapsamında yapılmıştır.²¹⁹

İstanbul Bahçekapı'da yer alan Mimar Kemaleddin'in en önemli eserleri arasında Dördüncü Vakıf Hanı yer almaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi anlayışına uygun biçimde inşa edilmiş en önemli yapıların başında gelmektedir. Mimar Kemaleddin'in en verimli olduğu 1911 tarihinde projesinin çizildiği fakat savaşlar gibi ülke ortamının karışık olması nedeniyle ancak 1926 yılında tamamlanabildiği belirtilmektedir.²²⁰ Dördüncü Vakıf Hanı bodrum katı dâhil yedi kattan oluşmaktadır. Genel olarak kesme taş ve yer yer tuğla malzeme kullanılmıştır. Ön cephede simetrik bir görünüm elde edilmeye çalışılmış köşelerde ise kubbeli birer köşe kuleleri yer almaktadır.²²¹ Bina, yatay silmelere sahip şekilde üç bölüme ayrılmış ve her bir bölüm kendi içinde benzer dizayna sahip olacak şekilde yapılmıştır. Cephede ikinci, üçüncü ve dördüncü katlarda sivri kemerli pencere sistemi uygulanmıştır.²²² Cephede aşağıdan yukarıya doğru mimari süsleme unsurları artış göstermiş ve üst katlarda binanın anıtsallığını sıra halinde pencere dizilimleriyle hafifletme yoluna gidildiği görülür.²²³ Ayrıca yine yapı cephesinde cumba kısımlarını taşıyan kesimde yer alan mukarnaslar ve madalyonlar, en üst katta sivri kemerli pencerelerin köşelerinde mavi-beyaz-turkuaz renkli çini kullanımı, yine en üst katta pencerelerin aralarına yerleştirilmiş sütunlar gibi çeşitli dekoratif unsurlar da bina cephesinde yer almaktadır.²²⁴

Cumhuriyet'in ilk yıllarında da ulusal mimarlık üslubu benimsenmiş ve bu doğrultuda yapılar inşa edilmiştir. 1924 yılında Ankara Ulus'ta Atatürk'ün isteği üzerine Mimar

²¹⁷ Erdoğan - Eynallı, "Mimar Vedat Tek", 53.

²¹⁸ Batur, "Kimliğinin İzinde I. Sermimarlığa Doğru", 101.; Erdoğan - Eynallı, "Mimar Vedat Tek", 52.; Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 36.

²¹⁹ Erdoğan - Eynallı, "Mimar Vedat Tek", 52.; Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 36.

²²⁰ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 195.

²²¹ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 195.

²²² Yıldırım Yavuz, "Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi İlk Başmimarı Mimar Kemaleddin", *Restorasyon Yıllığı* 11 (2015), 19.

²²³ H. Kemali Söylemezoğlu, "Mimar Kemalettin ve Dördüncü Vakıf Hanı", *Arkitekt* 47/369 (1978), 19.

²²⁴ Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 43.; Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 198.

Vedat Tek tarafından II. TBMM Binası (Eski Halk Fırkası Mahfeli) yapılmıştır.²²⁵ Bina, bodrum kat dâhil olmakla birlikte iki katlı bir düzenlemeye sahiptir. Kesme taş ve kaba yonu taş malzeme kullanılmıştır. Cephede yine simetrik bir düzen anlayışı hâkimdir. Giriş kısmı Selçuklu dönemi tarzı dışa taşırılmış anıtsal bir görünüm elde edilmeye çalışılmıştır. Yine cephede sivri ve basık kemer kullanımı, çini malzeme kullanımı ve geniş saçak sisteminin yer alması bakımından Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi mimari üslup özelliklerini barındırmaktadır.²²⁶

Dönemin bir diğer önemli yapısı, yapım projesi kapsamında düzenlenmiş yarışmayı kazanan Arif Hikmet Koyunoğlu'nun mimarlığını yaptığı ve 1925 yılında inşasına başlanılan Ankara Türk Ocağı binasıdır. Genel itibarıyla geleneksel mimari unsurlar ile harmanlanmış, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde kendine yer bulan modern mimariye sahip binalardan bir tanesidir.²²⁷ Yapı üç katlı olacak şekilde inşa edilmiş ve inşa sürecinde oldukça fazla para harcandığı söylenmektedir.²²⁸ Dönemin genel özelliği olarak simetrik bir şekilde giriş cephesine önem verilmesi ve bina cephesinin öne doğru hem de köşelerden taşması gibi cephe özellikleri bu yapıda da karşımıza çıkmaktadır.²²⁹ Binanın giriş kısmı yüksek tutulmuş şekildedir. Yine cephede zemin katta basık kemerler üst katlarda ise sivri kemerli sistemler dönemin mimari üslubu çerçevesinde uygulanmıştır.²³⁰

Arif Hikmet Koyunoğlu'nun diğer bir önemli yapısı Etnografya Müzesi'dir. Ankara Ulus'ta yer alan bina 1925-1927 tarihleri arasında yapılmış Cumhuriyet'in ilk müzesidir.²³¹ Yapı, dikdörtgen planlı ve bodrum kat üstüne bir kat şeklinde yapılmıştır. Dönemin ana özelliği olarak cephe kısmına bu binada da özen gösterilmiştir. Basamaklı, sütunlu ve sivri kemerli bir düzenleme ile giriş kısmı yapılmış ve bu giriş kısmının hemen üzerinde de bir kubbe yer almaktadır.²³² Dönemin ana mimarisi ekseninde

²²⁵ Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, 115.

²²⁶ Bağbaşı, "Ankara'nın İki İncisi: II. TBMM Binası ve Ankara Palas", 110, 111, 112.

²²⁷ Hikmet Eldek Güner, "Türk Ocakları, Mimarisi ve Geleneksel Öğeleri; Ankara ve İzmir Örneği, *Online Journal Of Art and Design* 6/1 (2018), 108,109.

²²⁸ Güner, "Türk Ocakları, Mimarisi ve Geleneksel Öğeleri", 108,109.

²²⁹ Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 40.; Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 52.

²³⁰ Esra Yıldız – Özge Parlak "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları", *Social Science Studies Journal* 4/24, (2018), 4940.

²³¹ Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, 200.

²³² Bu yapıdaki kubbe, mekan üzerini gerçek manada örten bir sistem olarak kullanılmıştır. Aynı dönemde kubbe kullanımının yalnızca görsel olarak kullanımından biraz ayrılmaktadır. (Bkz. Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 34.)

yapılmış sivri kemer, kubbe kullanımı, kesme taş kullanımı, baklavalı sütun başlıkları, gibi unsurların yapının cephesinde kullanılması durumu Osmanlı mimarisinin bir yansıması olarak söz edilebilir.²³³

Ankara'nın hızla gerçekleştirilen imar faaliyetleri zamanında Ankara Vakıf Otelı (Ankara Palas) yapılmıştır. Ankara Ulus'ta yer alan bina, 1924-1927 yılları arasında tamamlanmış yapının ilk projesini Mimar Vedat Tek çizmiştir. Yapım süreci başladıktan sonra mimar Vedat Tek işi bırakmış ve yerine o dönem Ankara'ya gelen Mimar Kemaleddin'in projesine göre devam edilip inşa süreci tamamlanmıştır.²³⁴ Bina dikdörtgen planlı, bodrum ile beraber üç katlı, üst örtü kırma ahşap çatı üzeri kiremit kaplamadır.²³⁵ Cephe düzeni burada da simetrik bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Giriş kısmı ve köşelerde yer alan odalar yapıdan dışarıya taşırılmış ve yapıdan daha yüksekçe vurgulanmıştır. Giriş kısmı sivri kemerli olup silmelerle çevrelenmiş, hemen üst tarafında çini süslemeye ve tepelik kısmına yer verilmiştir. Giriş kısmı Selçuklu tarzı taç kapı sisteminin bir yansıması olarak ön plana çıkmaktadır. Ek olarak giriş kısmının üst arka tarafında ise kubbe sistemi yerleştirilerek girişin anıtsallığı sağlanmaya çalışılmıştır.²³⁶

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde bazı banka yapıları da bu dönem üslubuyla yapılmıştır. Örneğin; Giulio Mongeri tarafından 1926-1929 tarihleri arasında yapılmış Ankara Ulus'ta yer alan Ziraat Bankası bunlardan biridir.²³⁷ Yapı, dikdörtgen planlı olup bodrum katı üzerine iki kat, bir asma kat ve çatı kat sisteminden oluşmaktadır.²³⁸ Cephe kısmı yine dönemin önemli özellikleri çerçevesinde planlanmış, giriş kısmına anıtsal bir hava verilmeye çalışılmıştır. Ana cephede simetri esas alınmış, üç tane düşey, yedi tane dikey hat ve iki kenarda köşe kuleleri ile cephe görünümü vurgulanmıştır. Silmelerle yatay hatlar ve pencere sistemlerinde sivri kemerler dikkat çekmektedir.²³⁹

²³³ Ahmet Avcı, *Cumhuriyet Dönemi Etnografya Çalışmalarına Bir Örnek: Ankara Etnografya Müzesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 58,59.; Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, 200.; Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 34,35,36.

²³⁴ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 335.; Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 48.; Bağbaşı, "Ankara'nın İki İncisi: II. TBMM Binası ve Ankara Palas", 115.

²³⁵ Bağbaşı, "Ankara'nın İki İncisi: II. TBMM Binası ve Ankara Palas", 116.

²³⁶ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 335,336.

²³⁷ Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 49.

²³⁸ Güneş Akdağ, *Ankara'da 1. Ulusal Mimarlık Dönemi Banka Binalarında Cephe Düzeni ve Süsleme(1926-1929)* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 64,65.; Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, 240.

²³⁹ Akdağ, *Ankara'da 1. Ulusal Mimarlık Dönemi Banka Binalarında*, 66.;

Geniş saçaklı kısımların alt yüzeyleri Selçuklu tarzı geometrik motiflerle süslenmiştir. Yapıda yer alan taş rozetler, kabartma motifler, baklavalı sütun başlıkları, mukarnaslı kornişler gibi tezyinat unsurlarında Osmanlı ve Selçuklu dönemi etkileri mevcuttur.²⁴⁰

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde mimari açıdan üslup uygulamaları genellikle kamu yapıları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun yanında konut, konak gibi müstakil yapılarda da bu dönemin mimari özellikleri kendini belli etmiştir. Bunun en önemli örneklerinden biri Şişli semtinde yer alan Guilio Mongeri'nin 1925 yılında yapmış olduğu Mongeri Evi adıyla bilinen konaktır.²⁴¹ Mongeri evi genel hatlarıyla Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin karakteristik unsurlarını yansıtmaktadır. Yapının cephesinde yer alan kubbeli kulesi, geometrik desenli mermer korkuluklar ile belirlenmiş merdivenleri, duvarlarında yer alan çini panolar ile genel itibarıyla anıtsal bir görünüme sahip durumdadır. Bununla birlikte yapının cephelerinde yine Osmanlı ve Selçuklu mimarisine atıf yapılarak, sivri kemerler, rumi motifler, mukarnaslı sütun başlıkları, silmeler gibi dönemin genel mimari unsurları da yer almaktadır.²⁴²

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi özellikleri kapsamında birçok farklı yapı türünde binalar yapılmıştır. Bunlardan birisi de vapur iskeleleridir. 1915-1917 tarihleri arasında yapılmış Haydarpaşa Vapur İskelesi Mimar Vedat Tek eseridir. Ufak boyutlu yapının bünyesinde, sivri kemer kullanımı, çini süsleme, geniş saçak kullanımı gibi dönemin mimari özellikleri karşımıza çıkmaktadır.²⁴³ Buna ek olarak 1915 tarihli yine Mimar Vedat Tek imzalı Moda İskelesi ve 1913 tarihli Beşiktaş İskelesi, 1917 tarihli Kadıköy İskelesi örneklerinde de Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi mimari üslup özelliklerinin yansımalarını görmek mümkündür.²⁴⁴

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde kamu yapılarına nazaran dini yapılar sınırlı sayıda inşa edilmiştir. Mimar Kemaleddin'in klasik Osmanlı dini mimari unsurlarını yeniden ele alma sürecinde yapmış olduğu bazı cami ve türbeler bu dönemde yapılmış dini içerikli yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimar Kemaleddin'in dini eserleri

²⁴⁰ Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, 240.

²⁴¹ Erten, *Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri*, 136.

²⁴² Erten, *Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri*, 137, 138, 139.

²⁴³ Afife Batur, "Kimliğinin İzinde II. Yeniyi Aramak", *M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar*, ed. Afife Batur, 147-172, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003), 157.; Hasol, *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*, 43.

²⁴⁴ Uzun, *Geç Osmanlı – Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Pratiğinde Bilgi ve Yapım Teknolojileri Değişimi Erken Betonarme İstanbul Örnekleri 1906-1930*, 128, 135, 141.

bakımından ulusal mimarlık anlayışını uyguladığı yapıların başında İstanbul'da yer alan Bebek Cami (1913), Bostancı Kuloğlu Cami (1911-1913), Yeşilköy Mecidiye Cami (1909), Kartaltepe Amine Hatun Camileri (1913-1924) gelmektedir.²⁴⁵ Bu camilerde benzer plan şemaları işlenmiş, ulusal mimarlık kapsamında camilerin daha çok cephelerine önem verilmiştir. Ek olarak benzer tarihlerde yapılmış olan bu camilerde, son cemaat yerleri, cami bünyesindeki mekân sistemleri, minareler gibi unsurlar bakımından birbirlerine belirli ölçüde benzemektedir.²⁴⁶ Bebek Cami ile benzer dönemde yapılmış olan İstanbul Beyoğlu'nda yer alan Kamerhatun Cami 1911 tarihinde Vakıflar tarafından yaptırılmıştır. Mimar Kemaleddin imzası taşıyan bu cami, enlemesine dikdörtgen planda yapılmış, iki kat yüksekliğindeki harim kısmı, üç açıklıklı, iki katlı üstü kapalı son cemaat yeri ve mihrap duvarına bitişik şekilde bir minareden oluşmaktadır.²⁴⁷ Kamerhatun Cami'sini diğer camilerden ayıran özelliği caminin simetriye sahip olmaması ve arka cephesine gösterilmiş özendir.²⁴⁸

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde yapılan bir başka dini yapı türü ise türbelerdir. Bu türde bilinen yapıları yalnızca Mimar Kemaleddin tarafından yapılmış olduğu söylenir. Bu türde karşımıza çıkan en önemli yapı, İstanbul'da yer alan Sultan V. Mehmet Reşat Türbesidir.²⁴⁹ 1911-1912 yıllarında yaptırılmış olan türbe, bir platform üzerine inşa edilmiş sekizgen planlı ve kubbeli biçimdedir. Türbede genel olarak simetri hâkimdir. Giriş kısmı yapı yüksekliğinde tutulmuş, silmelerle çevrelenmiş sivri kemer ve bu kemeri taşıyan iki sütun yer almaktadır. Türbenin iç kısımları ve kubbe kısmı çini malzemeyle ve kalem işi tezyinatla süslenmiştir.²⁵⁰ Mimar Kemaleddin'in diğer türbe yapısı yine İstanbul'da yer alan Mahmut Şevket Paşa Türbesi'dir. 1913 yılında tamamlandığı belirtilir. Bir platform üzerine yapılmış kare planlı üzeri kubbe örtülü, baldekan tarzı bir kubbe biçimindedir.²⁵¹ Genel olarak Mimar Kemaleddin yapmış olduğu cami ve türbe yapı türlerinde Osmanlı dönemi dini mimarisinin özellikleri doğrultusunda yeniden ele almış olduğu söylenebilir.

²⁴⁵ Çobanoğlu, "Mimar Kemaleddin Bey", 25/231.

²⁴⁶ Erşan, *Mimar Kemaleddin'in Dini Eserleri*, 92, 93.

²⁴⁷ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 149.;

²⁴⁸ Erşan, *Mimar Kemaleddin'in Dini Eserleri*, 93.

²⁴⁹ Kıvanç Koçak, *İstanbul'un Anadolu Yakasında Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde (1900-1930) Yapılmış Eğitim Yapıları* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 30.

²⁵⁰ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 177,178.

²⁵¹ Kıvanç Koçak, *İstanbul'un Anadolu Yakasında*, 30.; Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 181.

Dönemin üslup özelliklerini doğrudan yansıtan dini yapılardan biri de, Mimar Vedat Tek'in İstanbul'da Büyük Postane yapısının karşısında yapmış olduğu Hobyar Mescidi'dir. 1907 tarihinde yapılmış olan mescid, kare planlı ve kesme taştan inşa edilmiştir. Cephelerinde sivri kemer kullanımı, üst tarafta soğan kubbesi, geniş saçaklı kısımları, silme kuşağı, yine cephede yer alan çini süslemeler ile tam olarak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubunda inşa edilmiş bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵² Ayrıca, Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Eskişehir'de 1925 yılında yapmış olduğu Çarşı Cami, alçak bir subasman üzerine inşa edilmiş dikdörtgen planlı, kırma çatılı bir biçimdedir. Cami genel olarak oldukça sade bir görünüme sahip olmakla birlikte, yalnızca üst kat pencerelerinde yer alan sivri kemer ve silme kısmı Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubu içerisinde değerlendirilebilir.²⁵³

²⁵² Batur, "Kimliğinin İzinde I. Sermimarlığa Doğru", 94-98.; Arzu Kaboğlu, "Hobyar Mescidi", *Restorasyon Yıllığı Dergisi* 6 (2013), 93,94.

²⁵³ Kuruyazıcı, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu*, 30.

3. BÖLÜM: KATALOG

3.1. Edirne

3.1.1. Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası (Halk Eğitim Merkezi Binası)

Fotoğraf No: 1-19

Çizim No: 1-2

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 – 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Sarıcapaşa Mahallesi'nde, Kıyık Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Mimar Kemaleddin ve Mimar Alaaddin'in yapının mimarları olduğu söylenmektedir.²⁵⁴ Ayrıca Rıfat Osman'ın²⁵⁵ da binanın planları üzerinde çalışmış olduğu,²⁵⁶ hatta binanın hem inşaat mühendisliğini hem de mimarlığını yaptığı ve bunun yanı sıra binanın iç tezyinatının da Rıfat Osman tarafından yapılmış olduğu belirtilmektedir.²⁵⁷ Keza Başbakanlık Cumhuriyet Arşivlerinde 1943 yılında yapılacak onarımlar için düzenlenmiş bir belgede de Rıfat Osman'ın adı proje sahibi olarak kayıtlara geçirilmiştir²⁵⁸ (Fotoğraf: 3).

Tarihlendirme: Yapının 1913/1914 yıllarında yapıldığı belirtilmektedir.²⁵⁹ İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kaldırılmasının ardından bina, Cemaatı İslamiye dairesi olarak

²⁵⁴ Onur Oral, *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar* (İstanbul: Ceren Yayınevi, 2019), 27-29.

²⁵⁵ Rıfat Osman; 1874 Üsküdar doğumlu hekim ve şehir tarihi araştırmacısıdır. Özellikle Edirne'de çeşitli imar faaliyetlerinin içinde bulunmuştur. Bunun yanında Edirne Türk ve İslam Eserleri Müzesinin de kurucusudur. (Bkz: Ahmet Güner Sayar, "Rıfat Osman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/105-106.)

²⁵⁶ Rıdvan Canım, *Sultanların Şehri-Şehirlerin Sultanı: Edirne Kitabı*, (İstanbul: Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2014), 321.; Beril Sarısakal, *Edirne'de Bir Maziperest: Tosyavizade Doktor Rıfat Osman*, (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 12.; Onur, *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar*, 27,29.

²⁵⁷ Sayar, "Rıfat Osman", 35/105.; Ratip Kazancıgil, "Dr. Rıfat Osman Bey ve Edirne Kültürüne Hizmetleri", *1. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, haz. Levent Doğan, (Edirne Valiliği Yayınları, 2003), 29-34.; Ratip Kazancıgil – Nilüfer Gökçe, *Tosyavizade Dr. Rıfat Osman'ın Kaleminden Edirne* (Edirne: Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları, 2013), 170.; Ender Bilal, *Edirne Şehir Tarihçileri ve Eserleri* (İstanbul: Hiperlink Eğitim İletişim Yayınları, 2019, 275-276)

²⁵⁸ BCA, Cumhuriyet Arşivi. *Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Fırkası*. Dosya No.1702, Gömlek: 422, Sıra:1.

²⁵⁹ BCA, Cumhuriyet Arşivi. *Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Fırkası*. Dosya No.1702, Gömlek: 422, Sıra:1.

Edirne Valiliği, *81 ilde Kültür ve Şehir: Edirne*, Edirne Valiliği Yayını, İstanbul 2013, s.103.; Tuğba Yüce Gökşen, *Erken Cumhuriyet Döneminde Edirne'de Kentsel Gelişim*, (Edirne: Trakya Üniversitesi,

yapılmıştır. 1932 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün Edirne seyahati sırasında direktifiyle geniş çapta onarıma tabii tutulmuş ve Halkevi binası olarak kullanıma açılmıştır.²⁶⁰ 1952 yılından sonra ise Halk Eğitim binası olarak işlev görmeye başlamış olan yapı²⁶¹ günümüzde de Edirne Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü binası olarak işlevini sürdürmektedir.

Mimari Özellikler: Etrafı çevrili bir alan içinde bulunan yapı, dikdörtgen planlı ve iki katlı bir bina (Çizim: 1-2, Fotoğraf: 1-2). Üç basamakla çıkılan giriş kısmı dışa taşkın şekilde ve binadan daha yüksek tutularak yapıya oranla anıtsal bir kapı görünümü sağlanmıştır (Fotoğraf: 4). Giriş kapısı dikdörtgen bir silme ile çevrelenmiş ve sivri kemer içine alınmış şekildedir. Sivri kemerli sistemin köşelik kısımlarında düz çiniler ve iki adet tahrir olmuş bitkisel desenli çini kabarıya yer verilmiştir. Yine giriş kısmının kenarlarında burğu formda kum saati motifli sütunçe yer almaktadır. Dikdörtgen bir profil içine alınmış giriş kapısının üst tarafında içi boş kitabe kısmı yer almaktadır. Kitabenin yan taraflarında ise geometrik düzenlemeler mevcuttur. Giriş kısmının geniş saçak ile kesiştiği yerde ise şerit halinde devam eden mukarnas dizisi bulunmaktadır (Fotoğraf: 5-6).

Ön cephedeki giriş kısmının her iki yanında üçer tane sivri kemerli pencere düzeni yer almaktadır. Bu pencereler beyaz renkte birbirleriyle bağlantılı bina cephelerinde devam eden silmelerle çevrelenmiş vaziyettedir. Batı cephenin orta kısmı hafif dışa taşırılmış şekilde olup bu cephede bir giriş kapısı ve dört adet sivri kemerli pencere düzeni yer almaktadır. Doğu cephede ise yine bir adet giriş kapısı bulunurken üç adet büyük bir adet küçük sivri kemer düzenine sahip pencere düzenine sahiptir. Çatı kısımlarında dışa taşkın geniş saçaklar mevcuttur. Yalnızca ön cephenin saçak kısmı demir konsollarla yapıya dayandırılmış vaziyettedir. Geniş saçak düzeninin yapıya dayandığı kısımlarda taş süsleme detayları mevcuttur. Yapının arka tarafında da binadan daha yüksekçe vurgulanmış dikdörtgen kısım yer almaktadır. Bu kısmın ön tarafındaki alınlık ve kenarlarında ufak kuleler ile pencerelerin sivri kemerli olduğu seçilebilmektedir (Fotoğraf: 7-8).

Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 37.; Onur, *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar*, 27

²⁶⁰ Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi* (İstanbul: Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, 1939), 349.

²⁶¹ Gökşen, *Erken Cumhuriyet Döneminde Edirne'de Kentsel Gelişim*, 37,40.

Binaya batı yönündeki kapıdan giriş sağlanmaktadır. Giriş kapısı doğrultusunda devam eden koridorda çeşitli amaçlara hizmet eden dört oda ve Mimar Kemaleddin salonu yer almaktadır. Girişin sağ kısmında yer alan koridorda üç oda ve mescit yer alırken karşı koridor kısmında ise mutfak, toplantı odası vb. kullanım alanları yer almaktadır. Yapı içindeki kapı açıklıkları ve koridorları üst taraftan bölmelere ayıran kısımlar sivri kemerli formda düzenlenerek iç kısma hareket verilmiştir (Fotoğraf: 8-9-10-11). Ayrıca giriş kısmının yan duvarlarında, bina içinde yer alan tabloların çevrelerinde, Mimar Kemaleddin salonunun içerisinde bol miktarda çini süslemeler yer almaktadır. Aynı zamanda koridor tavanında bitkisel süslemeler ve Mimar Kemaleddin salonu içerisinde ahşap tavan süslemelerinin de mevcut olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 12-13-14-16-18-19).

3.1.2. Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası

Fotoğraf No: 20-29

Çizim No: 3-4

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 – 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Sabuni Mahallesi'nde, Talatpaşa Bulvarı'nda yer almaktadır.



Mimarı: Yapının mimarı konusunda Mimar Kemaleddin ismi geçse de²⁶² binayı tasarlayanın kimin olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

Tarihlendirme: 1907 tarihinde bodrum katı üstüne iki katlı, yarım kagir şekilde bir bina inşa edildiği söylenmektedir.²⁶³ Yine 1907/8 tarihinde dört dersane ve yedi odadan oluşan Medreset-ül Vaizin adında bir medrese kurulduğu da belirtilir.²⁶⁴ Başka bir kaynakta, 1909 tarihinde Vakıf tarafından arsada bulunan dükkanlar kaldırılmış yerine dört dersane ve yedi odadan oluşan Medresetül-vaizin adında bir mektep yapıldığı yazılıdır.²⁶⁵ Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivlerinde, 1911 tarihinde medresenin yeniden inşası ve yanındaki birimlerin istimlak edileceği yazılıdır.²⁶⁶ Bununla birlikte Vaizler Medresesi'nin yerinde daha öncesinde bir yapının yanmış olduğu²⁶⁷ ve 1911 yılında yeniden inşa sürecinde Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslup özelliklerine uygun olarak yapılmış olduğu sonucuna varılabilir.

1915 senesinde Edirne Evkaf Müdürlüğü'nün bugünkü binaya geçişi yapılmıştır. 1956 yılında "6760 sayılı Vakıflar Umum Vazife ve Teşkilatı Hakkında Kanun" isimli kanuna göre Edirne bölge müdürlüğü olarak Tekirdağ ve Kırklareli il ve ilçeleri de

²⁶² Oral, *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar*, 38.

²⁶³ Rıfat Osman Tosyavizade, *Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi: Camiler ve Mescidler*, çev. Ülkü Ayan Özsoy, (Ankara: Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1999), 1/64.

²⁶⁴ Rıfat Osman Tosyavizade, *Edirne Rehnüması (Edirne Şehir Kılavuzu)*, çev. Ratip Kazancıgil, (İstanbul: Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2013), 75.; Ratip Kazancıgil, *Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi 1300-1994* (İstanbul: Edirne Valiliği Yayınları, 1999), 132.

²⁶⁵ Peremeci, *Edirne Tarihi*, 349.

²⁶⁶ COA: (DH.İD): D.45, G.5, 04,04,1335.

²⁶⁷ Fatma Işıl Yıldıırım, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim ve Edirne'de İnşa Edilen Eğitim Yapıları (1839-1923)*, (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 219.

sorumluluk altına alınmıştır. 1985 yılında ise bölge müdürlüğe bağlı olan Tekirdağ bu grup içerisinde çıkarılmıştır.²⁶⁸

Mimari Özellikler: Etrafı çevrili bir bahçe içerisinde yer alan, bodrum katı dahil 3 katlı ve dikdörtgen planlı bir binadır (Çizim: 3-4, Fotoğraf: 21-23). Üç basamakla çıkılan, düzgün kesme taş malzemeyle vurgulanmış sivri kemerli profil içine alınmış giriş kısmı bulunmaktadır. Ön cephede giriş kapısının her iki tarafında birer tane sivri kemerli pencere yer alırken, üst katta ikisi birbirine bitişik olmak üzere dört tane sivri kemerli pencere düzeni yer almaktadır (Fotoğraf: 22-24). Binanın kuzeybatı cephesinde simetrik şekilde düzenlenmiş alt ve üst kat hizasında beşer tane sivri kemerli pencere düzeni mevcuttur (Fotoğraf: 25). Arka cephede ise sekiz basamakla çıkılan bir giriş kapısı ve yanlarında bir tane üst katta ise üç tane sivri kemerli pencere düzeni vardır (Fotoğraf: 26). Diğer cephelere oranla yapının güneydoğu cephesinde simetrimin söz konusu olmadığı görülmektedir. Bu cephede, alt katta üç tane sivri kemerli pencere, üst katta nispeten küçük boyutta üç tane basık kemerli pencere yer alırken, cephenin ortasında ise saçak kısmından zemin kata kadar uzanmış dikine uzun iki tane basık sivri kemerli pencere düzeni yer almaktadır (Fotoğraf: 27). Tüm cephelerde yer alan kemerli pencere düzenlerinin söve kısımları kesme taş malzeme ile belirginleştirilmiş haldedir. Ön cephe taş tuğla dizilimi ile hareketlendirilmişken diğer cepheler düz sıvalı şekildedir. Subasman kısmında yapıya tamamen çevreleyen bir silme hattı mevcuttur. Silme hattının alt kısmında yontma taş malzeme kullanılmıştır. Yapının örtü kısmında, geometrik panolarla dizayn edilmiş geniş saçak sistemi ve kırma çatılı bir sistem mevcuttur (Fotoğraf: 24-25-26). Binanın giriş katında arşiv, mutfak, resepsiyon, memur odaları vb. işlevlere sahip yedi adet oda bulunurken, giriş kısmının sol tarafında bodrum katına inen merdiven bulunmaktadır. Üst katta ise yine benzer işlevlere sahip toplamda yedi adet oda yer almaktadır (Fotoğraf: 28-29).

²⁶⁸ Edirne Valiliği, *2005 Edirne İl Yıllığı*, İstanbul 2005, 360.

3.1.3. Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası

Fotoğraf No: 30-34

Çizim No: 5

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 – 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin merkezinde Babademirtaş Mahallesi'nde, Mimar Sinan Caddesi'nde yer almaktadır.

Mimarı: Bilinmiyor.



Tarihlendirme: Binanın yapım tarihi kesin olarak bilinmiyor ancak 1918 tarihli Edirne haritasında yer aldığı görülmektedir (Çizim: 5).

Mimari Özellikler: Edirne belediye binasının bulunduğu etrafı çevrili alan içinde yer alan bina, tek katlı dikdörtgen planlı bir şekilde inşa edilmiştir. Altı basamakla çıkılan giriş kapısı sivri kemerle çevrelenmiş ve her iki yanında sivri kemerli iki tane pencere yer almaktadır. Ön cephenin kenar kısımları, arka cephenin orta kısmı dışa taşırılmış şekilde inşa edilmiştir. Ön cephenin dışa taşkın kenar kısımlarda yan yana olmak üzere ikişer tane sivri kemerli pencereler yer almaktadır (Fotoğraf: 30-31). Yapının yan taraflarında ise dörder tane arka cephede ise altı tane yine sivri kemerli sisteme sahip pencereler mevcuttur. Tüm cephelerdeki pencereler üzerinde yer alan silme kuşağı birbirleriyle bağlantılı şekilde tasarlanmıştır. Geniş saçak sisteminin yapıda yer aldığı görülmekteyken üst örtü kırma çatılı kiremit kaplı durumdadır. Yapının duvarları sıvalı şekilde ve tüm yapı sarı, siyah, beyaz renklerle boyanmış vaziyettedir (Fotoğraf: 32-33). Günümüzde Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü binası olarak kullanılmakta olan binanın içerisinde ufak boyutlarda toplamda altı oda yer almaktadır (Fotoğraf: 34).

3.1.4. Edirne Daru'l-Eytam Binaları (Edirne Sıra Çarşılar)

Fotoğraf No: 35-38

Çizim No:

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Sabuni Mahallesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Mimar Kemaleddin olduğu söylenmektedir.²⁶⁹

Tarihlendirme: Bazı kaynaklarda 1877/1878 Osmanlı-Rus savaşında öksüz kalan çocukların ailelerine gelir sağlamak için 1911 tarihinde yaptırıldığı belirtilmektedir.²⁷⁰ Bazı kaynaklarda ise darüleytam binalarının Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında yetim kalan çocuklar adına 1914/1915 yıllarında yaptırıldığı yazılmaktadır.²⁷¹

Mimari Özellikler: Yan yana iki ayrı bina olarak enine bir düzende sıralanmış, bodrum katı dâhil birbirine bitişik halde üç katlı binalardır. Yapı cephelerinin üst katlarında sivri kemerli pencere sistemleri, yapıya hareket kazandıran silmeler yer almaktadır (Fotoğraf: 35-36). Günümüzde de faaliyet göstermeye devam eden seksen kadar dükkanın bulunduğu olan yetimler çarşısı, zaman içerisinde çeşitli değişimler geçirmiş ve orijinal dokusu korunamamıştır²⁷² (Fotoğraf: 37-38).

²⁶⁹ Edirne Valiliği, *81 ilde Kültür ve Şehir: Edirne*, Edirne Valiliği Yayını, İstanbul 2013, s.104.; Oral, *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar*, 9.

²⁷⁰ Edirne Valiliği, *81 ilde Kültür ve Şehir: Edirne*, Edirne Valiliği Yayını, İstanbul 2013, s.104.; Oral, *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar*, 9.

²⁷¹ Ratip Kazancıgil – Nilüfer Gökçe – Ender Bilar, *Edirne'nin Eğitim Tarihi (İlk-Orta Öğretim) 1361-2005*, Edirne: Edirne Valiliği Yayınları, 2006, 101.; Ratip Kazancıgil, *Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi*, 138.

²⁷² Edirne Valiliği, *81 ilde Kültür ve Şehir: Edirne*, Edirne Valiliği Yayını, İstanbul 2013, s.104.

3.1.5. Karaağaç Gar Binası (Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Binası)

Fotoğraf No: 39-54

Çizim No: 6-8

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Karaağaç Mahallesi'nde, Lozan Caddesi'nde yer almaktadır.

Mimarı: Mimar Kemaleddin.



Tarihlendirme: Karaağaç Gar binası, Mimar Kemaleddin tarafından Şark Demiryolları²⁷³ adlı şirket için hazırlanmış olduğu dört gar binasından biridir.²⁷⁴ 2 Haziran 1914 yılında yapımının tamamlanıp teslim alındığı arşiv belgesinde yazmaktadır.²⁷⁵ Ek olarak gar binasının yapımına 1911-1912 Balkan Savaşı öncesi veya 1913 yılında başlanmış, 1914 yılında genel olarak tamamlanmış ancak Birinci Dünya Savaşı nedeniyle askıya alınmış olduğu söylenmektedir. 1930 yılında Cumhuriyet döneminde ise gar binasının tamamlanıp faaliyete geçmiş olduğu belirtilmektedir.²⁷⁶ 1959 yılında yapılan onarımlar sonucunda üst katlarında büyük değişimler olmuştur. Onarım sırasında banyo odalarının eklenmesi, bazı odaların ve merdivenlerin kaldırılması vb. düzenlemelerle bina içinde bir takım değişiklikler yapılmıştır. Bina, 1977'de Trakya Mühendislik ve Mimarlık akademisine verilmiş, daha sonra Trakya Rektörlük Binası olarak işleve tabii tutulunca yine iç dizaynında değişiklikler yapılmıştır.²⁷⁷ Gümümüzde ise Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi olarak işlevini sürdürmektedir.

Mimari Özellikler: Gar binası geniş bir alana yayılmış yapılar topluluğundan bir tanesi olup, uzunlamasına dikdörtgen planlı, 80 metre uzunluğunda, bodrum katı ile birlikte üç

²⁷³ Baron Hirsch'in sahibi olduğu Rumeli Demiryolları İşletme Şirketi'nin 1878 tarihinde Şark Demiryolları ismini almış olduğu şirket. (Bkz. Vahdettin Engin, "Rumeli Demiryolu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/235-237).

²⁷⁴ Rabia Emekligil Erdoğan, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, (İstanbul: Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2013), 66.; Çetindaş, "Mimar Kemaleddin: Mesleği ve Sanat Ülküsü", 172.

²⁷⁵ COA: (DH, ŞFR): D.532, G.108, 8 Eylül 1332.

²⁷⁶ Semavi Eyice, "Edirne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 1994), 10/442.; Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 323.; Batur, *Mimar Kemaleddin Yapıları Rehberi*, 93.;

²⁷⁷ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 323-327.

katlı bir binadır²⁷⁸ (Çizim: 6-7-8, Fotoğraf: 40). Giriş kısmı binadan daha yüksek ve daha öne çıkarılmış vaziyettedir. Büyük bir sivri kemer açıklıkla oluşturulmuş giriş kapısı ve içeriye doğru uzanan üstü tonoz örtülü²⁷⁹ salon yer almaktadır (Fotoğraf: 43-44). Giriş kısmının iki yanında üstü küçük kubbe ile örtülü iki adet silindirik kule mevcuttur. Kulelerin kubbe kısımlarının hemen altında açıklıklara sahip teras/balkon kısmı yer almaktayken soğan kubbenin üzerine de alemler yerleştirilmiş şekildedir. Aynı zamanda kulelerdeki kubbeleri destekleyici şekilde sütunlar ile süslenmiş vaziyettedir (Fotoğraf: 45-46). Ana binadan daha yüksek kuleler ve büyük sivri kemerli sistem ile beraber giriş kısmına anıtsal bir taç kapı görünümü verilmiştir. Ayrıca giriş kısmının iki yanında kum saati motiflerine sahip sütunçeler de yer almaktayken giriş kısmının geniş saçak ile bulunduğu noktada ise mukarnas dizisi yer almaktadır (Fotoğraf: 43).

Binanın ön ve arka cephelerinde köşe kısımlar daha dışa taşırılmış vaziyettedir. Cephelerde yer alan pencere sistemleri basık sivri kemer sistemindedir. Tüm cephelerdeki alt kat pencereleri üst kattakilerine oranla daha büyük boyutludur. Pencerelerin kemer kısımları kesme taş ile vurgulanmış ve birbirlerine bağlantılı olacak şekilde silme hatlarıyla geçilerek cepheye sade bir hareketlilik kazandırılmıştır (Fotoğraf: 40-44). Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin başlıca özelliklerinden geniş saçak sistemi de bu binada karşımıza çıkmaktadır. Geniş saçak kısımları dışa taşırılmış ve alt kısımlarında geometrik şekilli süslemeler göze çarpmaktadır. Giriş kısmında ve dışa taşkın köşe kısımlarda yer alan geniş saçak sistemi metal eliböğründeler ile yapıya desteklendirilmiş vaziyettedir. Metal profilin dayandırıldığı kısımlarında kabartma şeklinde süslemeler de yer almaktadır (Fotoğraf: 43).

Eski peron cephesinde yer alan arka cephe ise ön cephe ile benzer özelliklere sahiptir. Arka cephedeki giriş kısmı yine daha yüksek ve dışa taşkın şekilde vurgulanmışken, ön cepheden farklı olarak kulelerin olmadığı görülür. Ayrıca arka cephenin yan kanatlarındaki bazı pencere açıklıklarının kapı olacak şekilde düzenlendiği de fark edilmektedir. Her iki giriş kısmında da sivri kemerli alanın köşeliklerinde birer kabara ve ikişer gülbezek süslemeleri yer almaktadır (Fotoğraf: 47-48).

²⁷⁸ *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Edirne Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, C.1, Edirne 2013, s.461.; Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 323.

²⁷⁹ Batur, *Mimar Kemaleddin Yapıları Rehberi*, 94.

Yapının kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinde alt katlarda birer kapı ve üçer pencere, üst katta ise daha küçük boyutlarda dörder adet sivri kemerli pencere yer almaktadır (Fotoğraf: 49-50). Yapıda, öne çıkarılmış giriş kısımları, pencereler ve kapıları dolaşan silmeler, giriş kısmındaki iki kulenin üst kısımları kesme taştan inşa edilmiştir. Cephelerde ahşap malzemeden çerçeveli pencereler ve kapılar yer almaktadır. Yapının geneli sıvanmış ve boyanmıştır. Kulelerin çatı kısmı kurşun ile kaplı ve genel olarak yapı kırma çatı ile örtülüdür.

Günümüzde yapının giriş salonun üstü tonoz örtülü vaziyettedir. Salon içinde yer alan pencere açıklıkları ve diğer kısımlara geçişe imkan veren açıklıkların sivri kemerli şekilde düzenlenmiştir. Yapının dış cephesinde olduğu gibi giriş salonu kısmında da sivri kemerlerin etrafı silmelerle hareketlendirilmiş şekildedir (Fotoğraf: 51). Girişin sola uzanan kısmında derslik, vb. amaçlarla kullanılan yedi adet oda yer alırken, sol tarafa doğru uzanan kısımda bir kütüphane ve dokuz oda yer almaktadır. Kule içinden merdivenle çıkılan üst katın sol kısmında çeşitli kullanım işlevine sahip dokuz adet oda yer almaktadır (Fotoğraf: 52-53-54).

3.1.6. Karaağaç Eski İstasyon Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi)

Fotoğraf No: 55-65

Çizim No: 11

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı

Karaağaç Mahallesi'nde, Lozan Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Yapının mimarı kesin olarak bilinmiyor ancak Edirne Garı binası ile benzer tarihlerde yapılmış olabileceği ve kompozisyon olarak göz önüne alındığında Mimar Kemaleddin Bey'in eserlerinden biri olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.²⁸⁰ Ayrıca Kemalettin Okulu olarak da adlandırılmış, Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi tarafından projesi yapılmış Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi binasının plan şemasına benzerlik gösterdiği de belirtilmektedir²⁸¹ (Çizim: 11-12).

Tarihlendirme: Binanın yapım tarihi kesin olarak bilinmiyor ancak Edirne Garı binasıyla birlikte benzer tarihlerde yapıldığı söylenmektedir.²⁸² 1923 yılında çekilmiş olan bir fotoğrafa bakıldığında bu binanın o dönemler bir süreliğine istasyon binası olarak kullanıldığı görülmektedir.²⁸³

Mimari Özellikler: Geniş bir alana yayılmış yapılar topluluğu içerisinde yer alan uzunlamasına dikdörtgen planda tek katlı bir binadır. Ana giriş kısmı dışa taşkın şekilde ve beş tane sivri kemerli pencerelerle vurgulanmış ve köşe kısımları çini ile süslenmiştir (Fotoğraf: 58). Geniş saçaklı kısımlar metal eliböğründeler (payanda) ile desteklenmiş haldedir. Yan mekanlar ana giriş kısmına göre daha alçak tutulmuş ve üçer tane dikdörtgen pencere ve birer tane kapı biçiminde düzenlemelere sahiptir (Fotoğraf: 55-57). Yapının eski peron cephesi de ön cephesiyle benzer cephe şemasına sahip olduğu görülürken yan cephelerde ise ikişer adet dikdörtgen pencere düzeni yer almaktadır (Fotoğraf: 59-63-64). Ayrıca iç kısımda büyük salonun yan kanatlarında toplamda üç oda yer alırken, ana giriş salon kısmının tavanını kaplayan rumi, hatayi, kıvrık dallar vb. bitkisel motifli bezemeler yer almaktadır. Motiflerin oldukça büyük boyutta düzenlenmiş

²⁸⁰ Batur, *Mimar Kemaleddin Yapıları Rehberi*, 95.

²⁸¹ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 253.

²⁸² Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 253.

²⁸³ Aslı Meral, *19. Yüzyıl Mimarlığında Karaağaç İstasyon Kompleksi*, (Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 70.

olduğu görülürken, tavan kenarında yazan tarihe göre süslemelerin 1995 yılında yapıldığı görülmektedir (Fotoğraf: 65).

Kırma çatılı ve Amerikan tipi kiremit kaplama ile örtülü olan²⁸⁴ bina, kesme tař malzeme ile yığma şeklinde inřa edilmiştir.²⁸⁵ Binanın saćak kısımlarında ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış, dış cephe ise sıvalı ve boyalı şekildedir. 2021 yılı itibarıyla Trakya Kalkınma Ajansının mali desteği doğrultusunda, “şerbeti fnun” adında Osmanlı dönemi şerbetlerinin bulunacağı bir şerbet evi ve müze kapsamında restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. 2022 yılında ise Trakya Üniversitesi Dođa Tarihi Müzesi olarak işlev görmektedir.



²⁸⁴ *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 1/464.

²⁸⁵ *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 1/464.

3.1.7. Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi

Fotoğraf No:

Çizim No: 12-14

İnceleme Tarihi:

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Karaağaç Mahallesi'nde yapılması planlanmıştır.

Mimarı: Mimar Kemaleddin.

Tarihlendirme: Yapının projesi tamamlanmış ancak Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yapının inşası gerçekleşmemiştir. Orijinal çizimlerinde tarih yer almadığından dolayı tarihlenmesi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak 1913-1916 yılları arasında yapı ile alakalı planların çizilmiş olduğu belirtilmektedir.²⁸⁶

Mimari Özellikler: Yapının çizimlerine göre tek katlı, yığma duvar sisteminde üzeri kırma çatılı olduğu anlaşılmaktadır. Çizimlerden yola çıkarak; enine uzayan dikdörtgen planda olup yapının iki kenar kısmı dışarıya taşırılmış şekildedir. Ön cephede altı pencere açıklığı yer alırken arka cephesinde ise sekiz pencere açıklığı yer almaktadır. Her iki cephede de penci (sivri) kemer sistemi ve pencereler arasında birbirine bağlanan silmeler yer almaktadır. Basık kemerli bir giriş kapısı ve üst örtüde geniş saçaklı sistemin olduğu da görülmektedir²⁸⁷ (Çizim: 12-13-14).

²⁸⁶ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 255.

²⁸⁷ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 255-257.

3.1.8. Karaağaç Gümrük Karakol Binası (Protokol Evi)

Fotoğraf No: 66-69

Çizim No: 16

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Karaağaç Mahallesi'nde, Lozan Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: Yapım tarihinin 19. yüzyılın ilk yarısına ait olduğu söylene de²⁸⁸ yapının mimari üslubundan yola çıkılarak 20. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmesi daha tutarlı görünmektedir.²⁸⁹

Mimari Özellikler: Ufak boyutta inşa edilmiş olan yapı, kare planlı, tek katlı, geniş saçaklara sahip kırma çatı örtülü bir şekilde inşa edilmiştir. Ön cephede ortada bir kapı ve yan taraflarda üçer tane sivri kemerli pencere yer almaktadır. Sivri kemerli üçerli pencere sisteminde ortadaki pencere diğerlerinden daha uzun şekilde vurgulanmıştır. Pencere üstlerinden birbirine bağlı devam eden silme kuşağı geçmektedir. Giriş kapısının üst kısmında küçük bir soğan tipi kubbe süsleme unsuru olarak yer almaktadır (Çizim: 16, Fotoğraf: 66-67). Doğu ve batı kısımlarında da sivri kemerli bir pencere açıklıkları da mevcuttur. Arka cephesinde ise yine ortada bir kapı ve yanlarında birer adet sivri kemerli pencere yer almaktadır. Geniş saçakların alt kısmında geometrik düzenlemeler mevcuttur (Fotoğraf: 67-69). Ufak boyutlu bir bina olmasından dolayı iç kısımda yalnızca iki adet oda bulunmaktadır. Giriş kapısının üzerinde yer alan mermer kitabede ise Edirne Valiliği ve Çekül Vakfı tarafından 2001 yılında onarılmış olduğu yazmaktadır (Fotoğraf: 68).

²⁸⁸ Selin Arabulan, *Kentsel Dönüşüm Kapsamında Kimliğin Yeniden Kazanımı: Edirne – Karaağaç Örneği*, (Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 210.

²⁸⁹ Erdoğan, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, 84.

3.1.9. Karaağaç Jandarma Karakolu Binası (Orman İşletme Müdürlüğü Lojmanı)

Fotoğraf No: 70-76

Çizim No:

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Karaağaç Mahallesi'nde, Lozan Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Dönemin Edirne valisi Hacı Adil Bey'in projesini Fransız Mimar Depre'ye yaptırmış olduğu söylenmektedir.²⁹⁰

Tarihlendirme: 1900-1915 yılları arasında yaptırılmış olabileceği belirtilir. Bununla birlikte Balkan Savaşları (1912-1913) esnasında Türkiye sınır bölgesinde karakol binası olarak yaptırılmış olabileceği de belirtilmektedir. Sonraki yıllarda Demiryollarına ait bir lojman veya askeriye ait bir mülk olarak işlev gören yapı, 1980'li yıllarda ise Orman İşletme Müdürlüğüne devredilmiş ve lojman olarak kullanılmaya başlanmıştır.²⁹¹

Mimari Özellikler: Bina tek katlı olup sekiz basamakla çıkılan bir girişe sahiptir. Ana cephede dikdörtgen profil içinde sivri kemerli bir giriş kapısı mevcuttur. Giriş kapısının her iki yanında üç bölüme ayrılan sivri kemer ve kemeri çevreleyen silme düzenine sahip pencereler yer almaktadır. Giriş basamağı hizasından tüm yapıyı çevreleyen silme hattı bulunmaktadır. Silme hattının sivri kemerli pencere düzeni arasında kalan bölümde ise kare biçimde belirginleştirilmiş yan yan sıralanmış dörder tane geometrik şekiller bulunmaktadır (Fotoğraf: 70-71). Diğer cephelerde ise üçer tane olmak üzere sivri kemerli pencere sistemleri uzunlamasına formlarda yapılmıştır. Alt kısımlarında ise ikişer tane kare pano şeklinde geometrik düzenlemeler mevcuttur. Cephede yer alan sivri kemerli pencere sistemlerinin üst kısımlarında ikişer tane ve kuzey ve güney cephelerde de dörder tane rozet bulunmaktadır (Fotoğraf: 72-73-74-75-76). Geniş saçakların altında geometrik düzenlemelerin mevcut olduğu görülürken, binanın kenar kısımları kesme taş dizilimi ile geçilmiş haldedir. Yapının cepheleri düz sıvalı, üst örtü ise kiremit kaplı vaziyettedir. Günümüzde ise yapının iç ve dış kısımlarında geniş çapta onarım ve düzenleme çalışmaları sürdürülmektedir (Fotoğraf: 70).

²⁹⁰ Tosyavizade, *Edirne Rehnüması (Edirne Şehir Kılavuzu)*, 88.; Erdoğan, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, 82.

²⁹¹ Erdoğan, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, 82,83.

3.1.10. Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi

Fotoğraf No: 78-85

Çizim No: 18-20

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Karaağaç Mahallesi'nde, Lozan Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Çeşmenin mimarı konusunda çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Dönemin Edirne valisi Hacı Adil Bey tarafından, Mimar Ali Talat Bey'in proje çizimlerine göre yaptırılmış olduğu bilgisi verilir.²⁹² Bir başka bilgi ise çeşmenin projesini eski vakıflar müdürü Sadrettin Bey'in onayı ile Rifat Osman'ın çizmiş olduğudur. Bunun ardından proje Evkaf Müdürü Mimar Ali Talat Bey'e gönderilmiş ve bir takım düzenlemeler sonucu çeşmenin yapıldığı yazılıdır.²⁹³ Ayrıca Mimar Kemaleddin'in de çeşmenin mimarı olduğu ve hatta çeşmenin Mimar Kemal çeşmesi olarak adlandırıldığı da söylenmektedir.²⁹⁴

Tarihlendirme: Çeşmenin yapım tarihi konusunda çeşitli bilgiler mevcuttur. Bunlardan ilki, 1904 tarihinde yaptırılmış olduğudur.²⁹⁵ Bazı kaynaklardaki yer alan tarihlendirme ise çeşmenin 1914 tarihinde Hacı Adil Bey'in ikinci kez Edirne Valisi (1913-1915) olduğu dönemde yaptırmış olduğunu yazar.²⁹⁶ Çeşme üzerinde yer alan panoya göre Hacı Adil Bey Çeşmesi, Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve T.O.B.B Başkanlığının ortak çalışması sonucu 1997 yılında restore edildiği yazmaktadır.

Mimari Özellikler: Üç basamak kaide üzerine inşa edilen, dört cepheli, üzeri kırma çatı ile örtülü olan bir meydan çeşmesidir (Çizim: 18-19, Fotoğraf: 78-79). Çeşmenin yüksekliği 5.20 m, genişliği ise 4.75 m'dir.²⁹⁷ Çeşmedeki tüm cepheler uzunlamasına

²⁹² Erdoğan, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, 54.

²⁹³ Kazancıgil – Gökçe, *Tosyavizade Dr. Rifat Osman'ın Kaleminden Edirne*, 109.; Oral, *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar*, 14.

²⁹⁴ Peremeci, *Edirne Tarihi*, 353.

²⁹⁵ *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 1/364. ; Murat Karademir, *Edirne Çeşmeleri*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 134. ; Erdoğan, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, 54.

²⁹⁶ Oral Onur, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Edirne Yönetim Şekli ve Edirne Valileri*, (Edirne Valiliği Yayınları, 2004), 67,94. Peremeci, *Edirne Tarihi*, 353.; Oral, *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar*, 14.

²⁹⁷ *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 1/364

dikdörtgen profil içine alınmış ve sivri kemerli nişler yer alacak şekilde yapılmıştır. Cephelerdeki sivri kemerli düzeneğinin üst kısmında enine uzayan silme hatlarla çevrelenmiş kitabelik kısımları yer almaktadır. Sivri kemerli nişlerin ortasında ayna taşı kısmı bulunmaktadır. Ayna taşlarında ise silmelerle sınırlandırılmış dört tane pano yer almaktadır. Tüm cephelerde ayna taşının hemen üst kısmında enine bir biçimde geometrik süslemeli taş bordür yer almaktadır. Çeşmede sivri kemer düzeninin köşelik kısımlarında gülbezek motifleri, ayna taşı pano içine alınmış ve köşelik kısmında ise çarkifelek motifleri yer almaktadır (Fotoğraf: 80-81-82-83). Güney cephede ayna taşının üstünde silmeyle çevrelenmiş bir kitabe yer almaktadır. Diğer cephelerde ise aynı kısımdaki bölümler boş şekilde bırakılmıştır (Fotoğraf: 79). Kuzey ve güney cephelerde kilit taşının hemen alt kısmı boşken, doğu ve batı cephelerdeki bu bölümler rumi motiflerin yer aldığı süsleme ile doldurulmuştur (Çizim: 20, Fotoğraf: 79-84-85). Çeşmenin saçak kısmı dışa taşkın bir şekilde ve ahşap malzemeden yapılmıştır. Aynı zamanda geniş saçak altında ufak karelere ayrılmış geometrik düzenlemeler mevcuttur. Saçak altında ise cepheyi tamamen dolaşan bir mukarnas dizisi yer almaktadır. Saçak kısmı, çeşmenin cephelerine yerleştirilmiş taş süslemeli konsollara dayanan demir dayanaklar ile desteklenmiştir. Çeşmenin üst kısmı ise kurşun kaplamadan yapılmış tepesine metal alem yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 79).

Çeşmenin doğu cephesinde: *Vece'alna mine-l-mai külle şeyin hayy (Biz hayatı olan her şeyi sudan yarattık).*²⁹⁸

Güney cephesinde: *Vesekahum Rabbühüm şeraben tahura (Rableri onlara tertemiz bir içecek sunmaktadır).*²⁹⁹

Kuzey cephesinde: *Bismillahirrahmanirrahim*³⁰⁰ (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla)

Batı cephesinde: *Efdalüssadakati seka'l-mai yazmaktadır.*³⁰¹

²⁹⁸ *Kur'an-ı Kerim ve Meali*, Elmalılı M. Hamdi Yazır (İstanbul: Aktifnet Dağıtım Yayınları, 2012), Enbiya 21/30.

²⁹⁹ *Kur'an-ı Kerim ve Meali*, Elmalılı M. Hamdi Yazır (İstanbul: Aktifnet Dağıtım Yayınları, 2012), İnsan 76/21.

³⁰⁰ Neriman Meriç Köylüoğlu, *Edirne'de Osmanlıdan Günümüze Su Yapıları*, Edirne: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, 2001, 98.; Murat Karademir, *Edirne Çeşmeleri*, 170.

³⁰¹ Murat Karademir, *Edirne Çeşmeleri*, 170.; Neriman Meriç Köylüoğlu, *Edirne'de Osmanlıdan Günümüze Su Yapıları*, 98.

3.1.11. Edirne Askeri Hastane Çeşmesi

Fotoğraf No: 86-90

Çizim No: 22-24

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Sabuni Mahallesi'nde Kadınlar Parkında yer almaktadır.



Mimarı: Çeşmenin plan çizimlerini Tosyavizade Rıfat Osman'ın yapmış olduğu belirtilir.³⁰²

Tarihlendirme: Çeşme, Tosyavizade Rıfat Osman tarafından 1915 senesinde yaptırılmıştır.³⁰³ 1911-1912 yıllarında Edirne'de, kolera, tifüs, humma gibi salgın hastalıklardan ölen doktorlar ve halktan insanların anısına inşa edilmiştir.³⁰⁴ Çeşmenin ilk yapım yeri Edirne Askeri Merkez Hastanesi'nin bahçesi olmasına karşın 1971 tarihinde Edirne Belediyesi çeşmenin tahrip olmasını önlemek amacıyla günümüzdeki bulunduğu yere taşınmıştır.³⁰⁵ Aynı şekilde çeşme üzerinde mermer kitabede de belediye tarafından 1971 yılında eski Jandarma Okulu yanından şimdiki yerine nakledildiği yazmaktadır (Fotoğraf: 86-87).

Mimari Özellikler: 2.86 m. yüksekliğe, 1.29 m. genişliğe ve 0.88 m. derinliğe sahip çeşme³⁰⁶, tek cepheye sahiptir (Çizim: 22-23). Cephesinde sivri kemerli bir niş kısmı yer almaktadır. Niş kısmında ise mermer malzemedeki yapılmış uzunlamasına dikdörtgen formda ayna taşı kısmı bulunmaktadır. Ayna taşının kenar kısımlarında rumi içerikli bitkisel bordürler bulunmaktadır. Ayna taşının üst kısmında silmeler ile bölünmüş kitabelik kısmı ve hemen üzerinde bitkisel tezyinatın olduğu bir taç yerleştirilmiştir (Çizim: 24, Fotoğraf: 88). Ayna taşının alt kısmından çeşmeyi dolaşan silme kuşağı yer alırken, sivri kemerli sisteminin hemen üzerinden yine yapıyı çevreleyen bir silme kuşağı da yer almaktadır. Aynı zamanda kuzey ve güney cephede iki adet yalak kısmı

³⁰² Nilüfer Gökçe - Esin Karlıkaya, "Edirne Merkez Asker Hastanesi", *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 18/2, (2001), 145.

³⁰³ Neriman Meriç Köylüoğlu. *Edirne'de Osmanlıdan Günümüze Su Yapıları*, 100.; *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Edirne Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, C.1, Edirne 2013, 318

³⁰⁴ Eyice, "Edirne", 10/439-440.; Köylüoğlu, *Edirne'de Osmanlıdan Günümüze Su Yapıları*, 100.

³⁰⁵ *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Edirne Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, C.1, Edirne 2013, 318; Eyice, "Edirne", 10/439-440.;

³⁰⁶ Murat Karademir, *Edirne Çeşmeleri*, 107.

bulunmaktadır. Saçak kısmının altında ise tüm çeşmeyi dolaşan mukarnas dizisi görülmektedir (Fotoğraf: 87-89-90).

Çeşmenin kuzey yönündeki cephede yer alan kitabede ölen 3 hekimin ismi yer almaktadır. Tabib Kimyager Mustafa Kazım H. 1330, Tabib Cerrah Mustafa Ahmed H.1329, Tabib Cevad Seyyid H.1329.³⁰⁷



³⁰⁷ Köylüoğlu, *Edirne'de Osmanlıdan Günümüze Su Yapıları*, 100.; Gökçe - Karlıkaya, "Edirne Merkez Asker Hastanesi", 146.; Murat Karademir, *Edirne Çeşmeleri*, 106.

3.2. Tekirdağ

3.2.1. Tekirdağ Eski Vali Konağı (Tekirdağ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)

Fotoğraf No: 91-102

Çizim No: 25-26

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 22.04.2022

Bulunduğu Yer: Tekirdağ'ın Süleymanpaşa ilçesine bağlı Ertuğrul Mahallesi, Barbaros Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Mimar Kazım Tahsin.

Tarihlendirme: Yapı üzerinde yer alan kitabeldeki bilgiler doğrultusunda binanın banisi, mimarı ve yapım tarihine ulaşmak mümkündür. Kitabesinde yer alan ifadeye göre bina, 1927 yılında Vali Arif Hikmet Bey tarafından inşa ettirilmiştir.

1977 yılında İl Özel İdaresinden, Kültür ve Turizm Bakanlığına geçişi satış işlemi ile gerçekleşmiştir.³⁰⁸ Restorasyon çalışmaları İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından sürdürülmüş ve 1977-1984 yılları arasında bu kapsamda faaliyetler yürütülmüştür. 1985 yılında müze teşhiri ve düzenlenmesi için yeniden ihale yapılmış bunun sonucunda da binanın iç ve dışı boyanmış, çini panolar restore edilmiş, iç dizaynı sağlayacak merdiven korkulukları yapılmış, yere döşenecek halılar alınmış, üst kat vitrinleri alınmış ve elektrik tesisatı yaptırılmaya başlanmıştır. Nihayetinde resmi açılışı 1992 yılında olmuş ve müze işlevini bu tarihten beri devam ettirmektedir.³⁰⁹

Mimari Özellikler: Bodrum kat üzeri iki kat ve bir asma kattan oluşan, düzgün olmayan dikdörtgen planlı bir yapıya sahiptir. Ayrıca, arazinin kot farkı durumundan dolayı farklı cephelerden farklı kat sayılarına sahip olduğu görülmektedir³¹⁰ (Çizim: 25-26). Binanın kuzey cephesi hariç özellikle ana giriş olmakla birlikte tüm cepheler Kütahya çinileriyle süslenmiş haldedir.³¹¹ Giriş kapısının üç tarafı geometrik motifler

³⁰⁸ Semiha Altier, "Erken Cumhuriyet Sanatından Bir Örnek: Tekirdağ Eski Vali Konağı ve Süslemeleri", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 6/14 (2019), 55.; <http://www.tekirdag.gov.tr/arkeoloji-ve-etnografya-muzesi>

³⁰⁹ Fulya Adıyaman, *Tekirdağ Eski Vali Konağı Binasının Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Olarak Kullanımı, Gelişimi ve Öneriler* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 49.

³¹⁰ Altier, "Erken Cumhuriyet Sanatından Bir Örnek", 55-56.

³¹¹ Adıyaman, *Tekirdağ Eski Vali Konağı*, 68.

içeren çiniler ile süslenmiştir. Kapının üst tarafında kitabesi ve hemen altında kare formda iki tane çini pano, yan kenarlarında da iki adet yuvarlak formda çini madalyon ve üst balkonu destekleyen payandaların alt kısmında iki adet kabara bulunmaktadır. Kare formdaki panolarda bahar dalları, lale motifi, palmet ve hatai motifleri içermektedir. Yuvarlak formdaki çinilerde ise bitkisel ve geometrik bezemeler bir arada yer almaktadır (Fotoğraf: 91-92). Giriş kısmının üstünde bir balkon bulunmaktadır. Balkon kapısı sivri kemerli ve köşelik kısımlarında bitkisel bezemeli çini süsleme yer almaktadır. Çini süsleme ile saçak arasındaki kısımda ise tek şerit halinde mukarnas dizisi ve kenarlarda da iki adet kabara vardır. Kabaraların hemen altında da bitkisel motifli taş süsleme mevcuttur (Fotoğraf: 93).

Yapının batı cephesinde alt tarafta dikdörtgen, üst tarafta sivri kemerli sistemde pencereler yer almaktadır. Alt ve üst kat pencereler arasında hem düze hem de bitkisel motifli pano halinde çini süslemeler yer almaktadır. Hemen üst tarafında ise yıldız ve dairesel şekillerden oluşan panolar haline bölünmüş geometrik süslemeler yerleştirilmiştir. Ayrıca alt kat pencerelerin altında da yine panolara ayrılmış şekilde bitkisel motifli taş süslemeler mevcuttur. Üst kattaki sivri kemerli pencerelerin kemer köşeliklerinde ise düz çini süslemeler bulunmaktadır (Fotoğraf: 94-95). Güney cephede merdivenle çıkılan bir giriş kısmı yer alır. Giriş kısmının duvarında üç adet sekizgen çini pano yer alırken, merdiven korkuluklarında ise iki adet yuvarlak çini pano yer almaktadır. Merdiven korkuluklarında ve üst balkon kısmını korkuluklarında yine yıldız ve dairesel formda geometrik taş süslemeler yer alır. Alt katta yer alan pencerelerin kilit taşı kısmında bitkisel bezemeli çini panolar yerleştirilmiştir. Üst katta ise sivri kemerli pencerelerin kemer köşeliklerinde düz çini süslemeler bulunmaktadır. Yapının diğer cepheleri ise daha sade ve süslemesiz bir şekilde düzenlenmiştir (Fotoğraf: 96-97-98).

Yapı içerisinde giriş kısmının sağ tarafında arkeolojik eserler salonu ve memur odaları bulunmaktadır. Üst katta ise ortada yer alan salon ve bu salonun etrafına yerleştirilen arkeolojik eserler ve etnografya salonu yer almaktadır (Fotoğraf: 101-102). Yapı kırma çatılı kiremit kaplı ve genel olarak kesme taş ve tuğla malzemeden inşa edilmiştir.³¹²

³¹² Altier, "Erken Cumhuriyet Sanatından Bir Örnek", 55;
<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44141/tekirdag-muze-mudurlugu.html>

3.2.2. Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)

Fotoğraf No: 103-116

Çizim No: 28-30

İnceleme Tarihi: 26.09.2021 - 22.04.2022

Bulunduğu Yer: Tekirdağ'ın Süleymanpaşa ilçesine bağlı Ertuğrul Mahallesi, Barbaros Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında birçok şehirde Hükümet konakları yapılmıştır. Bunlardan biri olan Tekirdağ Hükümet Konağı 1910-13 yılları arasında binanın ön cephesi Mutasarrıf Selanikli Hüsnü Bey tarafından, 1934 yılında ise arka cephe Vali Haşim İşcan tarafından yaptırılmıştır. Ayrıca arka kısımdaki bahçe ve üç kat eklenen bölüm 1946 yılında Vali Ferit Nomer tarafından yaptırılmıştır³¹³ (Fotoğraf: 103-104).

Mimari Özellikler: Bodrum katı üzeri iki kattan oluşan bir binadır. İlk yapıma sürecinde U plana sahipken daha sonraki eklemeler ile dikdörtgen planlı yapı halini almıştır. Yapı genel hatlarıyla simetrik biçimde düzenlenmiş ve ana giriş orta kısımdan sağlanmaktadır³¹⁴ (Çizim: 28-29-30). Ön cephede ana giriş kısmı dışarıya taşırılmış biçimde düzenlenerek cepheye hem hareketlilik kazandırılmaya çalışılmış hem de kütsel bir görünüm verilmeye çalışılmıştır. On basamakla çıkılan giriş kısmındaki balkon dört sütuna oturtulmuş haldedir. Üst balkon kısmındaki pencereler diğer pencerelerden farklı biçimde üçlü sistemde sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Cephelerde katları belli eden silme hattı ve pencereleri belirli bir düzende ayıran plaster düzeni yer almaktadır. Giriş kapısı dikdörtgen profille çevrelenmiş şekildedir. Ön cephenin alt kat kısmında dikdörtgen formda on altı tane pencere yer alırken, üst katta da balkon kısmı hariç basık kemerli formda on dört tane pencere yer almaktadır. Pencerelerin tümü söveli olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf: 105-108-109).

³¹³ <http://www.tekirdag.gov.tr/valilik-hizmet-binasi>.

³¹⁴ Cenk Doğan, *Tekirdağ Kent Merkezindeki Son Dönem Osmanlı Kamu Yapıları (XIX.-XX. YY)* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 74.

Yapının batı cephesinde alt katta iki tanesi küçük olmakla birlikte on iki adet pencere yer alırken üst katında ise yine iki tanesi küçük on iki tane pencere sistemi yer almaktadır (Fotoğraf: 111). Doğu cephede ise batı cephesi ile aynı sistemde olup, alt ve üst katta ikisi küçük on ikişer tane pencere sistemi yer almaktadır (Fotoğraf: 112). Yapının kuzey cephesinin orta kısmında dikdörtgen profil içine alınmış bir adet kapı yer almaktadır. Alt katta dikdörtgen formda on iki pencere yer alırken üst katta on iki adet pencere yer almaktadır. Kapı üzerinde yer alan iki pencere daha küçük boyutta yapılmıştır. Cephelerdeki pencereler alt katlarda dikdörtgen forma sahipken üst kat pencereleri basık kemerli olarak düzenlenmiştir. Ayrıca cephelerdeki tüm pencereler söveli şekilde yapılmıştır (Fotoğraf: 114). Yapının subasman kısmında tüm cepheyi dolaşan ince bir silme hattı geçmektedir. Üst örtüde dönemin mimari unsurlarından biri olan geniş saçak sistemi de görülmektedir. Günümüzde geniş çapta onarım faaliyetleri yürütülen binanın dış cepheleri sıvalı ve boyanmış durumdadır. Ayrıca yapının üçüncü kat eklemesi onarım faaliyetleri sonrasında ortadan kaldırılmış iki katlı düzenleme ile daha simetrik bir düzende yapılmıştır (Fotoğraf: 113).

3.2.3. Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu

Fotoğraf No: 117-127

Çizim No: 32-33

İnceleme Tarihi: 22.04.2022

Bulunduğu Yer: Tekirdağ'ın Saray ilçesine bağlı Kemalpaşa Mahallesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: Yapı 1914 yılında yaptırılmıştır.³¹⁵ Dönemin Kaymakamı Fahrettin Kuloğlu tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. 1918 yılında sıkıntılı süreçlerin yaşanması sebebiyle binanın yapım inşaatına ara verilmiştir. 1936 yılında Haşim İşcan tarafından yapımı tamamlanan bina okul olarak kullanılmaya başlanmıştır.³¹⁶ Başka bir kaynakta ise 1914 senesinde hastane olarak başlanan yapının inşaatı 1918-1936 yılları arasında duraklamış ve bu yıllar arasında işlevsiz kalmış olduğu belirtilmiştir. 1936 yılında eksik kısımlar tamamlanmaya başlanmış ve 1948 yılında okul olarak işlev görmeye başlamıştır.³¹⁷

Mimari Özellikler: Bodrum üzeri iki kattan oluşan dikdörtgen planlı bir yapıdır (Çizim: 32-33). Üst örtü kırma çatı ve kiremit kaplıdır. Enine uzanan yapının kenar kısımları dışa taşırılmış haldedir. Günümüzde cepheler tamamen sıvanmış ve boyanmış şekildedir.

On basamaklı iki koldan çıkılan giriş kapısı sivri kemerli düzendedir. Binada giriş kısmı ve kenar kısımlar yapı cephelerine oranla hafif dışarı taşırılmış vaziyettedir. Ön cephede zemin katta toplamda on iki adet sivri kemerli pencere düzeni yer alırken, üst katta ise daha ufak boyutlara sahip yirmi iki adet sivri kemerli pencere düzeni yer almaktadır. Giriş kapısının üst hizasındaki açıklığın ve tüm pencerelerin alınlık kısımlarının kapatılmış olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 118-119-120).

³¹⁵ Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (KVMGM), "Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Tescil Kararları", 28.12.2012 tarihli 790 sayılı karar. (Erişim 07.04.2022).

³¹⁶ Belgin Gönül, *Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu Restorasyon Projesi* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 54.

³¹⁷ Mustafa Özer, "Tekirdağ-Saray'daki Osmanlı Dönemi Yapıları", *Yöre Dergisi* 8/89-90-91-92, (2007), 73.

Yapının arka cephesi de genel olarak ön cephe ile benzer düzene sahiptir. Alt katta on bir adet sivri kemerli pencere yer alırken üst katta ise yirmi bir adet pencere yer almaktadır. Her iki katın orta kısmındaki açıklıklar kapatılmış vaziyettedir. Güneybatı ve kuzeydoğu taraftaki yan cephelerde ise alt katta üç, üst katta ise altı adet pencere yer almaktadır. Yapının cephelerinde katları belirten silme kuşakları yer almaktadır. Aynı zamanda pencerelerde birbirleriyle bağlantılı şekilde devam eden ince formda silme kuşakların da mevcut olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 121-122-123).

Giriş katının iç kısmında sınıf, kütüphane, fen laboratuvarı gibi çeşitli işlevlerde kullanılan sekiz oda yer almaktadır. Giriş kısmından üst kata iki koldan merdiven ile çıkılmaktadır. Üst katta, alt kata benzer şemada öğretmenler odası, müdür odası, sınıf gibi işlevlere sahip sekiz oda yer almaktadır (Fotoğraf: 124-125-126-127). Yapı genel olarak kagir malzemedan inşa edilmiştir. Bununla birlikte beden duvarlarında moloz taş kullanımı da mevcuttur. Kapı, pencere, çatı ve tavanlar ise ahşap malzemedan oluşurken, çatının üst örtüsü ise kiremit kaplıdır.³¹⁸ Yapının bünyesinde silmeler ve söve kısımları haricinde süsleme unsuru yer almamaktadır.

³¹⁸ Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, Saray Cumhuriyet İlkokulu Raporu.

3.2.4. Tekirdağ-İnanlı Tarım İşletmesi (Eski Aygır Depo Binası)

Fotoğraf No: 128-129

Çizim No: 34

İnceleme Tarihi:

Bulunduğu Yer: Tekirdağ'ın Muratlı ilçesine bağlı İnanlı Mahallesi'nde yer almaktadır.

Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: 1930 yılında yaptırılmıştır.³¹⁹



Mimari Özellikler: Bodrum üzerine bir kat olacak şekilde inşa edilmiştir. Ön cephedeki giriş kısmı biraz geride yan cepheler biraz öne çıkmış şekilde ana düzen işlenmiştir. Altı basamak ile çıkılan giriş kısmında dikdörtgen formda bir giriş kapısı ve üzerinde çini süslemelere sahip kitabe kısmı yer almaktadır. Ön cephede iki kanatta sivri kemerli dört adet pencere düzeni yer almaktadır. Pencere arası ufak boyutta üçer tane bitkisel motiflere sahip çini pano süslemeler yer almaktadır. Aynı şekilde giriş kapısının iki yanında iki tane çini pano bulunmaktadır.

Yapının kuzey ve güney cephelerinde altışar tane yine sivri kemerli düzene sahip pencereler yer almaktadır. Cephelerinde yer alan pencereler birbirlerine silme hatları ile bağlantılı şekilde düzenlenmiştir. Pencere alt kısımların ise dikdörtgen panolar yer almaktadır. Yapının köşe kısımlarında yer alan taş dizilimleri ile cepheler hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Subasman kısmı enine bir silme ile geçilmiş haldedir. Taş malzemenen yapılmış binanın çatısı kiremit kaplı olup geniş saçak sistemi de yapı bünyesinde yer almaktadır (Çizim: 34, Fotoğraf: 128-129).

³¹⁹ Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (KVMGM), “Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Tescil Kararları”, 15.05.2012 tarihli, 377 sayılı karar. (Erişim 29 Ekim 2021).

3.3. Kırklareli

3.3.1. Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi)

Fotoğraf No: 130-139

Çizim No: 35-37

İnceleme Tarihi: 25.09.2021 - 04.04.2022

Bulunduğu Yer: Kırklareli'nin Babaeski ilçesine bağlı Dindoğru Mahallesi, Fatih Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: 1914 tarihinde kaymakam Tefvik Gür tarafından yaptırılmıştır.³²⁰

Mimari Özellikler: İlk olarak eğitim amaçlı yapılmış³²¹ tek katlı, dikdörtgen planlı olup ahşap çatılı bir binadır (Çizim: 35). Beş basamakla çıkılan giriş kısmında basık kemer içine alınmış kapı ve kapının her iki yanında ikişer tane pencere yer almaktadır. Ön cephenin dışa taşırılmış kenar kısımlarda ise bir tane, yan cephelerde ise dörder tane sivri kemerli pencere düzeni bulunmaktadır (Çizim: 36, Fotoğraf: 130-131-132-137). Arka cephede de ön cephe ile benzer şema mevcuttur. Arka cephenin orta kısımda bir kapı etrafında ikişer tane sivri kemerli pencere yer alırken dışa taşırılmış kısımlarda ise bir adet pencere düzeni görülmektedir (Çizim: 37, Fotoğraf: 136). Tüm cephelerde yer alan pencerelerin üstlerinde birbirleriyle bağlantısı olmayan silmeler bulunmaktadır. Ana binanın hemen yanından pencere, silme, saçak, boya vb. benzer özelliklerde yapılmış ufak bir yapı daha mevcuttur. Atatürk İlkokulu'nun 1932 yılına ait olan fotoğrafında çatı kısmında geniş saçaklar yer alırken günümüzde ise saçak kısmının binadan taşma kısmı kısaltılmış ve dış cephenin tamamen sıvanmış ve boyanmış bir şekilde düzenlenmiş olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 130-132).

Yapının iç kısmında nikah salonu, müdüriyet, el sanatları çalışma salonu, kent konseyi vb. kullanım alanlarına sahip odalar yer almaktadır. Bu doğrultuda sol ve sağ yan kanatlarda ikişer oda yer alırken, girişin karşısında kalan kısımda ise üç adet oda yer almaktadır (Fotoğraf: 138-139).

³²⁰ *Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Kırklareli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, C.1, 2014, s.446.; Kırklareli Valiliği Yayını, *Kırklareli İl Yıllığı*, 1967, 216.

³²¹ *Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 1/446.

3.3.2. Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu

Fotoğraf No: 140-154

Çizim No: 38-39

İnceleme Tarihi: 25.09.2021 - 22.04.2022

Bulunduğu Yer: Kırklareli'nin Pınarhisar ilçesine bağlı Camiikebir Mahallesi, Uzun Ali Mevkiinde yer almaktadır.



Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: Balkan Savaşları esnasında Pınarhisar ilçesinin Bulgar işgalinden geri alınmasından hemen sonra 1914 tarihinde dönemin kaymakamı Sadullah Kolođlu³²² tarafından yaptırılmış olduğu belirtilir.³²³ Ayrıca Kırklareli Kùltür Varlıkları Envanterinde 19. yüzyılın sonunda yaptırıldığı da söylenmektedir.³²⁴ Savaş yılları dolaylarında yaşanan karışıklıklardan dolayı yapının inşasının bitirilmesi gecikmeli olmuştur. Bina, 1919 yılında Trakya'nın işgali sırasında Yunanlılar tarafından derslik olarak kullanılmış, işgalden kurtulduktan sonra 1926 yılından itibaren eğitim amaçlı olarak kullanılmıştır.³²⁵

Mimari Özellikler: Eğitim binası olarak yaptırılan dikdörtgen planlı ve iki katlı şekilde inşa edilmiştir. Giriş kapısı sivri kemer içine alınmış şekilde ve hemen üst kısmında bir balkon yer almaktadır. Balkona açılan sivri kemerli bir pencere/kapı düzeni mevcuttur. Hem kapı hem de balkona açılan kısım yukarıya doğru dikdörtgen silmeyle çevrilmiş bir hat içine alınmıştır. Bu hattın üzerinde ise dikdörtgen bir pano içinde silmelerle vurgulanmış ilkokul yazısı ve binadan daha yüksek tutulmuş alınlık denilebilecek kısım yer almaktadır. Yüksek vurgulanmış alınlık kısmında geometrik formda süslemeler ve her iki yanında c ve s kıvrımlara sahip iki adet dayanak bulunmaktadır.

Yapının üst kısmında tüm cepheyi dolaşan üç sıra halinde kuşak sistemi mevcuttur. Bu kuşak sistemleri içerisinde birbirini takip eden enine dikdörtgen formlar, üçgen formlar

³²² Sadullah Koloğlu: 1884 yılında Libya'da doğmuş Osmanlı İmparatorluğu'nda kaymakam, vali gibi görevleri yerine getirmiş kişidir.(Bkz. Mustafa Özer, *Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu*, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2009), 5.

³²³ Belgin Gönül, *Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu Restorasyon Projesi*, 15.

³²⁴ *Kırklareli Taşınmaz Kùltür Varlıkları Envanteri*, Kırklareli Valiliği İl Kùltür ve Turizm Müdürlüđu, C.2, 2014, 313.

³²⁵ Özer, *Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu*, 9.; Gönül, *Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu Restorasyon Projesi*, 15.; <http://www.pinarhisar.gov.tr/kologlu-ilkokulu>

ve mukarnas dizisi gibi geometrik süslemeleri barındırmaktadır. Üçlü kuşak sistemi üstünden devam eden taş malzemeli bir korkuluk kısmı da yer almaktadır (Fotoğraf: 140-141-145).

Cephelerin alt kat ve üst kat pencereleri sivri kemerli yapılmış, söveler ve kilit taşları çıkıntılı olup üst kattaki pencere kilit taşları yıldız motiflidir. Ön cephede giriş kapısının yan kısımlarında alt katta ikişer, üst katta dörder tane pencere yer almaktadır. Ön cephenin dışa taşkın kısımlarında da alt katta geniş birer pencere yer alırken üst katlarında ikişer tane pencere mevcuttur (Fotoğraf: 143). Binanın yan cephelerinde alt katta üç büyük, üst katta da yan yana ikişerli olmak üzere altışar tane pencere düzenlemeleri görülmektedir (Fotoğraf: 148-149). Arka cephe ise giriş kısmının paralelindeki bölüm hariç pencere düzenlemeleri ön cephe ile benzer şemada yapılmıştır. Arka cephenin orta kısmında ön cepheden farklı olarak yan yana üç tane dikey hatta uzunlamasına yerleştirilmiş pencereler yer almaktadır. Ayrıca bu kısma bitişik daha sonradan ekleme bina yapılarak ana binanın görüntüsünün bozulmasına sebebiyet verilmiştir. Cephelerde yer alan pencerelerin söve kısımları vurgulanmış ve pencereleri birbirleriyle bağlayan bir silme hattı yer almaktadır. Kat arasını belirtmek için de binayı tüm cepheleri dolaşan enli bir silme kuşağı yer almaktadır (Fotoğraf: 150).

Yapının iç kısmında zemin kat ve birinci kat benzer plan özelliklerine sahiptir (Çizim: 38-39). Giriş kapısından içeri girilince doğu-batı yönünde enine uzanan giriş salonu yer almaktadır. Salon içinde sınıf vb. işlevlere sahip altı adet oda yer alırken, girişin tam karşısından ikinci kata çıkan çift kollu merdiven yer almaktadır. İkinci kat kısmında da giriş katı ile benzer simetriye sahip oda ve sınıf düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. Yapı kesme taş ve tuğla gibi malzemelerden inşa edilmiştir. İç kısımda ahşap malzeme kullanımının ve düz tavan ile sıvanmış olduğunu görülmektedir. Ayrıca yapının içerisinde süsleme unsurları yer almamaktadır (Fotoğraf: 151-152-153-154).

3.3.3. Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu (Pınarhisar Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi)

Fotoğraf No: 155-161

Çizim No: 40

İnceleme Tarihi: 22.04.2022

Bulunduğu Yer: Kırklareli'nin Pınarhisar ilçesine bağlı Camiikebir Mahallesi, Vize Caddesi'nde yer almaktadır.



Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: Yapı hakkında 19. yüzyılın sonlarına doğru inşa edildiği söylenebilir, ³²⁶ 1913-1917 yılları arasında Pınarhisar Kaymakamlığı yapan Sadullah Koloğlu'nun bu yapıyı yaptırdığı anlaşılmaktadır. ³²⁷

Mimari Özellikler: Bina tek katlı ve dikdörtgen planlı bir şekilde inşa edilmiştir (Çizim: 40). Ön cephede giriş kısmı öne doğru taşınmış şekildedir. Bu kısımda yedi basamakla çıkılan merdiven, sivri kemerli düzende bir giriş kısmına sahiptir. Kapının iki yanında birer tane basık sivri kemerli pencere açıklıkları bulunmaktadır. Yan kanatlarda ise üçer adet basık sivri kemerli pencere açıklıkları yer almaktadır. (Fotoğraf: 155-156-158).

Yapının güneydoğu cephesinde ikişerli düzende sıralanmış on adet pencere yer almaktadır. Kuzeybatı cepheye ise benzer şekilde on adet pencere düzeni yer almaktadır ancak bu cephedeki bir pencerenin küçük boyutlu olması nedeniyle diğer cephe ile simetrisinin bozulduğu görülmektedir (Fotoğraf: 159-160). Cepheleerde yer alan pencereler basık sivri kemerli olup kilit taşları çıkıntılı şekildedir. Yapı cephelelerini dolaşan ve pencereleri birbirine bağlayan silme hattı da mevcuttur. Yapı içerisinde toplantı salonu, müzik atölyesi, belediye başkanının makamı, özel kalem odası, eğitim salonu vb. çeşitli amaçlara hizmet eden on iki oda yer almaktadır (Fotoğraf: 161).

³²⁶ *Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Kırklareli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, C.2, 2014, 314.

³²⁷ Özer, *Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu*, 5-6.

Kırma çatılı ve kesme taş malzemeden inşa edilen yapı,³²⁸ atıl durumdayken 2015 yılında Trakya Kalkınma Ajansı ve Pınarhisar Belediyesi iş birliği ile restore edilerek kültür merkezi haline getirilmiştir.³²⁹



³²⁸ Belgin Gönül, *Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu Restorasyon Projesi*, 53.

³²⁹ Cidan, Aydın. *Pınarhisar'da Şehirselsel Gelişim*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, 71.

3.3.4. Kırklareli Büyük Cami Çarşı Çeşmesi

Fotoğraf No: 162-171

Çizim No: 41-42

İnceleme Tarihi: 25.09.2021

Bulunduğu Yer: Kırklareli'nin Merkez ilçesine bağlı Camikebir Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı Mevkiinde yer almaktadır.



Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: Çeşmenin tarihlendirmesi hakkında çeşitli bilgiler mevcuttur. 19. yüzyılın sonlarında Hacı Adil Bey tarafından yaptırıldığı söylenmektedir.³³⁰ Ayrıca Kırklareli İl Yıllığı kaynak gösterilerek bazı çalışmalara da bu tarih eklenmiştir.³³¹ Ancak bu tarihlenmenin ve yaptırınının yanlış olduğu, 1913-1914 yıllarında çeşmenin yaptırıldığı da söylenmektedir. Ayrıca çeşmenin yapımını, Kırklareli Sancak Beyi Haydar Vaneri'nin başlattığı daha sonra Kocaeli Milletvekili İbrahim Süreyya Yiğit zamanında tamamlanmış olduğu ve sonraki dönemlerde Hızırbey Cami avlusunun yanına taşınmış olduğu belirtilmiştir.³³²

Mimari Özellikler: Çeşme, yüksekliği 3.60 m, 1.49x1.49 m. ölçülerinde kare planlıdır.³³³ Büyük Cami'nin duvarına bitişik şekilde iki basamakla çıkılan dört cepheli olarak inşa edilmiştir (Fotoğraf: 162-164-165). Cepheler birbirine benzer şekilde düzenlenmiştir. Çeşmenin üç cephesinde bulunan yalak kısımları yarım daire şeklinde yerden yüksek tutularak çeşmeye eklenmiş bir biçimdedir. Ayna taşı dikdörtgen bir pano içinde dilimli kemer vurgusuyla birlikte yapılmıştır. Dilimli kemer sisteminin köşelik kısımları ve kenarları rumi ve kıvrık dallar gibi bitkisel bezemelere sahipken alt kısımda gülbezek motifi ortasına lülelerin motifi tahrir edecek şekilde yerleştirilmiş oldukları görülür. Ayna taşı dilimli kemerin hemen üstünde dikdörtgen silmelerle

³³⁰ Kırklareli Valiliği Yayını, *Kırklareli İl Yıllığı*, 1967, 208.

³³¹ *Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 1/332.; Ali Yıldız – İzzet Yüksek, “Kırklareli Tarihi Çeşmelerinin Geleneksel Kent Dokusu İçerisindeki Yeri ve Önemi”, 4. *International Symposium Bildirisi*, (Edirne, 2008), 200.,; Emel Hacıhafızoğlu, *Kırklareli'nin Mevcut Geleneksel Konut Çevresinin Kültür Bağlamında İncelenmesi* (Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 63.

³³² Özlem Bulut, *Kırklareli ve İlçelerindeki Tarihi Su Yapıları*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 25-26.

³³³ Bulut, *Kırklareli ve İlçelerindeki Tarihi Su Yapıları*, 23.

çevrilmiş kitabelik kısmı yer almaktadır. Kitabeliğin hemen üstünde sivri kemerin alınlık kısmında da yine rumi gibi bitkisel bezemeler yer almaktadır. Ayna taşını kapsayan sivri kemer sistemi yer alırken köşelik kısımlarında iki adet kabara motifi yer almaktadır. Kabaraların bulunduğu köşelik kısımları da yine aynı şekilde kıvrık dallarla ve rumi gibi bitkisel bezemelerle donatılmıştır. Saçak altında ise çeşmeyi tamamen dolaşan mukarnas dizisi mevcuttur. Tüm cephelerde aynı kompozisyon sürdürülmüş ancak duvara monte edilen kısmın ayna taşı ve yalak kısmı ortadan kaldırılmış ve çeşmenin bu cephesi harap edilmiştir. Üst örtü ise düz formda beton malzemeden yapılmış geniş saçak ile çeşme örtülmüş haldedir (Çizim: 41-42, Fotoğraf: 166-167-168-169).



3.3.5. Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası

Fotoğraf No: 172-175

Çizim No: 43

İnceleme Tarihi:

Bulunduğu Yer: Kırklareli'nin Babaeski ilçesine bağlı Dindoğru Mahallesi, Fatih Caddesi'nde yer almaktaydı.³³⁴

Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihlendirme: Yapının 1914 tarihinde kaymakam Tevfik Gür tarafından yaptırıldığı söylenmektedir.³³⁵ 1982 yılında yerine Hükümet Konağı yapılmasından dolayı bina yıkılmıştır.³³⁶

Mimari Özellikler: Kare planlı ve bodrum kat üzeri iki katlı şekilde inşa edilmiştir. Dört basamakla çıkılan bir girişe sahip, alt katta üç oda bir salon ve tuvalet, ahşap merdivenle çıkılan üst katta ise yine üç oda bir salon ve tuvaletten oluşan odalar mevcuttu³³⁷ (Çizim: 43).

Yapının eski fotoğrafları incelendiğinde; giriş kapısının üst kat hizasında sivri kemerli bir açıklığa sahip balkon kısmı ve bu balkon kısmının çatı hizasından yukarı doğru taşırılmış ve üzeri ufak bir kubbeyle örtülmüş halde olduğu görülmektedir. Yapının ön cephesinde alt ve üst katlarda dörder tane sivri kemerli düzende yapılmış pencereler yer alırken, birbirlerine silme hatlarıyla bağlantılı olduğu da görülmektedir. Yine eski fotoğraflarından anlaşılacağı üzere yan cephelerde de alt ve üst katlarda dörder tane sivri kemerli pencere düzeninin yer aldığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf: 172-173-174-175).

Yapının giriş ve kenar kısımlarında ise dikine enli silme hatlarıyla geçilmiş haldeydi. Ön cephede balkona açılan sivri kemerin ve üst kat pencerelerinin köşe kısımlarında muhtemel çini süslemeye sahip olduğu düşünülebilir. Ayrıca ahşap konsollara dayandırılmış geniş saçak sisteminin de var olduğu görülmektedir. Çatı kısmı kiremit kaplı şekildedir. Balkon üzerinde yer alan ufak kubbe sonraki yıllarda kırma çatıya döndürülmüştür (Fotoğraf: 174-175).

³³⁴ Mucit Öztapak, "Babaeski Belediye Binası", *Kaybolan Binalarımız*, 2015, 4.

³³⁵ Kırklareli Valiliği Yayını, *Kırklareli İl Yıllığı*, 1967, 217.

³³⁶ Mucit Öztapak, "Babaeski Belediye Binası", 5-15.

³³⁷ Mucit Öztapak, "Babaeski Belediye Binası", 5.

Yapının temeli moloz taştan yapılmış, iç kısımda dökme kara mozaik malzemenin kullanıldığı söylenen yapının iç kısmında herhangi bir süsleme unsurunun olmadığı belirtilmektedir.³³⁸



³³⁸ Mucit Öztapak, “Babaeski Belediye Binası”, 6,14.

4. BÖLÜM: KARŞILAŞTIRMA ve DEĞERLENDİRME

Trakya Bölgesi Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli), adlı araştırmada belirtilen üç şehir ele alınarak döneme uygun yapı envanter listesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Tespit edilen yapılar ve saha araştırması kapsamında, Edirne’de 11, Tekirdağ’da 4, Kırklareli’nde 5 tane yapı toplamda 20 yapı incelenmiştir. Belirtilen yapıların 18 tanesi günümüzde mevcutken, Kırklareli Babaeski ilçesinde Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubuna uygun yapılmış olan Babaeski Eski Belediye binasının günümüzde mevcut olmadığı görülmektedir. Edirne’de yapılması planlanan ve projesi çizilen Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi binasının inşası ise hiç gerçekleşmemiştir. İki yapı günümüzde bulunmamaktadır ancak bu yapılar dönemin özelliklerini yansıttıkları için katalog kısmına eklenmişlerdir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubu, İstanbul ve Ankara gibi önemli şehirlerde yaygın şekilde binaların ana cephelerinde kendini göstermiştir. Trakya Bölgesi yapılarında da benzer tema işlenerek ana cepheye önem verilmiş diğer cepheler biraz daha geri planda tutulmuştur. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında ortak üslup özelliklerini yansıtan yapılar genellikle; enine uzayan, dikdörtgen planlı ve esas itibarıyla simetrisinin hakim olduğu görülmektedir.³³⁹ Çalışmada yer alan yapıların da hemen hepsi dikdörtgen plan şemasına sahip olmakla birlikte genel olarak simetrik düzen hâkimdir. Ancak farklı işlevlere cevap vermesi açısından inşa edilmiş yapıların genel plan şemaları birbirlerine oranla farklılıklar göstermektedirler.

Dönemin mimari üslubu çerçevesinde Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin klasik unsurları seçmeci bir yaklaşımla ele alınmış, kemer sistemleri, giriş kısımlarının veya köşe kısımların öne çıkarılması, yan kanatlara yapılan vurgu vb. mimari biçimlerle yapılar inşa edilmiştir.³⁴⁰ Bu doğrultuda, Edirne-Karaağaç Gar binası, Edirne-Karaağaç Eski İstasyon binası, Edirne İttihat ve Terakki Kulübü binası, Tekirdağ Hükümet Konağı binalarının giriş kısımları dışa taşırılmışken, Edirne-Karaağaç Gar binası, Babaeski Atatürk İlkokulu, Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi, Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu binalarında ise kenar kısımlar dışa taşırılmış biçimdedir. Ayrıca, Edirne-Karaağaç Gar binası, Edirne-Karaağaç Eski İstasyon binası, Karaağaç Mekteb-i

³³⁹ Yıldırım Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 124.

³⁴⁰ Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, 31.; Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, 16-17-18. ; Arseven, *Türk Sanatı*, 182.

İbtidaisi, Edirne İttihat ve Terakki Kulübü binası, Tekirdağ Hükümet Konağı, Babaeski Atatürk İlkokulu ve Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu enine uzayan sistemde inşa edilmişlerdir.

Araştırma içerisinde ele alınan yapılarda Birinci Ulusal Mimarlık üslubuna uygun olarak yaygın şekilde sivri ve basık kemer sistemi, silme kuşakları ve geniş saçak düzeni gibi mimari plastikler kullanılmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin süsleme anlayışı da Osmanlı ve Selçuklu mimarisinden alınan seçmeci unsurlar ile meydana getirilmiştir. Süslemeler genel olarak yapıların cephesinde yoğunlaşmış diğer cepheler Selçuklu mimarisindeki gibi daha az önemle ele alınmışlardır. Süsleme unsurları olarak yapı cephelerinde çini bezeme unsurları kullanılmış, çeşitli yapılarda rozetler, kabaralar, çarkıfelek motifleri, mukarnas vb. motifler de yer almıştır.

Katalog kısmında yer alan yapılarda genellikle; kesme taş, tuğla, yer yer yığma taş, ahşap ve mermer gibi benzer malzeme türleri kullanılmıştır. Yapıların hemen hepsi kırma çatılı ve kiremit kaplı örtü sistemine sahiptir. Geniş saçak kısımları ise genelde ahşap malzemedен inşa edilmiştir. Bazı yapılarda geniş saçaklar, demir veya ahşap malzemedен payandalar ile desteklenmiş şekildedir.

Bazı yapıların orijinal işlevleri zamanla değiştiğinden dolayı farklı zamanlarda onarımlar geçirmiş veya yapıya farklı bölümler eklenmiştir. Ayrıca bazı yapılarda gerçekleştirilen onarımlar genel olarak aslına uygun şekilde yeniden ele alınması olumlu bir durum olarak göze çarpmaktadır.

4.1. Gar Binaları

1850'li yıllardan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda, ulaşım ağlarının işlevli bir hale gelmesi amacıyla çeşitli bölgelerde demiryolu ulaşım hatları ve gar/istasyon binaları yapılmaya başlanmıştır.³⁴¹ Çalışma kapsamında ele alınan Trakya Bölgesi'nde de demiryolu hatları ve gar/istasyon binaları gibi imar faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.³⁴² Bu bağlamda çalışma içerisinde Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ne ait tespit edilebilen iki tane gar binası bulunmaktadır.

³⁴¹ Aziz Tekdemir, *Edirne Tramvay Hattı Projeleri (1873-1911)*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019), 19.

³⁴² (COA: (DH, ŞFR): D.532, G.108, 8 Eylül 1332.) COA: (ŞD,MV): D.124, G.48, 1327).; Taner Koltuk – Atilla Sağlamçubukçu, *Osmanlı Belgelerinde Tekirdağ*, ed. Mehmet Topal, (İstanbul: Kaptan Şirketler Grubu Yayınları, 2012), 104

4.1.1. Mimari Özellikleri

Edirne-Karaağaç Gar binası, plan bakımından cephesinde kuleleri yer alan tren garı grubuna girmektedir.³⁴³ Bu açıdan İstanbul Sirkeci Garı ile Edirne Garı arasında giriş kısmının ana yapıdan daha yüksek ve öne doğru taşkın şekilde olması, uzunlamasına planda yapının kenar kısımlarının yine aynı şekilde vurgulanması ve plan sistemlerinin bakımından bir benzerliğin söz konusu olduğu hissedilmektedir (Çizim: 8-9, Fotoğraf: 40-41). August Jasmund'un eseri olan Sirkeci Garı'nın yapımı aşamasında öğrencisi Mimar Kemaleddin'in de bu dönem asistanlığını yapması ve Sirkeci Garı'nın çizimlerinde de çalışmış olabileceğini belirtilir. Bununla birlikte Mimar Kemaleddin'in sonraki dönem bazı yapılarında Sirkeci Garı cephe düzeninin esintilerini Evkaf-ı Hümayun Nezareti yapısının plan çizimlerinde daha yoğun biçimde görmek mümkündür³⁴⁴ (Çizim: 10, Fotoğraf: 41). Edirne-Karaağaç Garı, plan bakımından Şam Hicaz Demiryolu İstasyonu ve Medine Hicaz Demiryolu İstasyonu'nda da görülen ön girişin yüksekçe vurgulanarak yan kanatların bu doğrultuda simetrik olarak ele alınması ve kenar kısımların öne ve yukarıya doğru taşırılması kapsamında cephe açısından kütle biçimi olarak benzerlik göstermektedir³⁴⁵ (Fotoğraf: 40-42).

Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi tarafından projesi yapılmış olan Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi binasının projesindeki plan çizimlerine biçim olarak benzerlik göstermesi nedeniyle Edirne-Karaağaç Eski İstasyon binasını Mimar Kemaleddin'in yapmış olduğu veyahut Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi çatısı altında yaptırılmış olduğu belirtilir³⁴⁶ (Çizim: 11-12). Yapıdaki enine uzayan plan şeması, cephelerde yer alan sivri kemerli pencereler ve pencereler arası silme kullanımı ve geniş saçak sistemi gibi düzenlemeler ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslup özelliklerini barındırdığı görülmektedir.

4.1.2. Süsleme Özellikleri

Mimar Kemaleddin'in Edirne'de yapmış olduğu Edirne-Karaağaç Garı, İstanbul'daki Dördüncü Vakıf Hanı ve Ankara'daki Ankara Palas vb. gibi önemli yapılarıyla

³⁴³ Mehmet Emin Başar – Hacı Abdullah Erdoğan, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Tren Garları”, *Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi* 24/3 (2009), 40.

³⁴⁴ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 23.

³⁴⁵ Yavuz, “Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi”, 6-24.

³⁴⁶ Yıldırım Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 253.

karşılaştırıldığında süsleme açısından genel itibarıyla daha sade bir anlayışla yapıldığı görülmektedir. Süslemenin nispeten az olmasının yanında dönemin öne çıkan yapılarındaki anıtsal görünümün Edirne-Karaağaç Garı'nda da yakalandığını görmekteyiz.

İstanbul'da bulunan Kamer Hatun Camii'nin cephesinde yer alan sivri kemerli pencerelerin köşeliklerinde, Giulio Mongeri Evi olarak bilinen yapının cephesinde yer alan pencerenin üst kısmında ve Moda İskeleyi'nin cephesindeki sivri kemerli açıklıkların kemer köşeliklerinde süsleme içermeyen düz mavi renkte çini süsleme yer almaktadır. İstanbul'da yapılan dönemin bazı yapılarında cephe kısımlarında kullanılan süslemesiz düz çinilerin Edirne-Karaağaç Eski İstasyon binasında da kullanılmış olduğunu görmekteyiz (Fotoğraf: 60-61-62).

4.1.3. Malzeme ve Teknik

Katalog içerisinde yer alan gar binaları genel olarak kesme taş ve tuğla malzemeden yığma duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Edirne-Karaağaç Gar binasının genel hattı kesme taş ve tuğla malzeme ile yığma duvar sistemine göre inşa edilmiştir.³⁴⁷ Kesme taş işçiliği ile özellikle cephelerde yapıya hareketlilik kazandırılmıştır.

Edirne-Karaağaç Eski İstasyon binası da kesme taş malzeme ile yığma şeklinde inşa edilmiş³⁴⁸ ancak yapı cephelerinde gar binasındaki gibi cepheye hareket kazandıran kesme taş işçiliğinin olmadığı görülmektedir.

4.2. Karakol Binaları

Çalışma içerisinde Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ne ait tespit edilebilen iki tane Karakol binası mevcuttur. Günümüzde Karaağaç Gümrük Karakol binası, Edirne Belediyesine bağlı Protokol Evi olarak kullanılırken, Karaağaç Eski Jandarma Karakolu binası ise geniş çapta bir onarıma tabi tutulmuş vaziyettedir.

³⁴⁷ Özlem Büyükdemir, *Edirne Garı* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999), 85.

³⁴⁸ *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 1/464.

4.2.1. Mimari Özellikleri

Karaağaç Gümrük Karakol binasının eski fotoğraflardan tespit edilebildiğinde göre yapının orijinalinde giriş kapısı üzerinde ufak bir soğan tipi kubbe ve sivri kemerli pencere açıklıkları görülebilmektedir³⁴⁹ (Fotoğraf: 66-78). Bu açıdan yapının orijinal haline uygun şekilde onarım geçirmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ön cephede yer alan üçlü pencere sistemi, yapının yakınında yapılmış metruk karakolun ön cephesindeki üçlü pencere sistemi ile benzerlik göstermektedir (Fotoğraf: 66-71). Bu bakımdan her iki binanın da yakın tarihlerde yaptırılmış olabileceği veya cephe düzeni açısından bir etkileşimin olabileceği üzerinde durulabilir.

Karaağaç Eski Jandarma Karakolu, net olarak Birinci Ulusal Mimarlık üslubunu yansıtmasa da giriş cephesine vurgu, sivri kemer kullanılması, geniş saçak düzeni gibi Ulusal Mimarlık üslubuna giren mimari unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Karaağaç Gümrük Karakol Binası ve Karaağaç Eski Jandarma Karakol binasının ön cephesinde yer alan üçlü pencere sistemleri, Mimar Kemaleddin'in projesini tasarladığı ancak yapı inşasının gerçekleşmediği Evkaf-ı Hümayun Nezareti binasının çizimlerinde yer alan yan yana üçlü pencere sistemiyle biçimsel benzerlik içinde olduğu düşünülebilir (Çizim: 10). Bununla birlikte Birinci Ulusal Mimarlık kapsamında inşa edilmiş Kadıköy 35. İlk Mektep binasının giriş kısmında da üç bölüme ayrılmış benzer pencere şeması ile karşılaşmaktayız (Fotoğraf: 71-77). Bu açıdan değerlendirilecek olunursa Edirne'deki iki karakol yapısında yer alan ulusal mimarlık etkilerinin yanında 19. yüzyıl sonlarında Osmanlı mimarlığındaki eklektik/oryantalist etkilerin bir uzanımının da bu iki yapıda karşımıza çıktığı söylenebilir.

4.2.2. Süsleme Özellikleri

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde inşa edilmiş Dördüncü Vakıf Hanı, Ankara Palas vb. bazı yapılarda yer alan kubbelerin teknik olarak değil süsleme unsuru olarak kullanımını Karaağaç Gümrük Karakol binasında ufak boyutta da olsa görmekteyiz. Genel itibarıyla Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde yoğun şekilde kullanılmış süsleme özelliklerini Karaağaç Gümrük Karakol ve Karaağaç Eski Jandarma Karakol

³⁴⁹ Erdoğdu, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, 84.

binalarında yer alan saçak süslemeleri, cephelerde yer alan rozet süslemeleri ile az da olsa görmekteyiz.

4.2.3. Malzeme ve Teknik

Katalog kısmında yer alan karakol binaları genel olarak taş ve tuğla malzemeden inşa edilmiştirler.³⁵⁰ Karaağaç Gümrük Karakol binasının eski fotoğraflarına bakıldığında taş bir temel üzerine tuğla malzemeden inşa edildiği saptanmaktadır.³⁵¹ Günümüzde ise sıvalı halde, düz zemin sarı renge, silmeler beyaz renge, kapı ve pencerelerin iskeletleri siyah renge boyanmış vaziyettedir.

4.3. Eğitim Binaları

Çalışmada, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ne ait tespit edilebilen dört tane eğitim binası mevcuttur. Bunlardan Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu olarak işlevini devam ettirirken, Babaeski Atatürk İlkokulu günümüzde Atatürk Kültür Merkezi olarak işlevini sürdürmektedir. Yeniden inşa sonrasında Vaizler Medresesi olarak adlandırılmış yapı günümüzde Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi'nin projesi yapılmış ancak yapı inşası gerçekleştirilememiştir.

4.3.1. Mimari Özellikleri

Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü binasında, cephelerde yer alan sivri kemer sistemleri, silme kullanımı, yapıdan taşan geniş saçak düzeni ve giriş kısmının vurgulanması vb. cephe özellikleri ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin başlıca mimari unsurlarını bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Dönem içerisinde Vakıflar Bölge Müdürlüğü binası örneğinde olduğu gibi birbirinden oldukça farklı yapı türlerinin dönem üslubuna bağlı şekilde inşa edildiği görülmektedir. Bu bakımdan bazı binaların cephesinde yer alan mimari unsurlar kendini belli etse de genelin biraz dışına çıkan veyahut daha basit tutulmuş yapılar da görebilmekteyiz.

Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi binası hiç inşa edilmemiş ancak plan çizimlerinden anlaşılacağı üzere cephelerindeki mimari unsurları ile ön plana çıkmaktadır. Enine

³⁵⁰ Erdoğan, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, 82.

³⁵¹ Arabulan, *Kentsel Dönüşüm Kapsamında Kimliğin Yeniden Kazanımı: Edirne – Karaağaç Örneği*, 210.; Erdoğan, *Geçmişin İzinde Karaağaç*, 84.

uzayan plan, sivri kemer kullanımı, kenar kısımların öne çıkarılması, giriş kısmını basık kemerle vurgulanması ve geniş saçakların yer alması gibi düzenlemeler ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi içerisinde değerlendirilmesi mümkündür. Plan ve biçim olarak Edirne-Karaağaç Eski İstasyon binası ile benzerlik gösterdiği de belirtilmektedir.³⁵² Bununla birlikte Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi çatısı altında projesi çizilmiş ve Mimar Kemaleddin'in imzası bulunan Bursa'da yapılması planlanmış Hamam³⁵³ adlı plan çizimleri ile karşılaştırıldığında benzer plan ve ön cephe kesitini görmek mümkündür (Çizim: 13-15).

Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu'nun yapım tarihinin uygunluğu, cephelerde yer alan sivri kemerli pencereler, silme kuşakları, ön cephedeki giriş ve kenar kısımların dışarı taşkın biçimde vurgulanması gibi mimari özellikleri göz önüne alındığında Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi içinde yer aldığı söylenebilir. Ön cephede giriş kısmı ve kenar kısımların dışa taşırılarak vurgulanması yönünden Sadullah Koloğlu İlkokul binası ile benzer cephe şemasına sahip olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 120-141).

Kırklareli'nde yapılan eğitim yapıları arasında Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu, enine dikdörtgen planı, giriş kısmının binadan yüksek vurgulanması, cephedeki kenar kısımların öne doğru taşırılması ve sivri kemerli pencere sistemleri ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık üslubu içinde yer aldığı söylenebilir. Enine uzayan plan, geniş saçak sisteminin olmaması, giriş kısmının ön plana çıkartılması gibi genel cephe özellikleri bakımından Ankara Türk Ocağı binasına benzerlik göstermektedir (Fotoğraf: 141-142). Ayrıca çalışma içinde belirlenen yapılar arasında yalnızca Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu binasında geniş saçak sisteminin yer almadığı görülür.

Babaeski Atatürk İlkokulu, sivri kemerleri, silmeleri, dışa taşkın kenar kısımları ve genel plan düzeni ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık üslubu içerisinde yer almaktadır. Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi binasının ön yüz planı ile Babaeski Atatürk İlkokulu'nun plan ve cephe özellikleri bakımından birbirlerine oldukça benzerlik göstermektedirler. Bu bakımdan Babaeski Atatürk İlkokulu binasının ulusal mimarlık kapsamında yapılar üreten Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi'nden çıkmış bir çalışma olabileceği ihtimal dahilindedir (Çizim: 13-36).

³⁵² Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 253.

³⁵³ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 366.

1909 yılı parlamentosunda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, kız okulları açılması teklifine karşı cahil olarak addedilen ulema sınıfın karşı çıkması gibi durumlar söz konusuydu.³⁵⁴ Bu açıdan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetimde olduğu zamanlarda çeşitli şehirlerde kız sanat okullarının açılması önemli gelişimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu da bu dönemde açılmış okullardan biridir. Binasının ön cephesindeki dışa taşırılmış giriş kısmı, sivri kemer içine alınmış giriş kapısı, cephelerde yer alan silme şeritleri ve basık kemerli pencereleri ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi özelliklerini bünyesinden barındıran bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, yapının cephelerinde yer alan mimari özelliklerinden ve Sadullah Koloğlu'nun kaymakamlık yaptığı tarihler göz önünde bulundurularak, binanın 1913-1917 yılları arasında yapılmış olduğu söylenebilir. Keza Kız Sanat Okulu'nun konum olarak yakınlığın yanında, cephelerdeki pencereleri birbirine bağlayan silme hatları ve basık kemerli pencerelerin kilit taşlarının çıkıntılı olması gibi mimari unsurların Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu binasıyla benzerlikler içinde olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 143-158-160).

4.3.2. Süsleme Özellikleri

Babaeski Atatürk İlkokulu süsleme açısından oldukça sade bir düzene sahiptir. Mimari plastikler hariç ön cephenin dışa taşkın kısımlarında sivri kemerli pencerelerin etrafında ikişer tane kalp formu içinde süslemesiz kabaralar yer almaktadır. Aynı şekilde binanın yan kısımlarında da daha ufak ve yine süslemesiz ikişer tane daha kabara yer almaktadır. Ayrıca tüm pencerelerin alt kısımlarında delikli biçimde taş süsleme detayları da yer almaktadır.

Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu'nda genel olarak geometrik süslemelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Yapının tüm cephelerinde şerit halinde taş süslemeler kendini belli etmektedir. Binanın üst kısmında tüm cepheyi yatay ekseninde dolaşan geometrik biçimde taş süslemeli bordür ve mukarnas dizisi yer almaktadır. Giriş kısmındaki balkon bölümünün kemer köşeliğinde iki adet ay yıldız motifli taş süsleme yer alır. Ayrıca ana cephenin üst kat pencere sövelerinde ve kilit taşlarında da yıldız motifleri bulunmaktadır. II Mahmut döneminden beri yapıların bazı noktalarında kullanılmaya başlandığı görülen ay yıldız motifi aynı şekilde II. Abdülhamid döneminde de bazı

³⁵⁴ Davison, "Osmanlı Türkiyesi'nde Batılı Eğitim", 680.

yapıların bünyesinde yer aldığı görülmektedir. Örnekler arasında, Ezine Hükümet Konağı, Erdek Hükümet Konağı, Daday Redif Dairesi vb. yapılarda ay yıldız motifine rastlanmaktadır³⁵⁵ (Fotoğraf: 145-146). Çalışma kapsamında yer alan yapılarda bünyesinde ay yıldız motifinin kullanımı yalnızca Sadullah Koloğlu İlköğretim binasında karşımıza çıkmaktadır.

Vakıflar Bölge Müdürlüğü binası oldukça sade bir anlayışla inşa edilmiştir. Ana cephede almasıık sistem ve yapının köşe kısımları kesme taş dizilimleri ile hareketlendirilmiştir. Geniş saçak altında ise geometrik düzenlemeler mevcuttur.

4.3.3. Malzeme ve Teknik

Katalog içerisindeki eğitim yapılarında genellikle taş, tuğla ve ahşap malzeme kullanılmıştır.

Vakıflar Bölge Müdürlüğü binası kırma çatılı üzeri kiremit kaplıdır. Yapının ana cephesi taş tuğla almasıık sistemde yapılmışken, yapıda yer alan silmeler ve köşe kısımları düzgün kesme taştan yapılmıştır. Geniş saçak düzeni ise ahşap malzemenin yapılmıştır.

Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu taş malzemenin inşa edilmiş, üst kısım ise kırma çatı üzeri kiremit kaplı vaziyettedir.³⁵⁶ Ancak bazı cephelerde yer alan sıva döküntüleri arasından görüldüğü kadarıyla tuğla malzemenin de yapı duvarlarında kullanılmış olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 148).

Babaeski Atatürk İlkokulu binası taş ve tuğla malzeme ile yığma duvar şeklinde inşa edilmiştir. Bina kırma çatılı olup Marsilya tipi kiremitle kaplıdır.³⁵⁷ Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi binası ise proje çizimlerine göre tek katlı, yığma duvar sisteminde üzeri kırma çatılı inşa edilecek olduğu anlaşılmaktadır.³⁵⁸

³⁵⁵ Aydın, Önder, “Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru/İmparatorluğu Temsil Eden Semboller”, *Mimarlık Dergisi*, 364 (2012).

³⁵⁶ *Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Kırklareli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, C.2, 2014, s.313.

³⁵⁷ *Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 1/446.

³⁵⁸ Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin*, 255.

Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu, günümüzde kırma çatı kiremit kaplı örtülü ve düzgün kesme taş malzemenen yapılmıştır.³⁵⁹ Ayrıca sıva altı bina duvarlarında tuğla malzemenin de kullanıldığı belirtilmektedir.³⁶⁰

Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, kagir ve moloz taş malzemenen yapılmıştır. Bodrum kat kolonlarında, merdiven sahanlığında, tavanlarda, çatı kısmında, kapı ve pencere kanatlarında ahşap malzemenin kullanıldığı görülmektedir.³⁶¹

4.4. İdari Binalar

Osmanlı'da özellikle Tanzimat döneminden sonra devletin yönetim gücünü göstermek adına çeşitli şehirlerde Hükümet Konakları yapılmıştır. 19. yüzyılda inşa edilen Hükümet konakları genel itibarıyla dönemin mimari anlayışına uygun olarak Neoklasik üslup etkilerini barındıran bir şekilde inşa edilmişlerdir.³⁶² Hükümet Konakları genel olarak iki veya üç katlı, ana girişin ön plana çıkarıldığı ve sade bir anlayışla inşa edilmiş binalar olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶³ Bu doğrultuda katalog içerisinde Tekirdağ Hükümet Konağı, Tekirdağ Eski Vali Konağı'nın yanı sıra Edirne'de yer alan İttihat ve Terakki Kulübü ve Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü binası da idari yapılar kapsamına alınmıştır. Ayrıca günümüze ulaşmayan Babaeski Eski Belediye Binası da idari yapılar başlığı altında değerlendirilmiştir.

4.4.1. Mimari Özellikleri

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin plan özellikleri doğrultusunun biraz dışına çıkılarak Tekirdağ Eski Vali Konağı (Tekirdağ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi), düzgün olmayan dikdörtgen planda ve asimetrik bir düzende inşa edilmiştir. Bununla birlikte dönemin en önemli özelliği olan cephe vurgusu bu yapıda da karşımıza çıkmaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının hepsinde olduğu gibi tüm odak binanın ana cephesine verilmiştir. Ön palan çıkartılan giriş kısmı, köşe çıkıntılar,

³⁵⁹ Belgin Gönül, *Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu Restorasyon Projesi*, 53.

³⁶⁰ *Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Kırklareli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, C.2, 2014, 314.

³⁶¹ Belgin Gönül, *Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu Restorasyon Projesi*, 54-55.; Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, Saray Cumhuriyet İlkokulu Raporu.

³⁶² Nurcan Yazıcı, "Amasya'daki Hükümet Konağı Binaları", *Sanat Dergisi* 0/18, (Mart 2011), 93.

³⁶³ Nurcan Yazıcı, "Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükümet Konağı Binaları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/5 (Mart 2008), 947.

geniş saçaklar, sivri kemerler, cephede çini kullanımı gibi dönemin önemli üslup özelliklerini barındırmaktadır.

Tekirdağ Eski Vali Konağı'nda asimetrik cephelerin ve plan düzeninin yer alması bakımından Memlûkler dönemi Sultan Hasan Cami ile benzer özellikler göstermektedir (Çizim: 26-27). Memlûk döneminde şehir içinde inşa edilen yapıların konumlanma sıklığı nedeniyle yapıların asimetrik düzende yapıldıkları belirtilir.³⁶⁴ Benzer durumu Tekirdağ şehir merkezinde yer alan Vali Konağı'nda karşımıza çıktığını da görmekteyiz. Bu açıdan ulusal mimarlık üslubunun İslam mimarisi ile de bir kaynaşma içinde olduğu yorumu yapılabilir.

20. yüzyılın başlarından itibaren etkisini göstermiş milli mimarlık sürecinde Tekirdağ Hükümet Konağı (Valilik Binası) inşa edilmiştir. Plan ve cephe özellikleri bakımından Kastamonu Hükümet Konağı ile benzerliklerin söz konusu olduğu görülmektedir (Çizim: 30-31, Fotoğraf: 105-106). Binanın giriş kısmında yer alan balkon kısmının sütunlara oturtulması şeklinde Neoklasik dönem üslup etkilerini görmek mümkündür. Sütunlara oturtulmuş giriş kısmının ön plana çıkarılma uygulamasını, Ankara Etnografya Müzesi ve Kastamonu Hükümet Konağı yapılarında da benzer uygulamayı görmekteyiz (Fotoğraf: 107-108). Ayrıca hükümet konağının giriş kısmının üst tarafında üçe bölünmüş Neogotik tipte pencere sistemleri yer almaktadır. Tekirdağ Hükümet Konağı genel olarak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin cephe özelliklerini yansıttığının yanında, Neoklasik unsurlar barındıran yapının mimarisi hakkında eklettik bir tutumun da olduğu söylenebilir.

Edirne İttihat ve Terakki Kulübü binasındaki anıtsal nitelikte giriş kapısı, cephelerde yer alan sivri kemerler, geniş saçaklar, pencereler arası birbiriyle bağlantılı silme kuşakları, giriş kısmındaki çini kullanımı gibi mimari unsurlar ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubunun yansımaları net şekilde görülmektedir. Yapı cephesinin mimari özellikleri göz önünde bulundurularak Mimar Kemaleddin tarafından Edirne-Karaağaç Garı ile birlikte aynı tarihlerde yaptırıldığı söylene de³⁶⁵ yalnızca bu bilgiler ışında bu tespiti yapmak yeterli olmayacaktır. Bununla birlikte İttihat ve Terakki Kulübü binasının dikdörtgen profil içine alınmış sivri kemerli giriş kapısı, anıtsal bir görünüm

³⁶⁴ Engin Bektaş, "Sultan Hasan Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 37/506; A. Fulya Eruz, "Memlûkler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/97.

³⁶⁵ Edirne Valiliği, *81 ilde Kültür ve Şehir: Edirne*, Edirne Valiliği Yayını, İstanbul 2013, s.103.

oluşturulması ve iki kenarındaki kum saati motifli sütunçeler gibi özellikleri bakımından Edirne-Karaağaç Garı'nın giriş kısmı ve Hacı Adil Bey Çeşmesi'nin cephe dizaynı ile benzerliklerin olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 5-43-79).

Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü binası oldukça sade bir şekilde inşa edilmiş ancak ön cephedeki sivri kemerli pencereler, birbiriyle bağlantılı devam eden silme kuşağı, geniş saçak vb. mimari özellikleri ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi içinde yer alan diğer yapılardaki mimari unsurların bazılarını bünyesinde barındırdığı görülmektedir.

Kırklareli'nde yer almış ancak günümüze ulaşmayan Babaeski Eski Belediye binasının eski fotoğraflarından yola çıkılarak gösterdiği mimari unsurlar ile değerlendirildiğinde, Birinci Ulusal Mimarlık üslubu içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Babaeski Eski Belediye binası, cephe düzeni bakımından İzmir Borsa Sarayı ve Bandırma Maarif Otelii ile benzer düzende inşa edilmiş olduğu görülmektedir. Ön cephelerin iki yana doğru verev devam eden simetrik bir düzende olması, yine ön cephelerin ortasındaki geniş sivri kemerli açıklığın üzerinde çatı kısmında ufak soğan kubbelerin yer alması gibi özellikleri bakımından iki yapı arasında dönem üslubu kapsamında benzerliklerin olduğu söylenebilir (Fotoğraf: 175-176-177).

4.4.2. Süsleme Özellikleri

Tekirdağ Eski Vali Konağı (Tekirdağ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi), Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi kapsamında Trakya Bölgesi'nde yer alan yapılar arasında cephelerinde en çok çini süslemenin yer aldığı yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapının en dikkat çekici ve en önemli süsleme unsuru olan çini süslemelerin Kütahya'da bir atölyede hazırlanmış olduğu belirtilir.³⁶⁶ 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başı itibarıyla Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin de etkisiyle birlikte Kütahya merkezli çini üretimi konusunda canlanma olmuş ve genel olarak İstanbul, Ankara başta olmak üzere çeşitli şehirlerde yapılan binalarda Kütahya çinileri kullanılmıştır.³⁶⁷

³⁶⁶ Altier, "Erken Cumhuriyet Sanatından Bir Örnek", 56.

³⁶⁷ Yıldız Demiriz, "Osmanlı Çini Sanatı", *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 12/572.; Şerare Yetkin, "Çini", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/335.; Gönül Öney - Zehra Çobanlı, *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı* (İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007), 338,339.; Ayla Ödekan, "Zanaattan Mimarlığa Doğru", *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika* (Ankara: TMMOB

Kütahya çinilerinin genel olarak Osmanlı dönemi İznik çinilerinin benzerleri olduğu ve bu yapıda kullanılan çini motiflerinin, lale, kıvrık dal, rumi, palmet, hatai gibi motiflerden oluştuğu ve çini renklerinin ise mavi, yeşil beyaz, toprak renginde olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda yapının giriş cephesi ve batı cephesinde yoğunluk gösteren Kütahya işi çini süslemeler yer almaktadır. Mavinin farklı tonlarında çiniler yer alırken, üzerlerinde bahar dalları, lale motifi, palmet ve hatai motifleri gibi bitkisel ve aynı zamanda geometrik süslemeler içermektedir³⁶⁸ (Fotoğraf: 97-98). İstanbul ve Ankara'da gibi büyük şehirlerde yer alan Birinci, İkinci ve Dördüncü Vakıf Hanları, Mesadet Hanı, Ankara Palas, Hobyar Mescidi, İstanbul Tapu ve Kadastro Müdürlüğü Binası vb. yapıların cephelerinde de benzer çini süslemeler ile karşılaşmaktayız.

Edirne İttihat ve Terakki Kulübü binasında süsleme özellikleri yapının ön cephesinde yoğunlaştırılmıştır. İç ve dış süslemelerin Rifat Osman'a çizdirilmiş Mimar Alaaddin'in onayından geçmiş olduğu belirtilir.³⁶⁹ Bununla birlikte "*ameli mehmed emin min telamizi mehmed hilmi, Kütahya*" imzasına sahip bir sanatçının yapıda çini süslemeler yaptığı da söylenmektedir.³⁷⁰ Giriş kapısı üzerinde yer alan düz çini süslemeler dönemin bazı yapılarında da karşımıza çıkmaktadır. Edirne Eski İstasyon binası, İstanbul Büyük Postane, Şişli Mongeri Evi, İstanbul Kamer Hatun Cami vb. yapılarda da düz çini süslemeleri yapıların cephelerinde görmekteyiz. Yapının iç tarafında ise geometrik ve bitkisel motifler içeren bolca çini süsleme yer almaktadır. Bu açıdan Edirne'de Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde inşa edilen yapılar arasında Tekirdağ Eski Vali Konağı ile birlikte bünyesinde en çok çini süslemenin bulunduğu yapı olduğunu söylemek mümkündür (Fotoğraf: 5-58-61-62).

Tekirdağ Hükümet Konağı'nın onarımını gerçekleştiren şirket izin vermediği için yapının içine girilememiştir ancak daha önceden yapının iç kısmında çini süslemelerin olduğu bilinmektedir. Giriş salonunun duvarlarında bitkisel ve geometrik bezeli çini süslemeler yer almaktadır. Zemin katın tabanında ise geometrik şekiller barındıran karolar ile düzenlenmiş şekildeydi³⁷¹ (Fotoğraf: 115-116). Bununla birlikte kapsamlı bir

Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009), 51.; Sevinç Gök – Ulya Soley, *Kütahya Çini ve Seramikleri 2* (İstanbul: Pera Müzesi Yayınları, 2015), 14.

³⁶⁸ Altıer, "Erken Cumhuriyet Sanatından Bir Örnek", 56-58

³⁶⁹ Tosyavizade, *Edirne Rehnüması (Edirne Şehir Kılavuzu)*, 76.

³⁷⁰ Öney- Çobanlı, *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, 339-340.

³⁷¹ Doğan, *Tekirdağ Kent Merkezindeki Son Dönem Osmanlı Kamu Yapıları*, 82.

onarımına tabii tutulan binanın iç dizaynında veya dış cephelerinde daha sonradan değişikliklerin mümkün olabileceği de söz konusudur.

4.4.3. Malzeme ve Teknik

Tekirdağ Hükümet Konağı'nda yapı malzemesi olarak taş, tuğla, mermer, ahşap gibi malzemeler kullanılmıştır. Kıрма çatı ve Marsilya tipi kiremit sistemiyle örtülüdür.³⁷²

Tekirdağ Eski Vali Konağı'nda, yapı malzemesi olarak kesme taş ve tuğla kullanılmış, sıvanarak boyanmış ve kıрма çatılı sistemde ve kiremit kaplı bir üst örtüye sahiptir.

İttihat ve Terakki Kulübü binasının giriş kısmında mermer malzeme kullanılmıştır. Geniş saçak kısmı ahşap malzemedeki olan binanın duvarları sıvalı ve boyanmış şekildedir.

4.5. Çeşmeler

Çalışma kapsamında Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubunda, Edirne'de iki tane ve Kırklareli'nde bir tane tespit edilebilen çeşme yapısı mevcuttur. Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi ve Kırklareli Büyük Cami Çarşısı Çeşmesi dört cepheli olup, tüm cephelerinde sivri kemerli düzen yer alırken, Edirne Askeri Hastane Çeşmesi'nin yalnızca bir cephesinde sivri kemerli düzen yer almaktadır.

4.5.1. Mimari Özellikleri

Edirne-Karaağaç'ta yer alan Hacı Adil Bey Çeşmesi'nde yer alan sivri kemer, silme kullanımı ve geniş saçak gibi unsurlar ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi içerisinde değerlendirilmesi mümkündür. Çeşme, konum olarak Balkan Savaşları esnasında önemli bir yer olan Karaağaç Mahallesi'nde yer almaktadır. Ayrıca Edirne-Karaağaç Garı ve Edirne-Karaağaç Eski İstasyon binalarının 1911-1914 tarihleri arasında Mimar Kemaleddin tarafından yapılmış olmaları ve çeşmenin banisi Hacı Adil Bey'in Edirne'deki valilik görevini icra ettiği yıllar³⁷³ göz önüne alındığında bu

³⁷² Doğan, *Tekirdağ Kent Merkezindeki Son Dönem Osmanlı Kamu Yapıları*, 75.

³⁷³ Hacı Adil Bey, 1909-1910 ve 1913-1915 tarihleri arasında Edirne'de iki kez valilik yapmış ve bu dönemlerinde çeşitli imar faaliyetleri bakımından önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bkz.(COA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH.MUI)*. Dosya No.8, Gömlek No.48.) Togay Seçkin Birbudak, "Osmanlı Devlet Adamlarından Hacı Adil Bey'in II. Meşrutiyet Dönemindeki Faaliyetleri", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 6 (Aralık 2017), 447-452.; Oral, *Osmanlı ve*

çeşmenin de 1911-14 tarihleri arasında yaptırılmış olduğu daha olası gözükmektedir. Bununla birlikte Mimar Kemaleddin ve Mimar Ali Talat'ın 1913 tarihli proje çizimlerinde imzalarının yer aldığı Hammami Muhittin Çeşmesi'nin planı ve cephe özellikleri açısından Hacı Adil Bey Çeşmesi ile benzerliklerin olduğu görülmektedir³⁷⁴ (Çizim: 19-21). Tüm bu olgular neticesinde Hacı Adil Bey Çeşmesi'nin 1904 tarihi yerine 1911-1914 yılları arasında yapılmış olduğu daha doğru gözükmektedir.

Kırklareli'nde yer alan Büyük Cami Çarşı Çeşmesi'nin mimari özellikleri ve Hacı Adil Bey'in Edirne Valiliği yaptığı tarihler³⁷⁵ göz önünde bulundurulduğunda çeşmenin 1913-1914 yılları civarında yapılmış olabileceğinin daha makul olduğu söylenebilir. Çeşmede yer alan sivri kemer, eski fotoğrafından da anlaşılacağı üzere geniş saçak ve ufak yalancı kubbe gibi mimari unsurları barındırması ile Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslup özelliklerini yansıttığı çıkarımı yapılabilir. Günümüzde düz beton ile örtülü çeşmenin önceki zamanda taşınması esnasında eski fotoğrafında yer alan geniş saçak ve üzerindeki yalancı kubbenin tahrip olması muhtemeldir (Fotoğraf: 162-163-164).

Edirne Askeri Hastane Çeşmesi'nin orijinal yerinden taşınmadan önceki fotoğrafında ahşap dayanaklara sahip geniş saçak sisteminin olduğu görülmektedir (Fotoğraf: 86). Bunun yanında cephesindeki sivri kemer düzeni ve çeşmenin yapım tarihi de göz önüne alındığında ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapıları arasında değerlendirilebilir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi kapsamında değerlendirilen Hacı Adil Bey Çeşmesi, Askeri Hastane Çeşmesi ve Büyük Cami Çarşı Çeşmesi'nde yer alan, sivri kemer, geniş saçak, kubbe gibi mimari unsurlar bakımından Osmanlı klasik devir mimari unsurlarını kullanma durumu çeşme yapılarında da karşımıza çıktığını görmekteyiz. Osmanlı devrinde; Aynalıkavak III. Ahmet Çeşmesi, Tophane I. Mahmut Çeşmesi, Üsküdar III. Ahmet Çeşmesi, Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesi vb. yapılarda geniş saçak, sivri kemer

Cumhuriyet Dönemleri Edirne Yönetim Şekli ve Edirne Valileri, 64-65.; Peremeci, *Edirne Tarihi*, 341-342.

³⁷⁴ Afife Batur, *İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Mimar Kemaleddin Proje Kataloğu*, haz. Gül Cephanecigil. (Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009), 211.

³⁷⁵ Hacı Adil Bey, 1909-1910 ve 1913-1915 tarihleri arasında Edirne'de iki kez valilik yapmış ve bu dönemlerinde çeşitli imar faaliyetleri bakımından önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. (bkz. Birbudak, "Osmanlı Devlet Adamlarından Hacı Adil Bey", 447-452).

gibi unsurların kullanıldığını görmekteyiz. Hacı Adil Bey ve Büyük Cami Çarşı çeşmelerinin Osmanlı'nın son dönemlerinde görülen Batı etkisinde yapılmış çeşmeler ile benzer şemaya sahip olmasına karşın Batı etkisindeki yoğun unsurlardan arındırıldığını ve daha sade bir anlayışla ele alındıklarını görmekteyiz.

4.5.2. Süsleme Özellikleri

Çalışmada yer alan çeşmelerde bitkisel formda süslemeler, gülbezek, kabara, çarkıfelek, mukarnas, silme gibi bezeme unsurlarına rastlanmaktadır.

Hacı Adil Bey Çeşmesi'nin cephelerindeki sivri kemer köşeliklerinde ve Büyük Cami Çarşı Çeşmesi'nin üç cephesinde yer alan lülelerin monte edildiği kısımda ise tahrip olmuş gülbezek motifleri görülmektedir. Hacı Adil Bey Çeşmesi'nin kuzey ve güney cephelerde kilit taşının altındaki mermer alanda ise rumi süslemeler, geniş saçağı destekleyen dayanak kısımlarının oturtulduğu konsollarda ve ayna taşında yer alan bardaklık kısımlarında da bitkisel motifler ile karşılaşmaktadır. Büyük Cami Çarşı Çeşmesi'nin ayna taşında yer alan kitabelik kısmının hemen üstünde ve sivri kemer köşeliklerine yerleştirilmiş rumi ve kıvrık dalların oluşturduğu bitkisel bezemeler yer almaktadır. Edirne Askeri Hastane Çeşmesi'nin ayna taşının her iki yanında dikine düzenlenmiş bordürde rumi motiflerin yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca Hacı Adil Bey Çeşmesi'nin ayna taşındaki pano kısmında çarkıfelek motifi yer alırken Büyük Cami Çarşı Çeşmesi'nin dört cephesinde de sivri kemer köşeliklerinde bitkisel bezemenin ortasına yerleştirilmiş geometrik şekiller ile süslenmiş ikişer tane kabara bulunmaktadır. Her üç çeşmede de saçak altındaki kısımda cepheleri dolaşan mukarnas dizileri de çeşmelerin bünyesinde yer almaktadır.

Hacı Adil Bey Çeşmesi'nin köşe kısımlarında yer alan kum saati motifli sütunçelerinin benzer uygulaması Edirne Gar Binası ve Edirne İttihat Terakki Kulübü binalarında giriş kısımlarının iki yanında da yer aldığı görülmektedir (Fotoğraf: 6-48-83). Kırklareli Büyük Cami Çarşı Çeşmesi'nin cephelerinde yer alan sivri kemer düzenine kırmızı beyaz renklerle canlılık kazandırılmıştır. Benzer uygulamayı 1911 tarihli Ayasofya Üçyüzlü Çeşmesi ve 1908 tarihli İstinye İskele Çeşmesi'nde de görmekteyiz (Fotoğraf: 166-170-171).

Genel olarak Hacı Adil Bey Çeşmesi, Askeri Hastane Çeşmesi ve Büyük Cami Çarşı Çeşmesi'nin süsleme özellikleri Osmanlı devri çeşmelerinde görülen süsleme unsurlarını bünyelerinde barındırdıkları görülmektedir.

4.5.3. Malzeme ve Teknik

Çalışma içerisindeki çeşmeler kesme taş ve mermer malzeme kullanılarak yapılmışlardır. Hacı Adil Bey Çeşmesi'nde yer yer mermer malzeme kullanılmışken Büyük Cami Çarşı Çeşmesi'nde genel yapı malzemesi olarak mermer kullanılmış ve aynı zamanda örtü kısmı beton malzemedir. Yapılma düz bir unsurdan ibaret vaziyettedir. Edirne Askeri Hastane Çeşmesi de kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir.

4.6. Diğer Yapılar

Katalog içerisinde yer alan Tekirdağ'a bağlı Muratlı İlçesindeki İnanlı Aygır Deposu olarak adlandırılan yapının orijinal halini koruduğu belirtilmektedir.³⁷⁶ Çeşitli nedenlerden ötürü yapının iç bölümü fotoğraflanamamıştır. Ancak elde edilen fotoğraflar ile yapı değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Bu doğrultuda, yapının cephelerinde yer alan sivri kemerli pencere sistemleri, geniş saçak, çini süsleme gibi özellikleriyle ulusal mimarlık döneminin başlıca özelliklerini bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Kapı kenarlarına ve pencerelerin aralarına yerleştirilmiş çokgen panolar halinde bitkisel süslü çini süslemelerin form ve motif olarak benzerleri Tekirdağ Eski Vali Konağı'nda da karşımıza çıkmaktadır (Fotoğraf: 100-128). Ulusal mimarlık sürecinde çeşitli amaçlara hizmet eden ve cephelerinde dönemi üslubunu taşıyan mimari plastiklerin olmasını, özellikle böyle bir yapıda da görmemiz açısından önem taşımaktadır.

³⁷⁶ Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (KVMGM), "Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Tescil Kararları", 15.05.2012 tarihli 377 sayılı karar. (Erişim 29 Ekim 2021).

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'nın gerisinde kalmaya başladığını fark etmesi üzerine Batılılaşma hareketleri adı verilen süreçte hemen her alanda düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Mimari açıdan, Batılılaşma hareketlerinin yoğunlaştığı 18. yüzyılda Osmanlı mimarisinde Avrupa temelli Barok ve Rokoko gibi üsluplar etkili olmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde yine Avrupa kaynaklı Neoklasik ve Neorönesans gibi mimari üsluplar da Osmanlı mimarisinde etkili olmuş ve bu doğrultuda yapı faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda Hassa Mimarlar Ocağı'nın etkisini yitirmesi, yabancı mimarların imar faaliyetlerinde ön plana çıkması, mimarlık işine yerli halk içerisinde ilginin olmaması gibi durumlar söz konusuydu. Bununla birlikte toplum içerisinde, mimarlık işinin yabancıların ve levanten grubun yapacağı bir iş olarak görülmesi gibi durumların da neticesinde Osmanlı mimarisi Batılı üslupların etkisinde kalmıştır.

Sanat, var olduğu toplumun siyasi hareketlerinden de oldukça etkilenen bir yapıdadır. Ulusal mimarlığın oluşmasında, dönemin toplumsal şartları ve siyasi alanda yaşanan yön değişimi önemli bir etken olmuştur. Bu açıdan dönemin siyasi ortamını değerlendirmeden mimari alandaki üslubun gelişim sürecini tam olarak anlamak mümkün gözükmemektedir. 1789 yılında başlayan ve 19. yüzyılda etkisini arttırarak devam eden Milliyetçilik akımının revaçta olması ülkelerin sanatını ve sanat eserlerini oldukça etkilemiştir. Söz konusu durum Osmanlı'ya da yansımış ve mimari alanda bir yön değişimi yaşanmıştır. Osmanlı'da toplumsal ve siyasi temellere dayanan Milliyetçilik akımı; Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti veya çeşitli aydın kesimden insanların etkinlikleri sonucu Türk milli bilinci ön plana çıkmaya başlamış ve bu olgunun zaman içerisinde mimari alana da güçlü şekilde yansıdığı görülmüştür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyaseten gücü eline aldığı zamanlarda Milliyetçilik vurgusuyla kendi yönetimlerini meşrulaştırmak amacını taşımışlardır. Bu nedenle hemen her alanda olduğu gibi dönemin mimari anlayışını da etkilemeyi başarmışlardır.

Ulusal mimarlığa doğru giden süreçte, Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim alanında yerli mühendisler yetiştirmek amacıyla 1883 yılında Hendese-i Mülkiyye Mektebi'nin açılması, yine aynı yıl Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulması ve bu okullarda mimari

alanda derslerin verilmesi, Mimar Kemaleddin gibi yerli mimarların yetişmesi açısından önemli olmuştur. Milliyetçilik akımının etkisinin yoğun olduğu bu dönemde yetişen Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek öncülüğünde Osmanlı mimarisinde etkin olan Batı kaynaklı çeşitli sanat akımlarına karşı çıkılarak mimari alanda öze dönüş fikrini yansıtmaya başlamışlardır. Bu iki mimar milli bilinç ekseninde Osmanlı ve Selçuklu mimarilerinde yer alan klasik unsurları yeni dönem teknikli yapılarda uygulama yoluna gitmişlerdir.

Bu gelişmeler sonucunda daha sonradan ismi Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi olarak adlandırılan milli bir mimari üslup ortaya çıkmış ve genel olarak kabul edilen 1908-1930 yılları arasında etkisini sürdürmüştür. Osmanlı'nın son yılları ve Cumhuriyet'in ilk birkaç yılında etkisini göstermiş olan mimari dönem içerisinde, özellikle Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek'in yanı sıra Arif Hikmet Koyunoğlu, Giulio Mongeri, Mimar Muzaffer vb. birçok yerli ve yabancı mimarların da faaliyetleri ile birlikte İstanbul ve Ankara'da dönem üslubuna uygun çeşitli yapılar yapılmıştır. Dönemin önde gelen mimarları aynı zamanda çeşitli okullarda milli bilinci yansıtacak şekilde mimari dersler vermiş ve öğrenciler de yetiştirmişlerdir.

Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda genel olarak, klasik Osmanlı mimarisinden seçme unsurlar kullanılmıştır. Aynı zamanda Selçuklu tarzı cephelere önem verilmiş ve ekseriyetle giriş kısımları ön plana çıkartılmıştır. Bunun yanında yapılarda sivri kemer kullanımı, cephelerde çini kullanımı, enine uzayan cephe planları, silme kuşakları ve geniş saçak kullanımı gibi dönemin üslubunun temelini oluşturacak mimari unsurlar yoğun şekilde kullanılmıştır. Bununla birlikte dönemin mimari anlayışı genellikle binaların cephe düzenlemelerinde kendini göstermiş, tezyinat bakımından iç bölümlere fazla önem gösterilmemiştir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi mimari anlayışına çeşitli çevrelerden eleştiriler de gelmiştir. Ancak bu eleştirilerin çoğunun, dönem şartlarının tam olarak değerlendirilmeden yapılan yorumlardan öteye gitmediği söylenebilir. Örneğin; Godfrey Goodwin'in Osmanlı Mimarlığı Tarihi adlı kitabında Mimar Kemaleddin'in Vakıf Hanları için gereksiz taş kullanımı yapmış olduğu konusunda bir yorumda bulunmuştur. Ancak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi üslubunun, Osmanlı mimarisinin klasik dönemini yansıtması açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda 19. yüzyılda

İstanbul'da artmaya başlayan çok katlı binaların ortaya çıkması ve yeni dönem inşaat sistemine ayak uydurulması gibi dönemin şartları göz önüne alınarak bir değerlendirme yapıldığında vakıf hanları için bir başarısızlığın olmadığı görülmektedir. Netice itibarıyla bu tip kişisel yorumlar, ulusal mimarlık üslubuna karşı gereğinden fazla yapılmış bir eleştiri olarak ortada kalmaktadır.

Benzer şekilde çeşitli yazar ve mimarlar, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi için geçmiş dönemin birer kopyası olduğunu ileri sürerek eleştirilerde bulunmuşlardır. Ancak Avrupa temelli Neoklasik, Neogotik, Neorönesans gibi mimari üsluplarda olduğu gibi, geçmiş mimari sanat akımlarını yeniden ele alıp yapılarda başarılı şekilde uygulanması kadar Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin mimari felsefesi de kendi milli mimari kimliklerinin yeni dönem yapılarda uygulanması üzerine kuruludur. Bu açıdan kopya mimari gibi eleştiriler üstünkörü yapılan yorumlar olarak kalmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle Ankara'da büyük çapta imar faaliyetleri gerçekleştirilirken Birinci Ulusal Mimarlık üslubu benimsenmiş ve bu doğrultuda yapılar yapılmaya devam edilmiştir. Ancak 1925 yılından sonra dönem üslubuna karşı eleştiriler artarken, dönemin mimari anlayışına sahip mimarların bazı projeleri de gerçekleşmemeye başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde muasır medeniyet seviyesini yakalamak adına her alanda olduğu gibi mimari alanda da atılımlar gerçekleştirilmiş, Osmanlı ve Selçuklu dönemi mimari özelliklerinin kullanılması yerine modern mimarlık kapsamında Cumhuriyet'in kendi mimarlık üslubunu yaratması amaçlanmıştır. 1927 yılında Mimar Kemaleddin'in ölümü ve modern mimarlık alanında yapıların işlevselliğinin ön plana çıkmasıyla birlikte Cumhuriyet rejimi mimari alanda rotasını çağdaş standartlara dikmiş ve böylelikle Birinci Ulusal Mimarlık etkisini yitirmiştir.

Dönem üslubuna dayalı yapı faaliyetleri, İstanbul ve Ankara şehirlerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte dönem mimarisi ülkenin çeşitli şehirlerinde de uygulanmıştır. Bu dönemdeki yapı faaliyetleri, toplumsal ilerlemeye cevap verme niteliğinin ön plana çıkması sebebiyle ağırlıklı olarak kamu yapılarında bu dönemin üslubu benimsenmiştir. Bu doğrultuda okullar, hastaneler, oteller, meclis binaları, postaneler, konutlar, camiler, türbeler, çeşmeler, hükümet konakları, iş hanları, banka binaları, garlar, iskeleler, apartmanlar, müzeler vb. çeşitli binalar yaptırılmıştır.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Trakya Bölgesi Yapıları (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli) adlı çalışmada belirtilen yerlerde dönem üslubunda inşa edilmiş mimari eserler incelenmiştir. Çalışmada yer alan Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli şehirlerinde tespit edilen yapıların da benzer şekilde; eğitim binaları, gar binaları, idari binalar, karakol binaları ve çeşmeler gibi kamu yapılarının inşa edildiği görülmektedir. Bu bağlamda Edirne'de 11, Tekirdağ'da 4, Kırklareli'nde 5 tane dönem yapısı tespit edilmiştir. Bu şehirlerde tespit edilen yapıların Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin üslup özelliklerini geçerli ölçüde yansıttığı görülmektedir. Bununla birlikte bölgede yer alan yapıların çoğunun mimarları hakkında ve özellikle yapım tarihleri konusunda kesinlik bulunmamaktadır. Hatta bazı yapıların hakkında farklı kaynaklarda farklı tarihlendirmelerin olduğu da görülmektedir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin en önemli isimlerinden Mimar Kemaleddin'in Edirne'de yapmış olduğu yapılar ile karşılaşmaktayız. Bu durum ulusal mimarlık üslubunun özellikle Edirne'de etkili olmasını sağlamıştır. Dönemin önemli merkezlerinde yer alan yapılarında olduğu gibi Trakya Bölgesi'nde yer alan yapılarda da, dönem üslubunu aksettiren mimari ve süsleme unsurlarının yapıların cephelerinde yoğunlaştığını, iç kısımlarda ise genellikle süsleme unsurlarının yok denecek kadar az olduğu gözlemlenmiştir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi kapsamında Trakya Bölgesi'nde inşa edilen yapılarda malzeme kullanımı olarak genellikle kesme taş, tuğla, yığma taş, yer yer ahşap ve mermer vb. materyaller kullanılmıştır. Bazı yapıların zamanla kullanım işlevleri değişikliğe uğramış ve bu değişikliklere göre yapılara yeni bölümlerin de eklendiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ndeki mimari faaliyetler yalnızca büyük şehirlerde değil aynı zamanda Trakya Bölgesi'nde de üslup özellikleri çerçevesinde çeşitli yapıların yapılmış olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çalışma kapsamında belirtilen yapılar, İstanbul ve Ankara'daki örneklere göre daha sade bir anlayışla yapılmışlardır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

COA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye İdare. (DH.İD)*. Dosya No.45, Gömlek No.5.

COA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Şifre Kalemi (DH.ŞFR)*. Dosya No.532, Gömlek No.108.

COA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH.MUI)*. Dosya No.8, Gömlek No.48.

CCA, Cumhuriyet Arşivi. *Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Fırkası*. Dosya No.1702, Gömlek: 422, Sıra:1.

Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi

Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi

Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (KVMGM), “Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Tescil Kararları”, 28.12.2012 tarihli 790 sayılı karar. (Erişim 07.04.2022).

Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (KVMGM), “Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Tescil Kararları”, 15.05.2012 tarihli 377 sayılı karar. (Erişim 29.10 2021).

Yayınlar

Adıyaman, Fulya. *Tekirdağ Eski Vali Konağı Binasının Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Olarak Kullanımı, Gelişimi ve Öneriler*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Afyoncu, Erhan. “Zenta”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/279-281. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Akdağ, Güneş. *Ankara’da 1. Ulusal Mimarlık Dönemi Banka Binalarında Cephe Düzeni ve Süsleme(1926-1929)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Akpolat, Mustafa Servet. *Fransız Kökenli Levanten Mimar Alexandre Vallaury*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991.

Akpolat, Mustafa. “Vallaury Alexandre”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. ed. Akbayar Nuri vd. 7/364. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayımı, 1994.

Akurgal, Ekrem. “Ulusal Mimarlığın Yeniden Doğuşu”. *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, 31-33, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1984.

- Alsaç, Üstün. “Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi”. *Mimarlık* 11-12, (1973), 13.
- Alsaç, Üstün. *Türk Mimarlığı*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Altier, Semiha. “Erken Cumhuriyet Sanatından Bir Örnek: Tekirdağ Eski Vali Konağı ve Süslemeleri”. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 6/14 (2019), 49-75.
- Altunış, Belkıs. “Sefaretnameler”. *Türkler Ansiklopedisi*. ed. H. C. Güzel vd.. 12/956-973. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Anonim, “Arif Hikmet Koyunoğlu ve Yaşamı”, *Mimarlık* 7 (1982), 5-7.
- Arabulan, Selin. *Kentsel Dönüşüm Kapsamında Kimliğin Yeniden Kazanımı: Edirne – Karaağaç Örneği*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Arel, Ayda. *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1975.
- Arif, Burhan, “Türk Mimarisi ve Beynelmilel Mimarlık Vasıfları”, *Mimar Dergisi*, 11-12 (1931), 365-366.
- Arseven, Celal Esad. *Türk Sanatı*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1984.
- Aslanapa, Oktay. *Osmanlı Devri Mimarisi*. İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2004.
- Aslanapa, Oktay. *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018.
- Aslanoğlu, İnci. “Birinci ve İkinci Milli Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, 41-51, İstanbul: İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1984.
- Aslanoğlu, İnci. ”Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimari”. *Türkler Ansiklopedisi*. ed. H. C. Güzel vd. 18/437-445. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Aslanoğlu, İnci. *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2010.
- Aşkun, İlgi Yüce – Tuztaşı, Uğur. “Klasik Dönemde Batılılaşmaya Osmanlı Mimarlığında İdealleştirme Olgusu ve Batı Mimarlığıyla Olan Mukayesesi”. *Osmanlı Araştırmaları* 38/38 (2011), 213-235.
- Atak, Erkan. “Osmanlı Mimarisinde Lale Devri Üslubu (Anadolu’daki Yansımalar)”. *Turkish Studies* 13/10 (2018), 57-86.
- Atak, Erkan. *Anadolu’da Lale Devri Mimarisi (İstanbul Dışı Örnekler Üzerine Bir Araştırma)*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

- Avcı, Ahmet. *Cumhuriyet Dönemi Etnografya Çalışmalarına Bir Örnek: Ankara Etnografya Müzesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Aydın, Önder. “Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru/İmparatorluğu Temsil Eden Semboller”. *Mimarlık Dergisi*. 364, (2012).
- Ayhan, Halis. “Batılılaşma”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/158-162. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Aykut, Pelin. “Mongeri Giulio”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. ed. Akbayar Nuri vd. 5/48. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.
- Bağbaşı, Tuğba. “Ankara’nın İki İncisi: II. TBMM Binası ve Ankara Palas”. *Asya Studies* 4/10 (2019), 108-121.
- Bağbaşı, Tuğba. “Ankara’nın İki İncisi: II. TBMM Binası ve Ankara Palas”. *Asya Studies* 4/10 (2019), 108-121.
- Başkan, Seyfi. “Erken Cumhuriyet Döneminde Milli Mimarlık“. *95. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Hayat (1918-1938)*. ed. Mustafa Turan. 1/387-413. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2020.
- Batur Afife. *İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Mimar Kemaleddin Proje Kataloğu*, haz. Gül Cephaneçigil. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Batur, Afife. “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı”. *Tanzimattan Cumhuriyete Osmanlı Ansiklopedisi*. 4/1038-1077. İstanbul: İletişim Yayınları, 1986.
- Batur, Afife. “Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı”. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. 5/1382. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- Batur, Afife. “İstanbul Art Nouveau’su”. *Tanzimattan Cumhuriyete Osmanlı Ansiklopedisi*. 4/1086-1088. İstanbul: İletişim Yayınları, 1986.
- Batur, Afife. “Kemaleddin’in Mektebi”. *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*. ed. Ali Cengizkan. 83-92. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Batur, Afife. “Kimliğinin İzinde I. Sermimarlığa Doğru”, *M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar*. ed. Afife Batur. 75-147, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- Batur, Afife. “Kimliğinin İzinde II. Yeniyi Aramak”, *M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar*. ed. Afife Batur. 147-172, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- Batur, Afife. *Mimar Kemaleddin Yapıları Rehberi*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, 2008.

- Beksaç, Engin. “Sultan Hasan Külliyesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/505-506. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. haz. Ahmet Kuyaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012.
- Beydilli, Kemal. “Mühendishane-i Bahri-i Hümayun”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/514-516. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Beydilli, Kemal. “Mühendishane-i Berri-i Hümayun”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/516-518. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Beydilli, Kemal. *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane, Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826)*. İstanbul: Eren Yayınları, 1995.
- Bilar, Ender. *Edirne Şehir Tarihçileri ve Eserleri*. İstanbul: Hiperlink Eğitim İletişim Yayınları, 2019.
- Birbudak, Togay Seçkin. “Osmanlı Devlet Adamlarından Hacı Adil Bey’in II. Meşrutiyet Dönemindeki Faaliyetleri”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 6 (2017), 444-460.
- Bornovalı, Sedat. “Bir İtalyan Mimarın İlk Ankara Ziyareti: Giulio Mongeri-1897”. *Ankara Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2016), 131-157.
- Bozdoğan, Sibel. *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları, 2002.
- Bulut, Özlem. *Kırklareli ve İlçelerindeki Tarihi Su Yapıları*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Can, Cengiz. *İstanbul’da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993.
- Can, Selman. *Bilinmeyen Aktörleri ve Olayları İle Son Dönem Osmanlı Mimarlığı*. İstanbul: Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010.
- Can, Selman. *Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci ve Eserleri ile Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Canan, Fatih vd. “Cultural Identity In Contemporary Turkish Architecture Case Study In Konya”, *International Journal of Architecture and Planning* 3/1 (2015), 44-62.
- Canım, Rıdvan. *Sultanların Şehri-Şehirlerin Sultanı: Edirne Kitabı*. İstanbul: Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2014.

- Cephanecigil, Gül. “Yüzyıl Dönümü Süreli Yayınlarında Mimari Geçmiş”. *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*. ed. Ali Cengizkan. 61-66. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Cephanecigil, Gül. “Yüzyıl Dönümü Türkiye’inde Milli Bir İlgi Alanı: Mimarlık Tarihi”. *Geç Osmanlı Döneminde Sanat Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları*. haz. Gözde Çelik. 3-15. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Cezar, Mustafa. *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1971.
- Cidan, Aydın. *Pınarhisar’da Şehirselsel Gelişim*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Çelik, Zeynep. *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul*. çev. Selim Deringil. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.
- Çetindaş, Sedat. “Mimar Kemalettin: Mesleği ve Sanat Ülküsü”. *Güzel Sanatlar 5* (1944), 160-173.
- Çinici, Damla. ”Başkent Ankara’nın İnşasında Etkin Bir Mimar: Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü”. *Ankara Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2015), 13-41.
- Çinici, Damla. *Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Çobanoğlu, Ahmet Vefa. “Mimar Kemaleddin Bey”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/230-231. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Danışman, H. Günhan. “Ertuğrul Gazi Mescidinden Laleli Apartmanlarına, Yığma Duvar dan Betonarmeye: Osmanlı Yapı Teknolojisinin Evrimi”. *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*. ed. Ali Cengizkan. 43-46. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Davison, Roderic. “Osmanlı Türkiye’sinde Batılı Eğitim”. *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. ed. Halil İncılık - Mehmet Seyitdanlıoğlu. 665-681. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Demirbel, Yusuf Razi. “Meşhur Mimarlar V: Prof Mimar Vedat Tek”. *Arkitekt* 9-10 (1941), 231-233.
- Demiriz, Yıldız. “Osmanlı Çini Sanatı”, *Türkler Ansiklopedisi*. ed. H. C. Güzel vd. 12/563-572. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Derviş, A. Pelin. *Mimar Vedat Tek Konutlarının İşlevsel Analizi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

- Doğan, Alkım. “Vallaury’nin Klasisist Cephe Tasarımları”. *Geç Osmanlı Döneminde Sanat Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları*. haz. Gözde Çelik. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Doğan, CenK. *Tekirdağ Kent Merkezindeki Son Dönem Osmanlı Kamu Yapıları (XIX.-XX. YY)*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*. Edirne Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. 1. Cilt, Edirne 2013.
- Edirne Valiliği. *2005 Edirne İl Yıllığı*. İstanbul 2005.
- Edirne Valiliği. *81 ilde Kültür ve Şehir: Edirne*. İstanbul: Edirne Valiliği Yayını, 2013.
- Efendi, Mustafa Hattı. *Viyana Sefaretnamesi*. haz. Ali İbrahim Savaş. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Eldem, Sedat Hakkı. “Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı”. *Mimarlık* 11-12 (1973), 5-12.
- Emre, Necmettin. “Mimar Vedad’ın Sanat Hayatı”. *Arkitekt* 9-10 (1941), 234-235.
- Engin, Vahdettin. “Rumeli Demiryolu”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/235-237. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Erdoğan, Ümmüğülsüm - Eynallı, Ebru. “Mimar Vedat Tek”. *Restorasyon Yıllığı Dergisi* 15 (2015), 44-55.
- Erdoğu, Rabia Emekligil. *Geçmişin İzinde Karaağaç*. İstanbul: Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2013.
- Eriş, Metin. “Osmanlı Devletinde Batılılaşma Hareketleri”. *Türkler Ansiklopedisi*. ed. H. C. Güzel vd. 14/1062-1081. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Erten, Özlem İnay. *Şişli’de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri*. İstanbul: Bozlu Sanat Yayıncıları, 2016.
- Ertuğrul, Alidost. “XIX. Yüzyılda Osmanlı’da Ortaya Çıkan Farklı Yapı Türleri”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 7/13 (2009), 293-312.
- Ertuğrul, Zeynep. *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarlarından Muzaffer Bey: Eserleri ve Sanat Anlayışı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Eruz, A. Fulya. “Memlükler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29/97-100. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Eyice, Semavi. “Batılılaşma”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/171-181. İstanbul: TDV Yayınları. 1992.

- Eyice, Semavi. “Edirne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/431-432. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Eyice, Semavi. “Edirne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/431-442. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Eyice, Semavi. “Edirne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/431-432. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Eyice, Semavi. “Empire”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/159-163. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Eyice, Semavi. “XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu”. *Sanat Tarihi Yıllığı* 9-10 (1981), 163-190.
- Gök, Sevinç - Soley, Ulya. *Kütahya Çini ve Seramikleri 2*. İstanbul: Pera Müzesi Yayınları, 2015.
- Gökçe, Nilüfer – Karlıkaya, Esin. “Edirne Merkez Asker Hastanesi”. *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 18/2, (2001), 143-148.
- Gökşen, Tuğba Yüce. *Erken Cumhuriyet Döneminde Edirne’de Kentsel Gelişim*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Gönül, Belgin. *Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu Restorasyon Projesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Gül, Murat. *Modern İstanbul’un Doğuşu, Bir Kentin Dönüşümü ve Modernizasyonu*. çev. Büşra Helvacıoğlu. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2018.
- Gülşen, Öner. ”Eklektisizm”. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. 1/505-507. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1997.
- Gülsüm, H, Erşan. *Mimar Kemaleddin’in Dini Eserleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Gümüş, Müjde Dila. “II. Meşrutiyet Dönemi’nde V. Murad’a İade-i İtibar: Mimar Vedad (Tek) Bey’in Türbe Düzenlemesi”. *Art-Sanat Dergisi* 11 (2019), 207-224.
- Gümüş, Müjde Dila. *II. Meşrutiyette Saray İçin Çalışmak: Vedad (Tek) Bey’in Sermimarlık Dönemi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Güvenç, Ömer Faruk. “Ankara’nın İnşasında Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu”. *Sosyoloji Divanı* 7 (2016), 137-154.
- Güner, Hikmet Eldek. “Türk Ocakları, Mimarisi ve Geleneksel Öğeleri; Ankara ve İzmir Örneği”. *Online Journal Of Art and Design* 6/1 (2018), 99-118.

- Güneş, Gökçe. "I. Vakıf Apartmanı Belvü Palas". *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*. ed. Ali Cengizkan. 209-215. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Gürkan, Emrah Safa. *Sultanın Casusları: 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabotaj ve Rüşvet Ağları*. İstanbul: Kronik Kitap Yayınevi, 2020.
- Hacıhafızoğlu, Emel. *Kırklareli'nin Mevcut Geleneksel Konut Çevresinin Kültür Bağlamında İncelenmesi*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Halıcı, Esra. "XVIII - XX. Yüzyılda Osmanlı Sanat Ortamı". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 69 (2020), 577-628.
- Hanioğlu, M. Şükrü. "İttihat ve Terakki Cemiyeti". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/476-484. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Hanioğlu, M. Şükrü. "Jön Türkler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/584-587. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Hasol, Doğan. *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*. İstanbul: Yem Yayınları, 2020.
- Işık, Rumeysa. *Batılılaşma Sürecinde Darüşşafakalı Ressamların Resimlerinde Üslup Analizi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- İlgürel, Mücteba. "Elmas Mehmet Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/62-63. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- İnalçık, Halil. *Osmanlı ve Avrupa, Osmanlı Devleti'nin Avrupa Tarihindeki Yeri*. İstanbul: Kronik Kitap, 2021.
- İnci, Nurcan. "18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler". *Vakıflar Dergisi* 19 (1985), 223-236.
- Kaboğlu, Arzu. "Hobyar Mescidi". *Restorasyon Yıllığı Dergisi* 6 (2013), 89-98.
- Karabekir, Kazım. *İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909*. İstanbul: Emre Yayınları, 1995.
- Karademir, Murat. *Edirne Çeşmeleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Kartal, Hasan Basri - Kartal Asiye Nisa. "Mimar Kemaleddin ve Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları Üzerine Bir Deneme". *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi* 3/6 (2020), 318-341.
- Kazancıgil, Ratip – Gökçe, Nilüfer. *Tosyavizade Dr. Rıfat Osman'ın Kaleminden Edirne*. Edirne: Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları, 2013.

- Kazancıgil, Ratip vd. *Edirne'nin Eğitim Tarihi (İlk-Orta Öğretim) 1361-2005*. Edirne: Edirne Valiliği Yayınları, 2006.
- Kazancıgil, Ratip. "Dr. Rıfat Osman Bey ve Edirne Kültürüne Hizmetleri". *1. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. haz. Levent Doğan. 29-34. Edirne Valiliği Yayınları, 2003.
- Kazancıgil, Ratip. *Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi 1300-1994*. İstanbul: Edirne Valiliği Yayınları, 1999.
- Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*. Kırklareli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 1.Cilt, 2014.
- Kırklareli Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*. Kırklareli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2.Cilt, 2014.
- Kırklareli Valiliği Yayını. *Kırklareli İl Yıllığı*. 1967.
- Kızıldere, Selda. *İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Kızıldere, Selda. *İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Kinross, Lord. *Atatürk: Bir Milletten Yeniden Doğuşu*. çev. Necdet Sander. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2019.
- Koçak, Kıvanç. *İstanbul'un Anadolu Yakasında Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde (1900-1930) Yapılmış Eğitim Yapıları*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Köylüoğlu, Neriman Meriç. *Edirne'de Osmanlıdan Günümüze Su Yapıları*. Edirne: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, 2001.
- Kuban, Doğan. "Barok Mimari". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. ed. Akbayar Nuri vd. 2/65. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.
- Kuban, Doğan. *Osmanlı Mimarisi*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2016.
- Kuban, Doğan. *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*. İstanbul: Pulhan Matbaası Yayınevi, 1954.
- Kur'an-ı Kerim ve Meali*, Elmalılı M. Hamdi Yazır. İstanbul: Aktifnet Dağıtım Yayınları, 2012.
- Kuran, Aptullah. *Selçuklulardan Cumhuriyet'e Türkiye'de Mimarlık*. Ed. Çiğdem Kafescioğlu vd. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.

- Kuruyazıcı, Hasan. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu, Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- Mango, Andrew. *Atatürk: Modern Türkiye'nin Kurucusu*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019.
- Mardin, Şerif. "19. yy'da Düşünce Akımları ve Osmanlı Devleti". *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. 2/342-351. İstanbul: İletişim Yayınları, 1986.
- Mardin, Şerif. *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Meral, Aslı. *19. Yüzyıl Mimarlığında Karaağaç İstasyon Kompleksi*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Montagu, Lady Mary. *Şarktan Mektuplar*. çev. Selçuk Ünlü. İstanbul, 2014.
- Mossensohn, Miri Shefer. *Osmanlı'da Bilim: Kültürel Yararı ve Bilgi Alışverişi*. çev. Kübra Oğuz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.
- Mülayim, Selçuk. *Sanat Tarihi Metodu*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1994.
- Mülayim, Selçuk. "Maziperestler ve Sanat Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 7/14 (2009), 11-32.
- Nur, Urfalıoğlu. "İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri". *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. 8/471. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediye Kültür A.Ş. Yayınevi, 2015.
- Onur, Oral. *Edirne'de Neo-Klasik Kentsel (Mimari) Yapılar*. İstanbul: Ceren Yayınevi, 2019.
- Onur, Oral. *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Edirne Yönetim Şekli ve Edirne Valileri*. Edirne Valiliği Yayınları, 2004.
- Onur, Oral. *XVI'dan XX. Yüzyıla Belgelerle Edirne*. İstanbul: Edirne Valiliği Yayınları, 2006.
- Ortaylı, İlber. "Osmanlı Devleti ve Meşrutiyet". *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. 4/953-960. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- Ortaylı, İlber. *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, İstanbul: Kronik Kitap, 2021.
- Ortaylı, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Hil Yayınları, 1987.
- Ödekan, Ayla. "Mimarlık ve Sanat Tarihi 1908-1980". *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*. ed. Sina Akşin vd. 505-590. İstanbul: Cem Yayınevi, 1997.

- Ödekan, Ayla. “Neoklasik Mimari”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. ed. Akbayar Nuri vd. 6/66. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.
- Ödekan, Ayla. “Zanaattan Mimarlığa Doğru”, *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*. ed. Ali Cengizkan. 47-52. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Ödekan, Ayla. “Zanaattan Mimarlığa Doğru”. *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*. ed. Ali Cengizkan. 47-52. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Ödekan, Ayla. *Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908*. haz. Sina Akşin vd. 353-435. İstanbul: Cem Yayınevi, 1992.
- Öney, Gönül - Çobanlı, Zehra. *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.
- Özakupınar, Yılmaz. “Türk Düşünce Tarihinde Ziya Gökalp’in Yeri”. *Türkler Ansiklopedisi*. ed. H. C. Güzel vd. 14/1501-1526. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Özcan, Abdülkadir. “Lale Devri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/84-85. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Özer, Mustafa. “Tekirdağ-Saray’daki Osmanlı Dönemi Yapıları”. *Yöre Dergisi*. 8/89-89-90-91-92, 2007.
- Özer, Mustafa. *Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2009.
- Özkan, Süha. “Mimar Vedat Tek (1873-1942)”. *Mimarlık* 11-12 (1973), 45-51.
- Öztabak, Mucit. “Babaeski Belediye Binası”. *Kaybolan Binalarımız*. 2015.
- Paşa, Ahmet Cevdet. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. 1. Cilt. İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Pedani-Fabris, Maria. “Ottoman Diplomats in The West: The Sultan’s Ambassadors To The Republic Of Venice”. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 11/1 (1996), 187-202.
- Pehlivanlı, Selçuk - Birkan, Güven. “Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi”. *Mimarlık* 1 (1977), 8-16.
- Peremeci, Osman Nuri. *Edirne Tarihi*. İstanbul: Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, 1939.
- Rado, Şevket. *Paris’te Bir Osmanlı Sefiri, Yirmisekiz Mehmet Çelebi’nin Fransa Seyahatnamesi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2006.

- Renda, Günsel. “Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat”. *Türkler Ansiklopedisi*. ed. H. C. Güzel vd. 15/433-462. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Renda, Günsel. *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1977.
- Sarımay, Yusuf. “İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi”. *Türkler Ansiklopedisi*. ed. H. C. Güzel vd. 14/1471-1500. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Sarısakal, Beril. *Edirne’de Bir Maziperest: Tosyavizade Doktor Rıfat Osman*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Sayar, Ahmet Güner. “Rıfat Osman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 35/105-106. İstanbul: TDV Yayınları 2008.
- Sıkıçakar, Ayşe. *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Giriş Cepheleri Analizi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991.
- Söylemezoğlu, H. Kemal. “Mimar Kemalettin ve Dördüncü Vakıf Hanı”. *Arkitekt* 47/369 (1978), 17-22.
- Sözen, Metin - Tapan, Metin. *50 Yılın Türk Mimarisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973.
- Sözen, Metin. “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimarları”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, 35-39, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1984.
- Sözen, Metin. *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1996.
- Şenyurt, Oya. “Geç Osmanlı’da İnşaat Örgütlenmesi ve İnşaat Alanının Aktörleri: Gayrimüslimler”. *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*. ed. Ali Cengizkan. 67-80. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Şenyurt, Oya. *Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm*. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2011.
- Tanyeli, Gülsün. “Yüzyıl Dönümünde Kentsel Altyapının Modernleşmesi ve Mühendislik”. *Mimar Kemalettin ve Çağı: Mimarlık/Toplumsal Yaşam/Politika*. ed. Ali Cengizkan. 53-60. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, 2009.
- Tapan, Mete. “Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı ve Sanatı”. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. 1/365-368. İstanbul: Yem Yayınları, 1997.
- Tapan, Mete. “Cumhuriyet Döneminde Yapı Teknolojisinin Gelişimi”. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. 5/1423. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

- Taş, Murat. “Osmanlı’dan Günümüze Yapı Üretiminde Mimarlık Meslek Örgütlenmesinin Gelişimi. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi* 8/1 (2003), 203-214.
- Taş-Pfeiffer, Şule – Temel, Rabia. “Giulio Mongeri’nin Erken Cumhuriyet Dönemi Yapısı Eskişehir Ziraat Bankası’nın Kültürel Miras Yönetimi Kapsamında İncelenmesi”. *Art-Sanat Dergisi* 14 (2020), 349-384.
- Tek, Nihad Vedat. “Mimar M.Vedad Bey Konağı”. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi* 5/2 (1979), 158-183.
- Tekdemir, Aziz. *Edirne Tramvay Hattı Projeleri (1873-1911)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019.
- Tekeli, İlhan - İlkin, Selim. *Mimar Kemalettin’in Yazdıkları*. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 1997.
- Tekeli, İlhan. “19.Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü. *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. ed. Halil İnalçık – Mehmet Seyitdanlıoğlu. 525-539. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Topçubaşı, Mine. *19. Yüzyılda Kastamonu Eyaleti’nde Kamu Yapıları ve Yeniden Kullanım Sorunları*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Tosyavizade, Rıfat Osman. *Edirne Evkaf-ı İslamiyye Tarihi: Camiler ve Mescidler*. çev. Ülkü Ayan Özsoy. 1. Cilt. Ankara: Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1999.
- Tosyavizade, Rıfat Osman. *Edirne Rehnüması (Edirne Şehir Kılavuzu)*. çev. Ratip Kazancıgil. İstanbul: Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2013.
- Ural, Somer. “Türkiye’nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık”. *Mimarlık* 1-2 (1973), 5-53.
- Uzun, Türkan. *Geç Osmanlı – Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Pratiğinde Bilgi ve Yapım Teknolojileri Değişimi Erken Betonarme İstanbul Örnekleri 1906-1930*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi (Karlofça Anlaşmasından XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar)*. 5.Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1956.
- Ünsal, Behçet. “Mimarlığımız 1923-1950”. *Mimarlık* 2 (1973), 19-62.
- Ürekli, Fatma. “Sanay-i Nefise Mektebi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/93-97. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Yabancı, Orhan. *Çanakkale ve Balıkesir Yöresinde I. Ulusal Mimarlık Akımı*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin. “Kuruluştan Tanzimat’a Osmanlı Diplomasi Tarihi Literatürü”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 1/2 (2003), 423-489.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin. “XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)”. *Türkler Ansiklopedisi*. ed. H. C. Güzel vd. 12/762-821. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Yaldız, Esra – Parlak, Özge. “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları”. *Social Science Studies Journal* 4/24 (2018), 4930-4947.
- Yavuz, Yıldırım - Özkan, Süha. “Osmanlı Mimarlığının Son Yılları”. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. 4/1078. İstanbul: İletişim Yayınları, 1986.
- Yavuz, Yıldırım. “Cumhuriyet Dönemi Ankara’ında Mimari Biçim Endişesi”. *Mimarlık* 11-12 (1973), 26-44.
- Yavuz, Yıldırım. “Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi İlk Başmimarı Mimar Kemaleddin”. *Restorasyon Yıllığı* 11 (2015), 6-24.
- Yavuz, Yıldırım. “İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri (1908-1918)”. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi* 2/1 (1976), 9-34.
- Yavuz, Yıldırım. “Kemaleddin Bey”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. ed. Akbayar Nuri vd. 4/521-522. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.
- Yavuz, Yıldırım. “Mimar Kemalettin Bey (1870-1927)”. *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi* 7/1 (1981), 53-76.
- Yavuz, Yıldırım. “Tek Vedat”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. ed. Akbayar Nuri vd. 7/232. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.
- Yavuz, Yıldırım. *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemaleddin 1870-1927*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2009.
- Yazıcı, Nurcan. “Amasya’daki Hükümet Konağı Binaları”. *Sanat Dergisi* 18 (2011), 91-105.
- Yazıcı, Nurcan. “Trabzon Örneğinde Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Hükümet Konağı Binaları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/5 (2008), 943-959.
- Yetkin, Şerare. “Çini”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/329-335. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Yıldırım, Fatma Işıl. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim ve Edirne’de İnşa Edilen Eğitim Yapıları (1839-1923)*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Yıldız, Ali – Yüksek, İzzet. “Kırklareli Tarihi Çeşmelerinin Geleneksel Kent Dokusu İçerisindeki Yeri ve Önemi”. 4. *International Symposium Bildirisi* (2008), 197-202.

Yıldız, Ali. *Tarihi Tren İstasyonlarının Çağdaş Kullanımları; Kırklareli Tren İstasyonu'nun Rehabilitasyonu*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Zürcher, Eric Van. *Modernleşen Türkiye Tarihi*. çev. Yasemin Saner Göner. İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

İnternet Kaynakları

<https://project-haskovo-edirne.eu/tr>

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44141/tekirdag-muze-mudurlugu.html>

<http://www.tekirdag.gov.tr/arkeoloji-ve-etnografya-muzesi>

<http://www.tekirdag.gov.tr/valilik-hizmet-binasi>

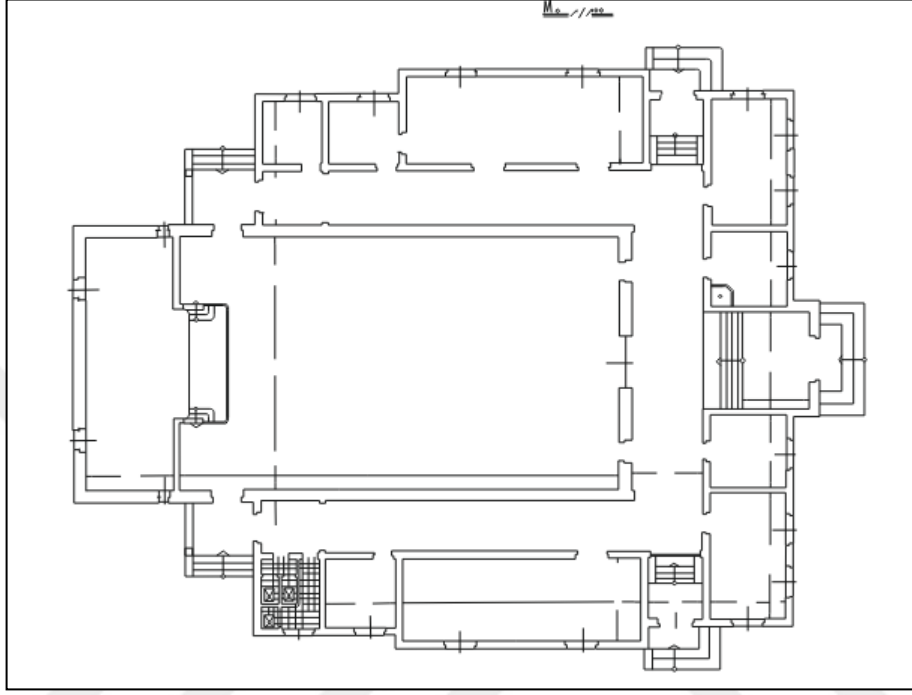
<http://www.pinarhisar.gov.tr/kologlu-ilkokulu>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Sirkeci_Garı

<https://www.kulturportali.gov.tr>

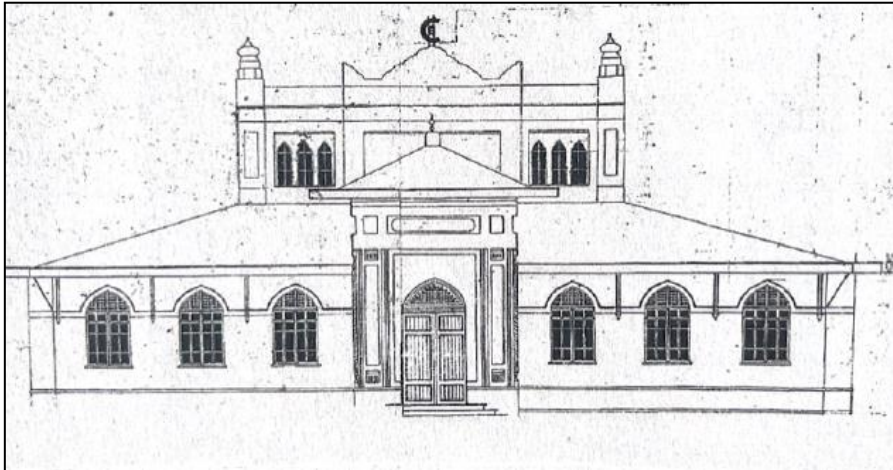
EKLER

Ek 1 – Çizimler



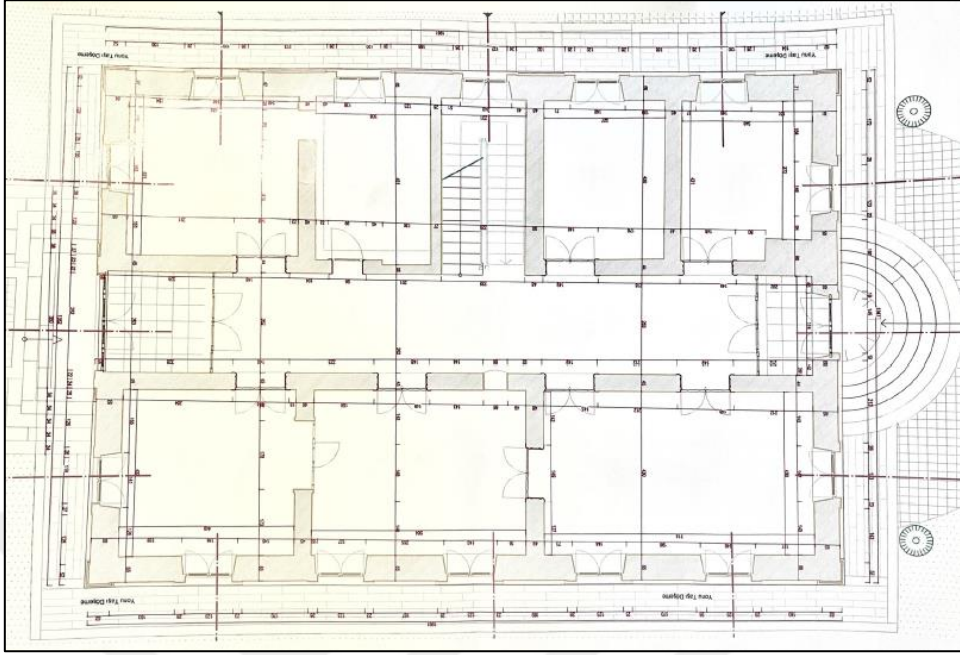
Çizim 1: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası) Planı,

Kaynak: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinden İşlendi.



Çizim 2: Edirne İttihat ve Terakki Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Ön Cephe Kesiti,

Kaynak: Oral Onur'dan, 2019.



Çizim 3: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası Planı

Kaynak: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivinden.



Çizim 4: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası Çizimi

Kaynak: Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanterinden İşlendi.



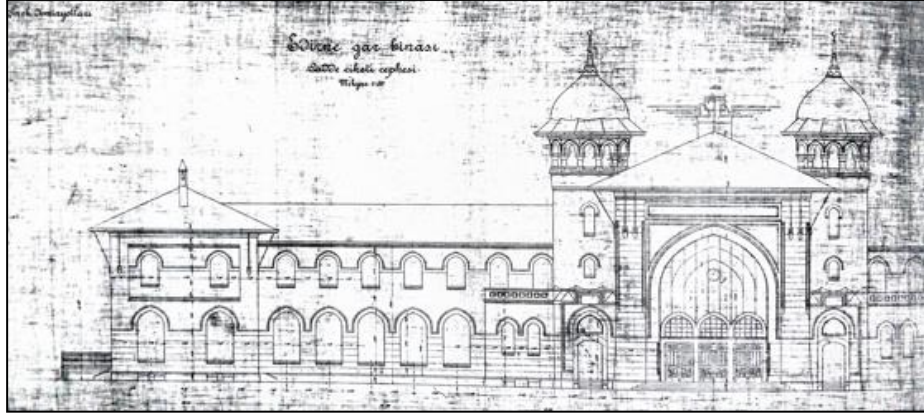
Çizim 5: Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası,
1918 Tarihli Edirne Haritası,

Kaynak: Tahsin Arıkan Özel Arşivinden Alınmış, Fatma Işlay Yıldırım'dan.



Çizim 6: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
1911 tarihli Mimar Kemalettin'e Ait Ön Cephe Plan Taslağı,

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2009.



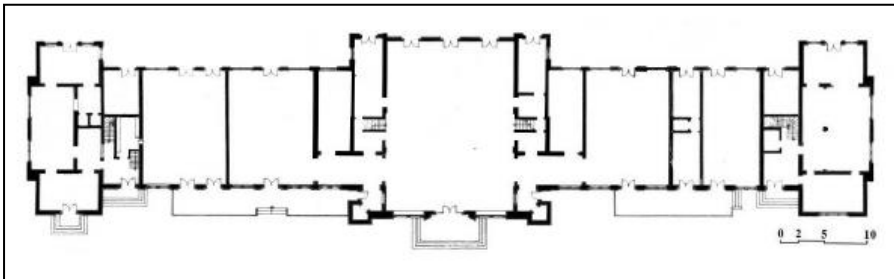
Çizim 7: Karaağaç Gar Binası (Güzeli Sanatlar Fakültesi)
Mimar Kemalettin'e Ait Ön Cephe Çiziminden Kopya Edilerek
Düzenlenmiş 1959 Tarihli Çizim

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2009.



Çizim 8: Karaağaç Gar Binası (Güzeli Sanatlar Fakültesi) Kat Planları,

Kaynak: Ali Yıldız'dan.



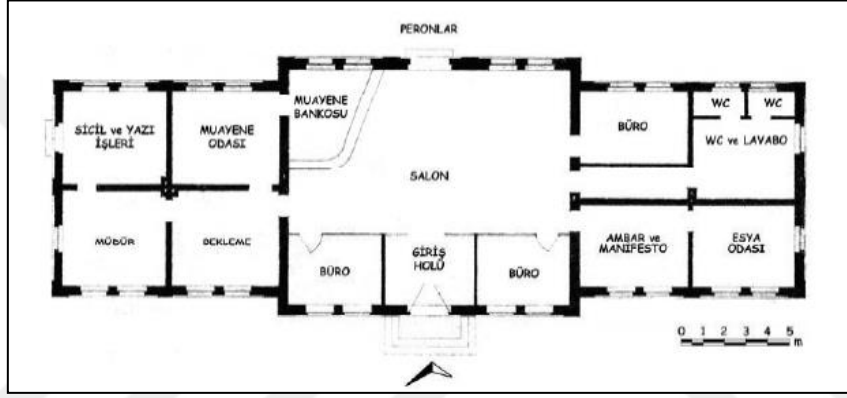
Çizim 9: İstanbul Sirkeci Garı Binası, Zemin Kat Planı

Kaynak: Başar ve Erdoğan'dan.



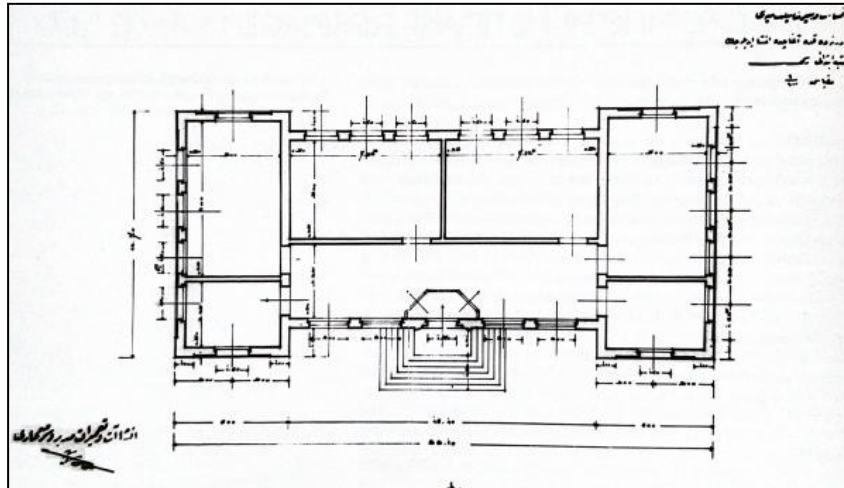
Çizim 10: İstanbul Evkaf-ı Humayün Nezareti,
Mimar Kemalettin'e Ait Ön Cephe Çizimi,

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan.



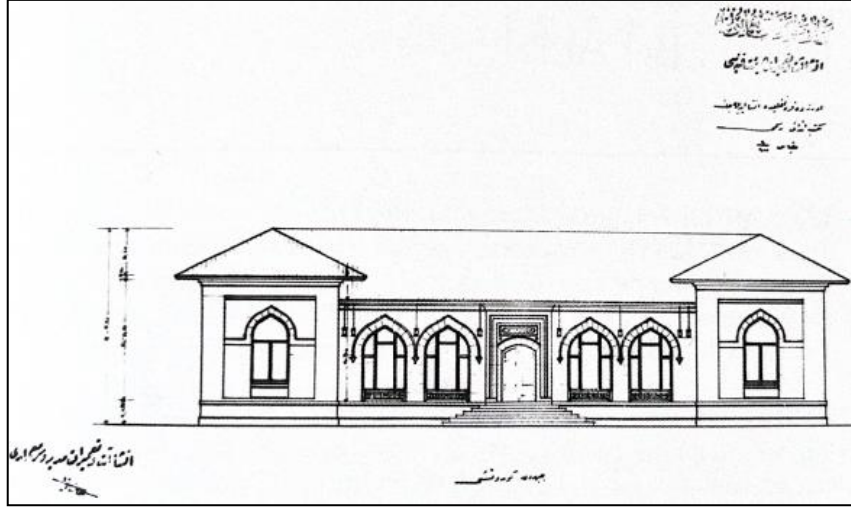
Çizim 11: Edirne Eski İstasyon/Gar Binası
(Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Eski Kat Planı,

Kaynak: Ali Yıldız'dan.



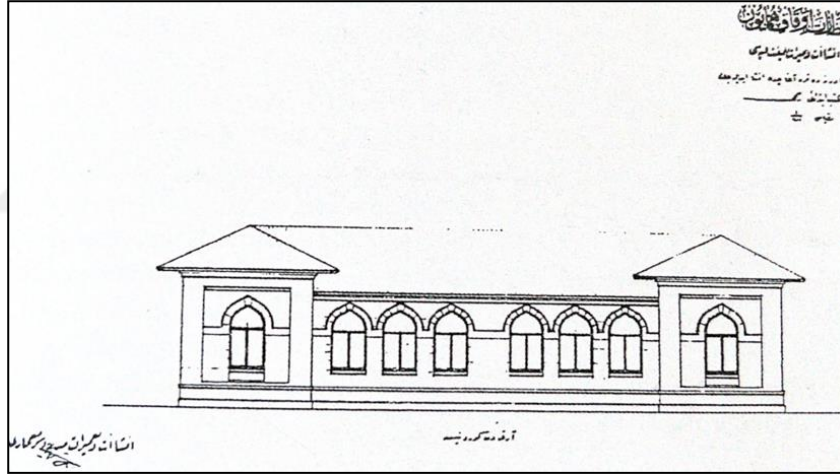
Çizim 12: Edirne - Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi,
Mimar Kemalettin'e Ait Plan Çizimi

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2009.



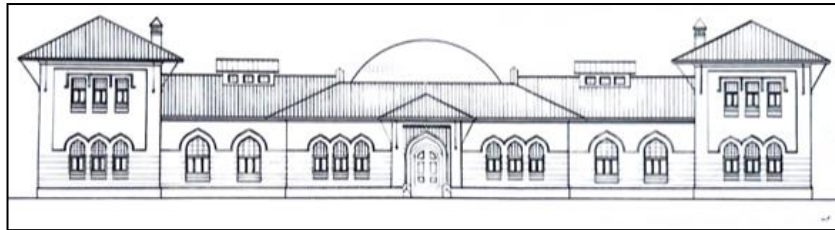
Çizim 13: Edirne - Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi,
Mimar Kemalettin'e Ait Ön Yüz Çizimi,

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2009.



Çizim 14: Edirne- Karaağaç Mekteb-i İbtidaisi,
Mimar Kemalettin'e Ait Arka Yüz Çizimi,

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2009.



Çizim 15: Mimar Kemalettin İmzalı Hamam Projesi

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2009.



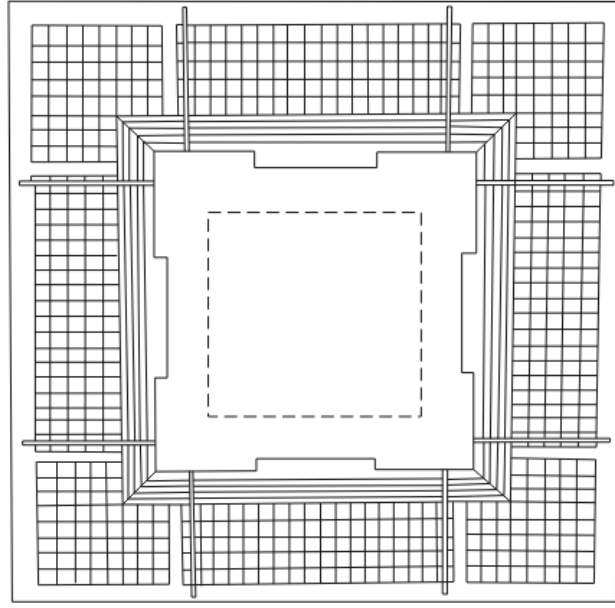
Çizim 16: Karaağaç Gümrük Karakol Binası (Protokol Evi)
Ön Cephe Çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



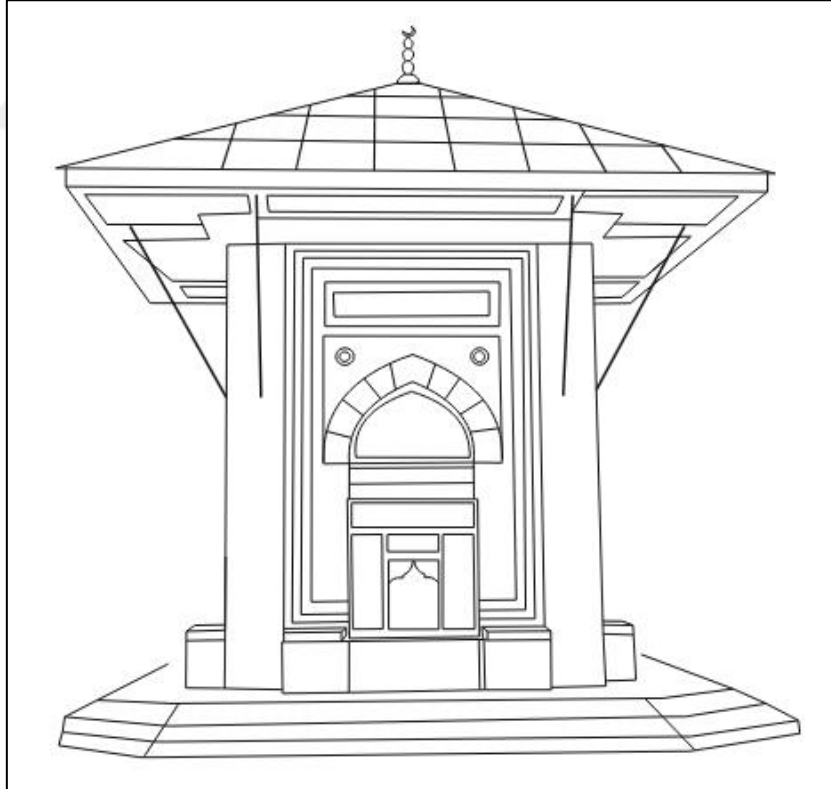
Çizim 17: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi
1972 tarihli Tayyip Yılmaz Çizimi,

Kaynak: Bilar Ender'den, 2019.



Çizim 18: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi Planı

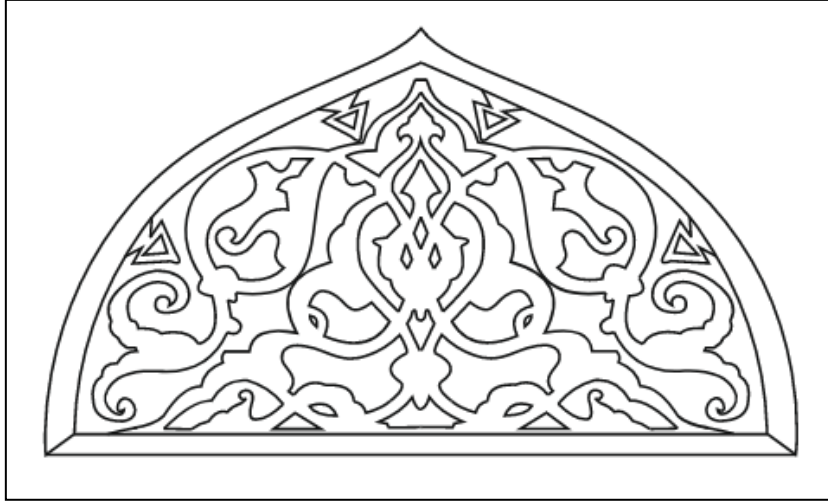
Kaynak: Edirne Kültür Varlıkları Envanterinden İşlendi.



Çizim 19: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi

Güney Cephe Çizimi

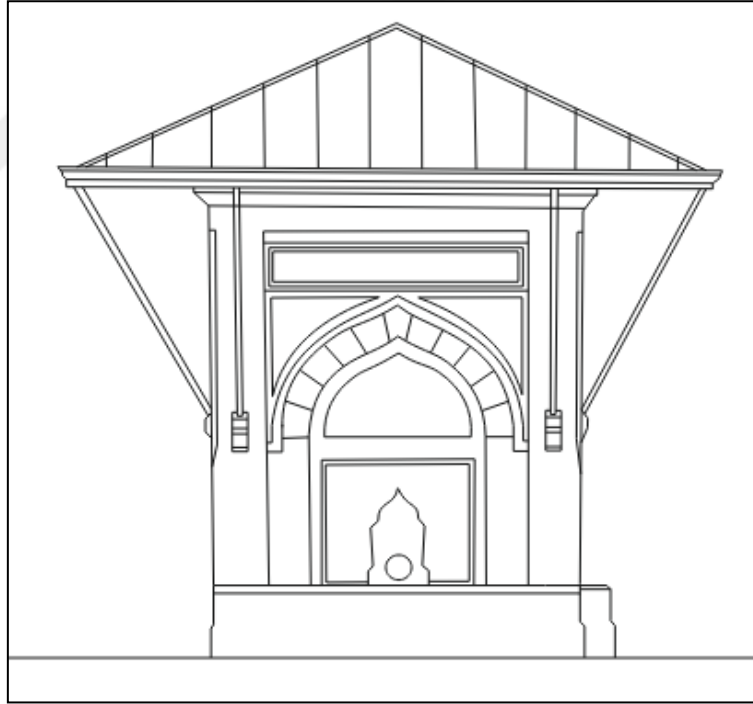
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Çizim 20: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi

Doğu ve Batı Cephelerde Yer Alan Alınlık Süsleme Detayı

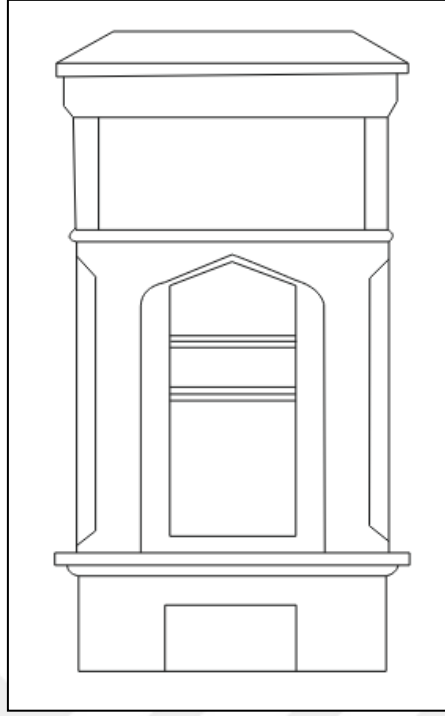
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Çizim 21: Hammami Muhittin Çeşmesi

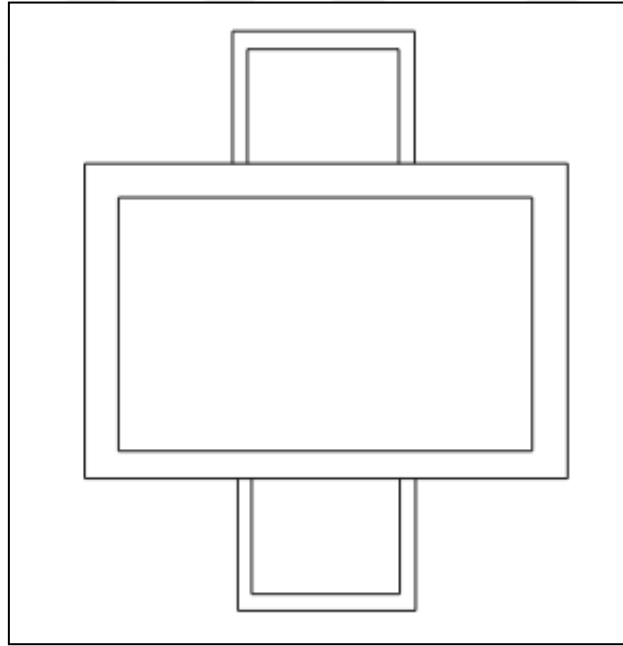
Mimar Kemaleddin ve Mimar Ali Talat İmzalı Çizimden İşlendi,

Kaynak: Afife Batur ve Gül Cephaneçigil'den.



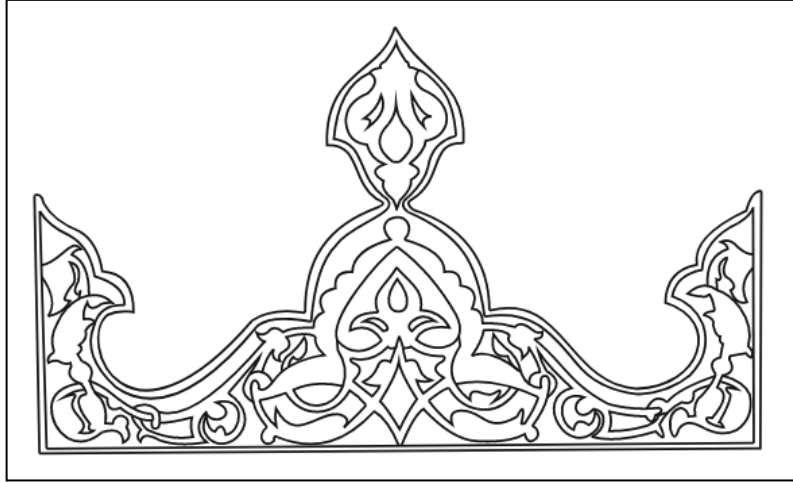
Çizim 22: Edirne Askeri Hastane Çeşmesi, Kuzey Cephe Çizimi

Kaynak: Edirne Kültür Varlıkları Envanterinden İşlendi.



Çizim 23: Edirne Askeri Hastane Çeşmesi Planı

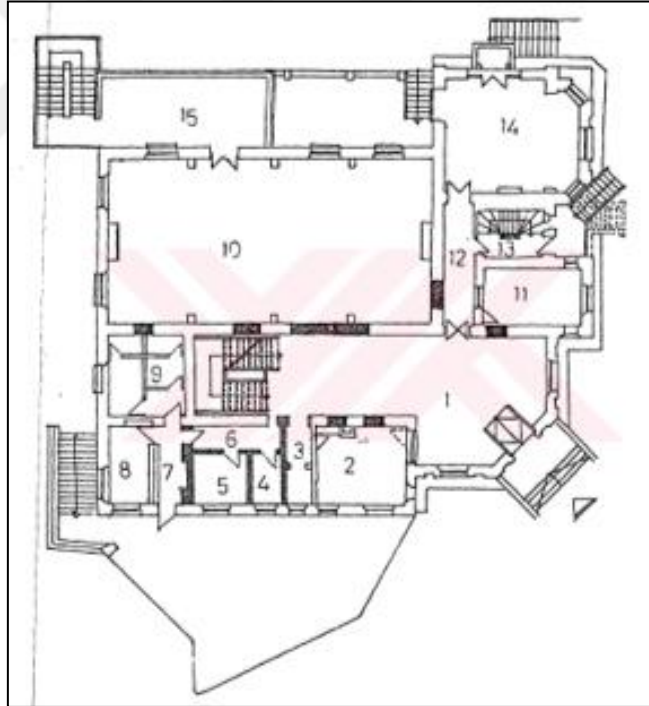
Kaynak: Edirne Kültür Varlıkları Envanterinden İşlendi.



Çizim 24: Edirne Askeri Hastane Çeşmesi

Kuzey Cepheye Yer Alan Alınlık Süsleme Detayı

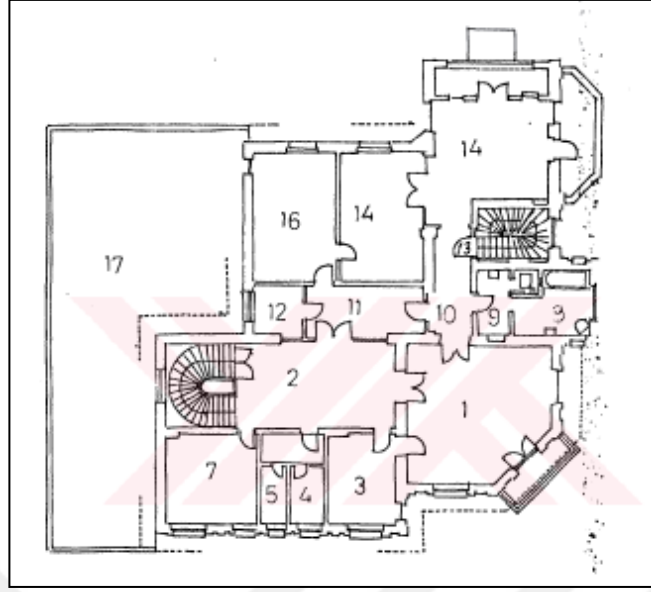
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Çizim 25: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)

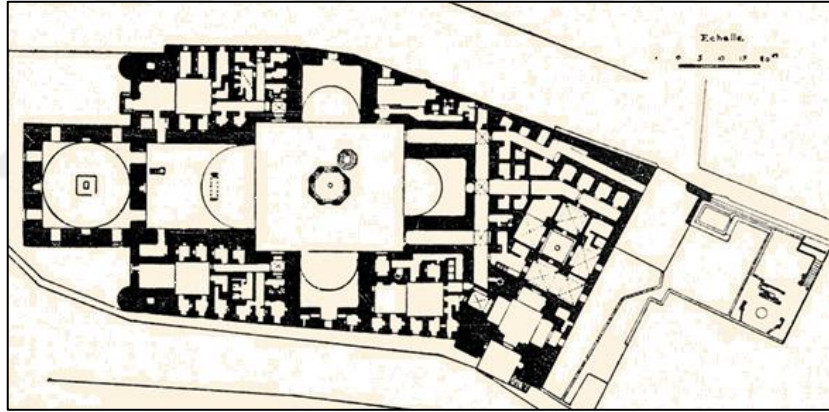
Zemin Kat Planı,

Kaynak: Fulya Adıyaman'dan.



Çizim 26: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)
Birinci Kat Planı,

Kaynak: Fulya Adıyaman'dan.



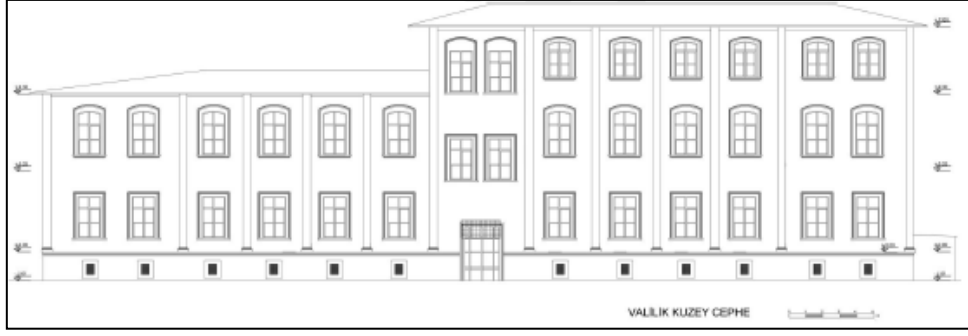
Çizim 27: Sultan Hasan Külliyesi Planı

Kaynak: Engin Beksaç'tan.

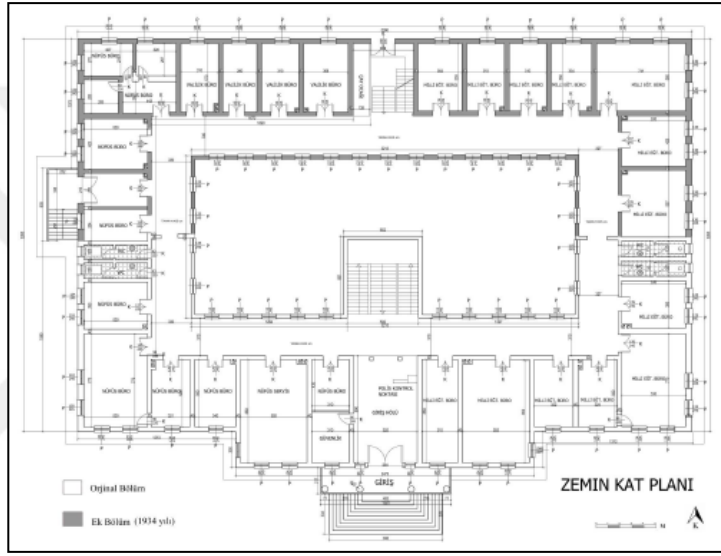


Çizim 28: Tekirdağ Hükümet Konağı (Valilik Binası), Ön Cephe

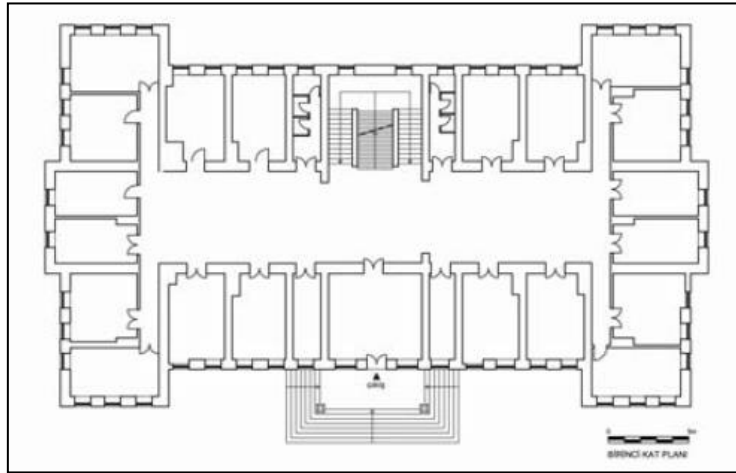
Kaynak: İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'nden Alınmış Çizim, Cenk Doğan'dan.



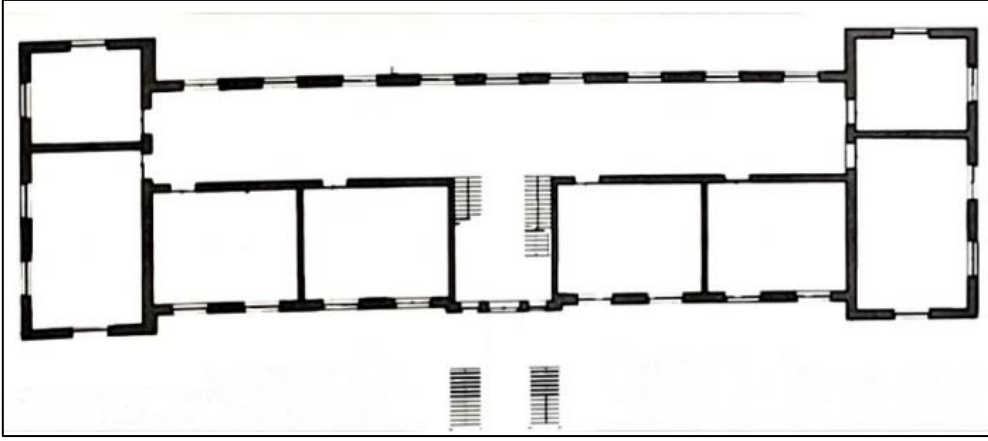
Çizim 29: Tekirdağ Hükümet Konağı (Valilik Binası), Kuzey Cephe
Kaynak: İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'nden Alınmış Çizim, Cenk Doğan'dan.



Çizim 30: Tekirdağ Hükümet Konağı (Valilik Binası), Zemin Kat Planı
Kaynak: İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'nden Alınmış Plan Cenk Doğan'dan.

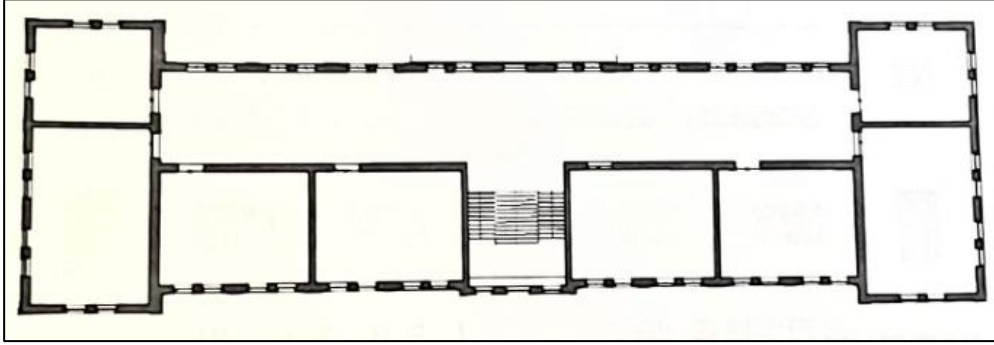


Çizim 31: Kastamonu Hükümet Konağı, Birinci Kat Planı
Kaynak: Mine Topçubaşı'ndan.



Çizim 32: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Zemin Kat Planı

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



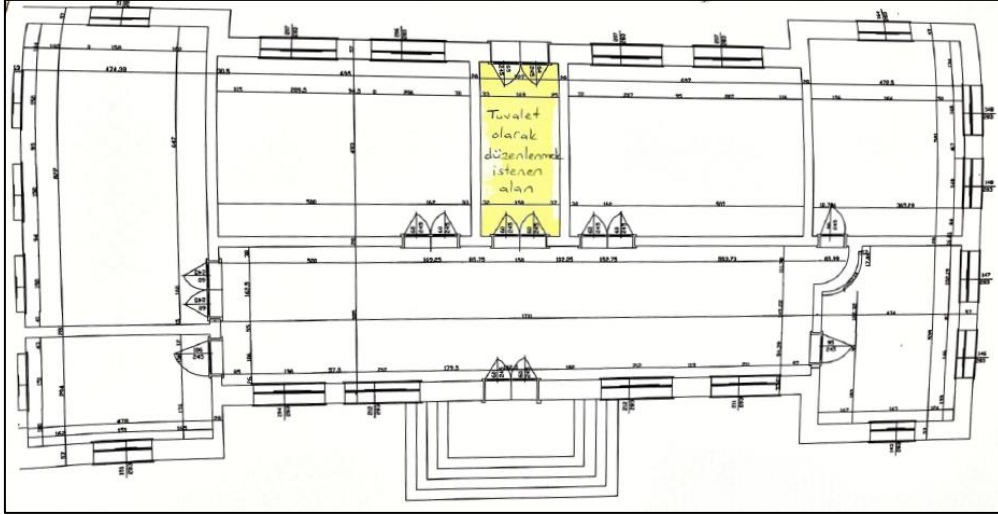
Çizim 33: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Üst Kat Planı

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



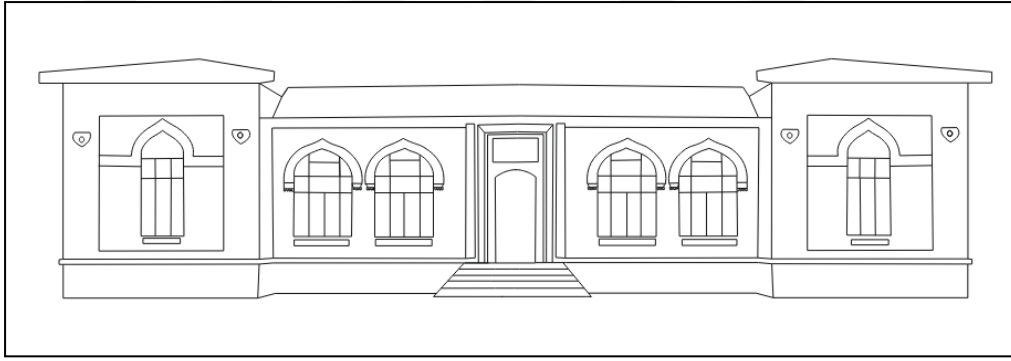
Çizim 34: Tekirdağ-İnanlı Tarım İşletmesi
(Eski Aygır Depo Binası), Ön Cephe Çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



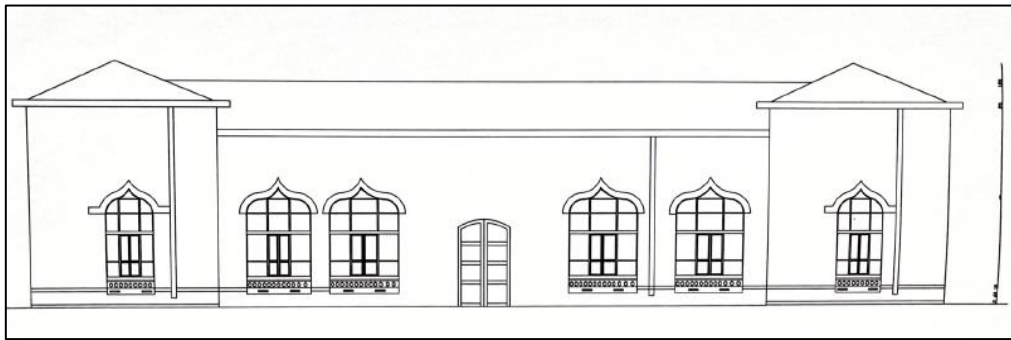
Çizim 35: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu (Atatürk Kültür Merkezi Binası) Planı,

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



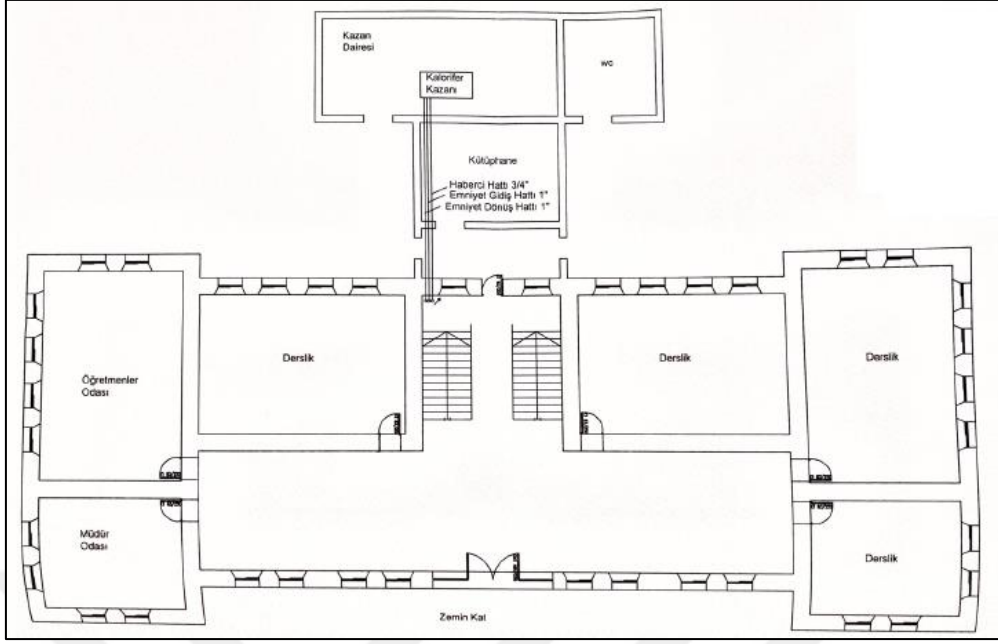
Çizim 36: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), Ön Cephe Çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



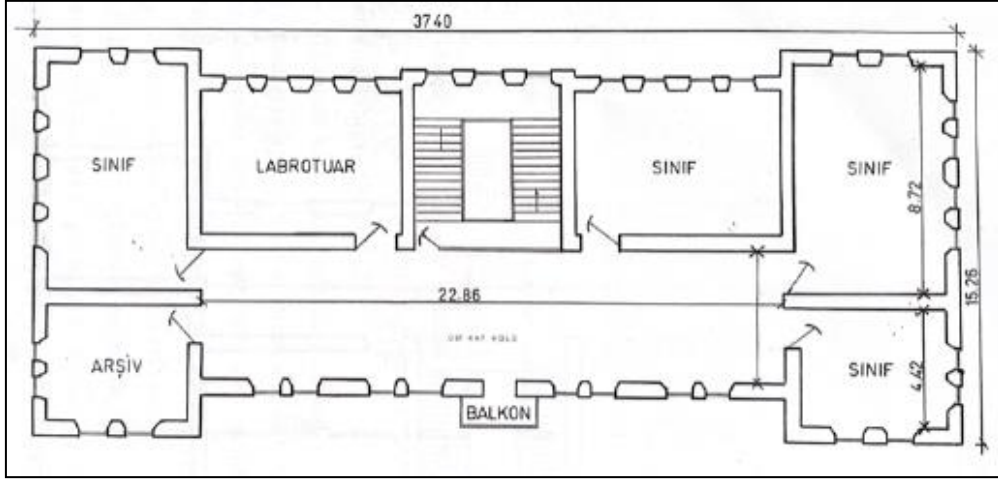
Çizim 37: Kırklareli- Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), Arka Cephe Çizimi,

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



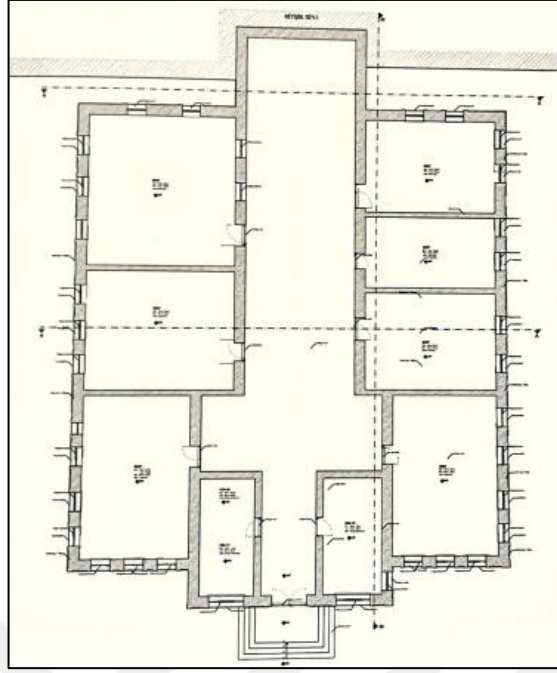
Çizim 38: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu,
Zemin Kat Planı,

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



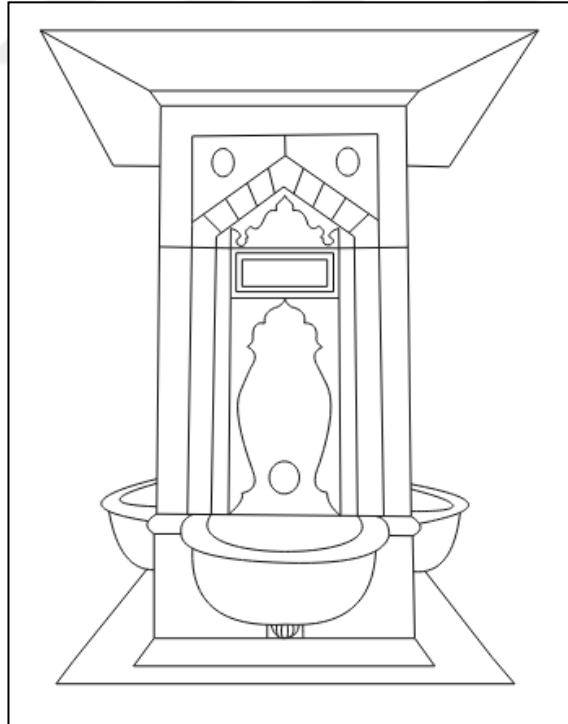
Çizim 39: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlköğretim Okulu,
Birinci Kat Planı

Kaynak: Mustafa Özer'den.



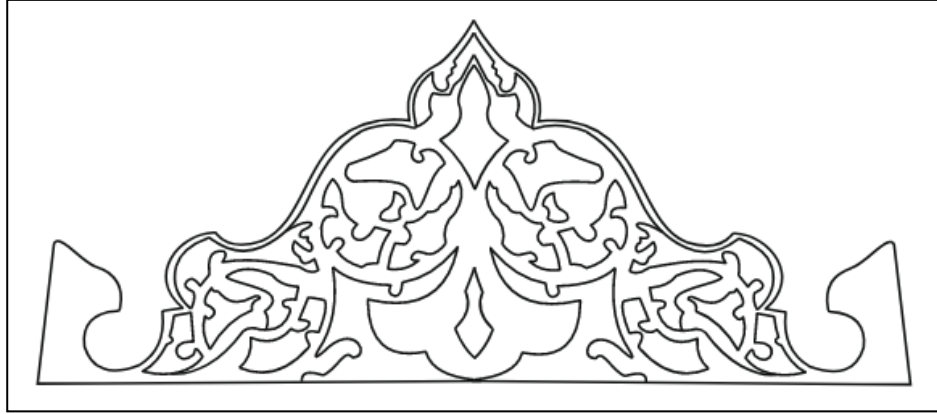
Çizim 40:Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu
(Pınarhisar Kültür Merkezi) Planı,

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



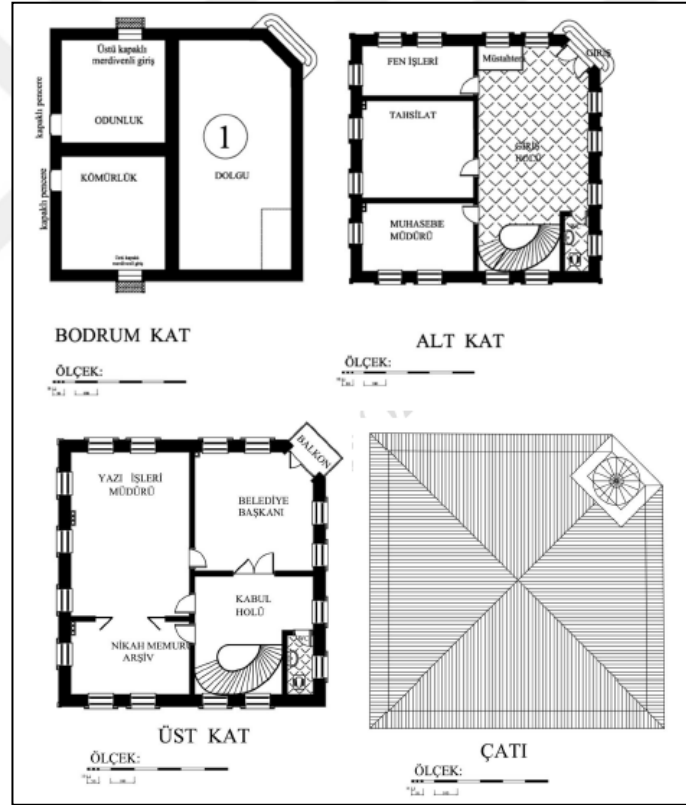
Çizim 41: Kırklareli Büyük Cami Çarşı Çeşmesi
Güneydoğuya Bakan Cephe Çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Çizim 42: Kırklareli Büyük Cami Çarşı Çeşmesi
Alınlık Süsleme Detayı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Çizim 43: Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası Planları

Kaynak: Mucit Öztabak'tan.

Ek 2 - Fotoğraflar




Fotoğraf 1: Edirne İttihat ve Terakki Binası (Halk Eğitim Merkezi Binası)

Kaynak: Oral Onur'dan, 2019.



Fotoğraf 2: Edirne İttihat ve Terakki Binası (Halk Eğitim Merkezi Binası)

Kaynak: Tuğba Yüce Gökşen'den.

Bina sahibi	<i>E. H. Partası</i>		No.	Mevcut Plânlar
Kira			1	"Vaziyet plânı Mikyas <i>1/100</i> "
Binanın cinsi (kâgır, yarım kâgır, ahşap)	<i>Kâgır</i>		2	Zemin kat * *
Binanın kıymeti	<i>15000 lira</i>		3	Bodrum * *
Yapılma tarihi	<i>1332</i>		4	1 inci * * *
Tadil olunduğu tarih ve bedeli			5	2 inci * * *
Kalorifer tesisi			6	Makta * *
Elektrik *	<i>Var</i>		7	Cebheler *
Sihhi *			8	
Sahne *	<i>Var</i>		9	
Bahçe durumu	<i>Beris ve Votaybol Sahaları</i>	10		
Arsa ölçüsü m.²	<i>1500</i>	11		
		12		
		13		
		14		
		15		
		16		
		17		
		18		
		19		
		20		
		21		

Binanın bulunduğu şehir veya köy : *Edirne*

Ess Cephe

İrroje sahibi *Dr. Rifat Aman*

İnşa bedeli

İkmal tarihi *332*

Ne gibi tahsisatla yapıldığı

Fotoğraf 3: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası (Halk Eğitim Merkezi Binası)
Kaynak: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinden.



Fotoğraf 4: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Ön Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 5: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Ana Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 6: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Ana Giriş Kısmı Detay

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 7: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Doğu Cephe Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 8: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Batı Cephe ve Üst Kat Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 9: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası,
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Batı Cepheden Giriş Bölümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 10: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası,
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Batı Girişin Sağ Tarafından Uzanan Koridor

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



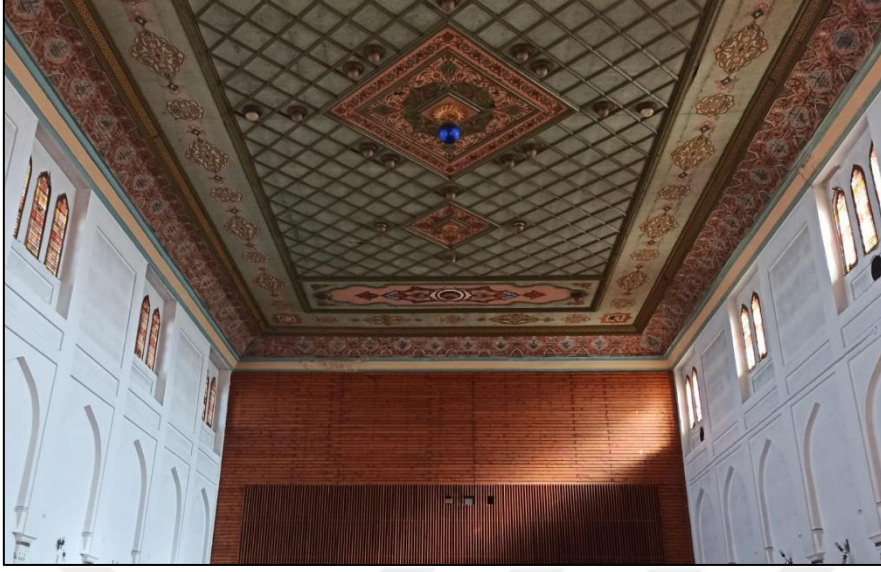
Fotoğraf 11: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Toplantı Salonunun Yer Aldığı Koridor

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 12: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Mimar Kemaleddin Salonu

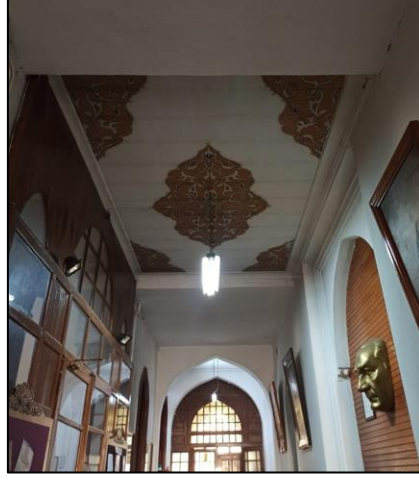
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 13: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Mimar Kemaleddin Salonu Tavan Süslemeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 14: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası,
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Mimar Kemaleddin Salonu Tavan Süslemeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 15: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası,
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Koridor Tavan Süslemeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 16: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası,
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Koridor Tavan Süslemeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 17: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası,
(Halk Eğitim Merkezi Binası), Koridor Tavan Süslemeleri Detay

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 18: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası,
(Halk Eğitim Merkezi Binası), İç Kısımda Yer Alan Çini Süslemeler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 19: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası,
(Halk Eğitim Merkezi Binası)Mimar Kemaleddin Salonu,
Dr. Rifat Osman Tarafından Yapılmış Çini Süsleme

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 20: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
Yapının İnşaat Aşamasından Eski Bir Fotoğraf

Kaynak: Fatma Işıl Yıldırım'dan.



Fotoğraf 21: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası,
1970'lerden Bir Fotoğraf

Kaynak: Oral Onur'dan, 2019.



Fotoğraf 22: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 23: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 24: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
Ön Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 25: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
Kuzeybatı Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 26: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
Arka Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 27: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
Güneydoğu Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 28: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
Birinci Katın İç Bölümünden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 29: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Binası
İkinci Katın İç Bölümünden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 30: Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası
Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 31: Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası
Ön Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



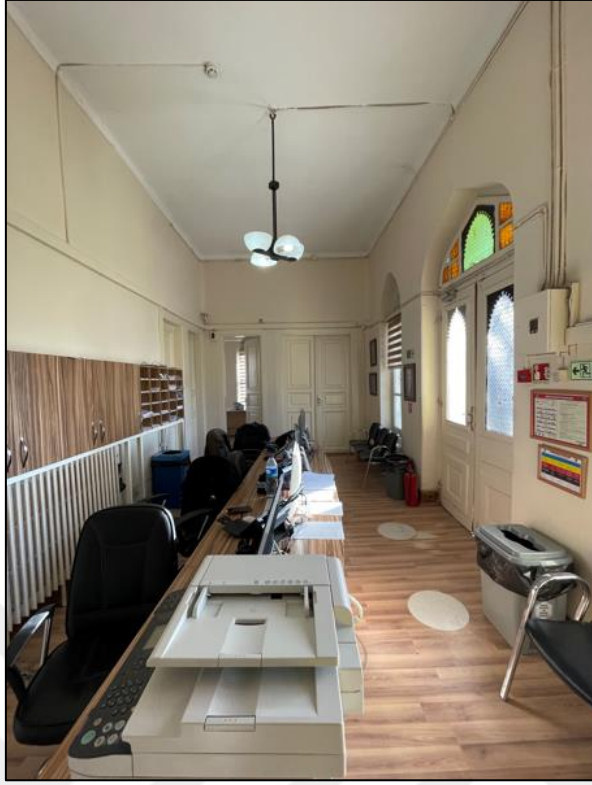
Fotoğraf 32: Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası
Yan Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 33: Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası
Arka Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



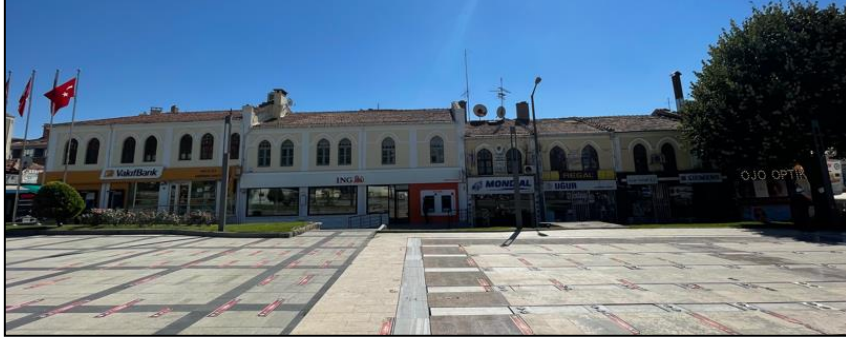
Fotoğraf 34: Edirne Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Binası
İç Kısmından Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 35: Edirne Sıra Çarşılar (Darüleytam Binaları), Eski Görünüm

Kaynak: Oral Onur'dan, 2019.



Fotoğraf 36: Edirne Sıra Çarşılar (Darüleytam Binaları) Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 37: Edirne Sıra Çarşılar (Darüleytam Binaları)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 38: Edirne Sıra Çarşılar (Darüleytam Binaları) Ara Sokak Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 39: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi),
Eski Peron Cehesi Görünümü 1910'lu Yıllar

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2015.



Fotoğraf 40: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Ön Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 41: İstanbul Sirkeci Garı, Cephe Görünümü

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Sirkeci_Garı



Fotoğraf 42: Şam-Hicaz Demiryolu İstasyon Binası

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2015.



Fotoğraf 43: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 44: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Ön Cephe ve Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 45: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Kule Ayrıntı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 46: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Ön Cephe Pencere ve Silme Sistemi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 47: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Arka Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 48: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Arka Cephe Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



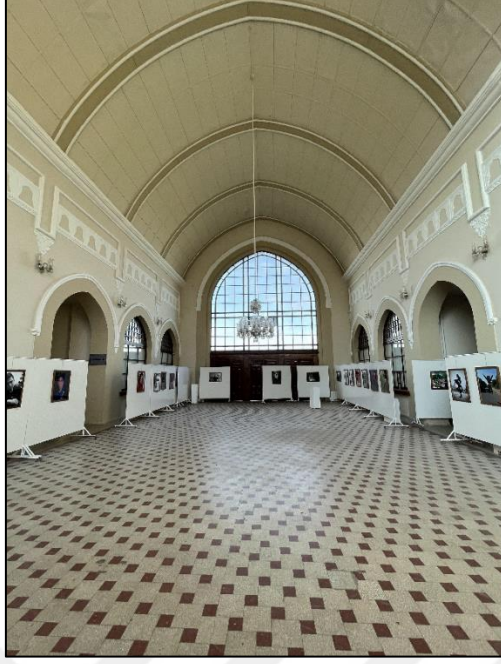
Fotoğraf 49: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Kuzeybatı Cephesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 50: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Güneydoğu Cephesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 51: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Giriş Salonu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 52: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Zemin Katının Sol Tarafındaki Koridor

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 53: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Zemin Katın Sağ Tarafındaki Koridor

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 54: Karaağaç Gar Binası (Güzel Sanatlar Fakültesi)
Birinci Katın Sol Tarafındaki Koridor

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 55: 1923 Tarihli Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası,
Arka Cephe (Peron) Görünümü

Kaynak: <https://project-haskovo-edirne.eu/tr>



Fotoğraf 56: 1936 Tarihli Eski Karaağaç İstasyonu ve Edirne Garı

Kaynak: Meral Karaağaç'tan.



Fotoğraf 57: Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğatarihi Müzesi), Ön Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 58: Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğatarihi Müzesi), Ön Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 59: Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası
(Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Arka Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 60: Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa
Tarihi Müzesi), Çini Süsleme ve Geniş Saçak Düzeni

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 61: Şişli Giulio Mongeri Evi, Çini Süslemeler

Kaynak: Özlem İnay Ertem'den.



Fotoğraf 62: İstanbul Kamer Hatun Cami, Çini Detay

Kaynak: Yıldırım Yavuz'dan, 2009.



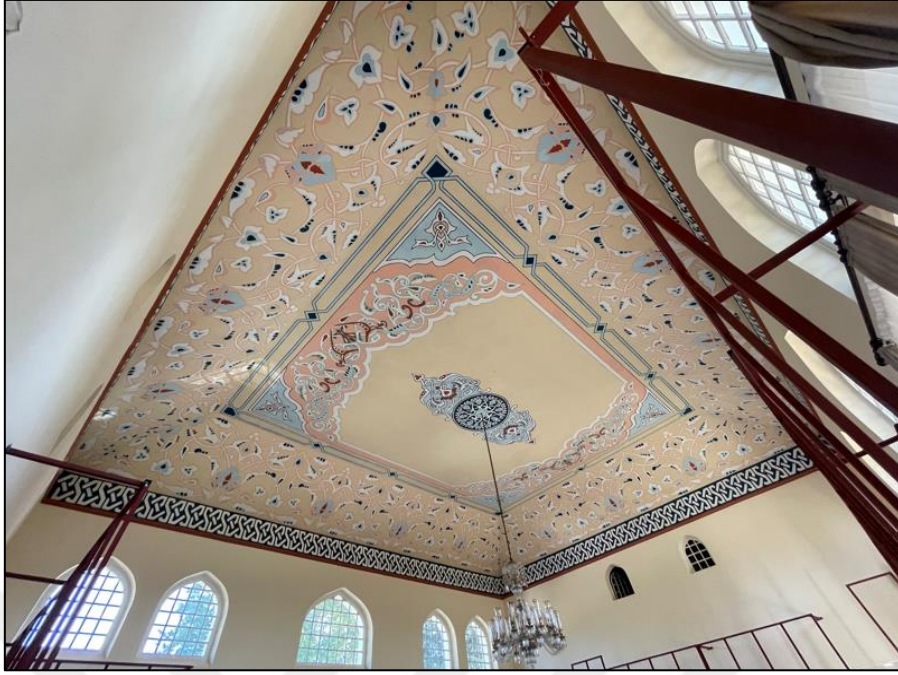
Fotoğraf 63: Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Kuzeybatı Yönünden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 64: Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Güneydoğu Yönünden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 65: Karaağaç Eski İstasyon/Gar Binası (Trakya Üniversitesi Doğa Tarihi Müzesi), Salon Tavan Süslemeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 66: Karaağaç Gümrük Karakol Binası
Ön Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 67: Karaağaç Gümrük Karakol Binası
Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 68: Karaağaç Gümrük Karakol Binası
Onarım Kitabesi ve Kubbesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 69: Karaağaç Gümrük Karakol Binası
Arka Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur



Fotoğraf 70: Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman)
Ön Cepheden Görünüm, Eylül 2021

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 71: Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman)
Ön Cepheden Görünüm, Nisan 2022

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 72: Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman)
Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 73: Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman)
Batı Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 74: Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman)
Güney Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 75: Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman)
Doğu Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 76: Karaağaç Jandarma Karakol Binası (Lojman)
Doğu Cephesinden Süsleme Detay

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 77: Kadıköy 35. İlk Mektep

Kaynak: Kıvanç Koçak'tan.



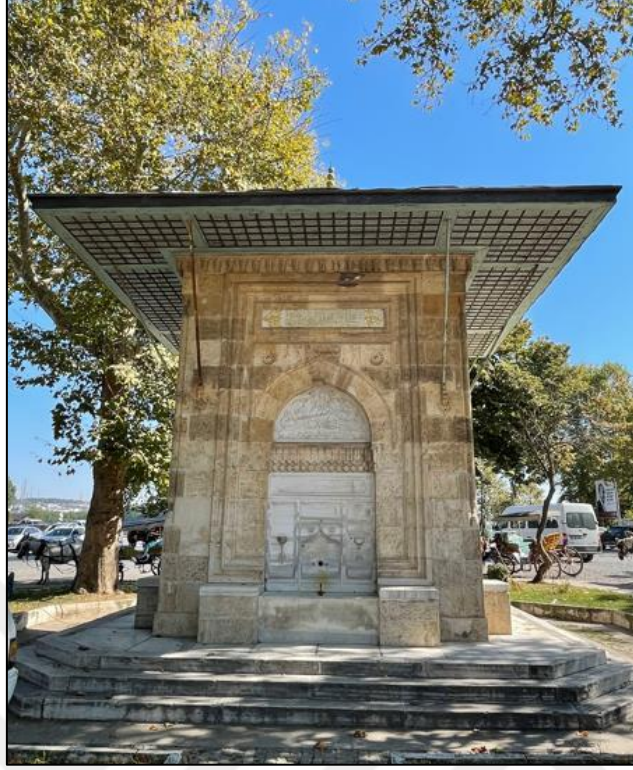
Fotoğraf 78: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi ve Eski Tren Yolu

Kaynak: Onur Oral'dan, 2006.



Fotoğraf 79: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi,
Güney Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 80: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi
Batı Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 81: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi
Batı Cephe Ayrıntı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 82: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi
Doğu Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 83: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi
Doğu Cepheden Ayrıntı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 84: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi
Kuzey Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 85: Karaağaç Hacı Adil Bey Çeşmesi
Kuzey Cephe Ayrıntı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 86: 1970 yılı Edirne Askeri Hastane Çeşmesi

Kaynak: T. Yılmaz'dan Alınma, Murat Karademir'den.



Fotoğraf 87: Edirne Askeri Hastane Çeşmesi
Kuzey Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 88: Edirne Askeri Hastane Çeşmesi
Sivri Kemerli Niş Kısım

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 89: Edirne Askeri Hastane Çeşmesi
Güney Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 90: Edirne Askeri Hastane Çeşmesi
Doğu Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 91: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi),
Giriş Cephesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 92: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)
Batı Cephe ve Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 93: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)
Giriş Cephesi Balkon Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 94: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi),
Batı Cephe

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 95: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi),
Batı Cepheden Detay

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 96: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi),
Güney Cephe

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



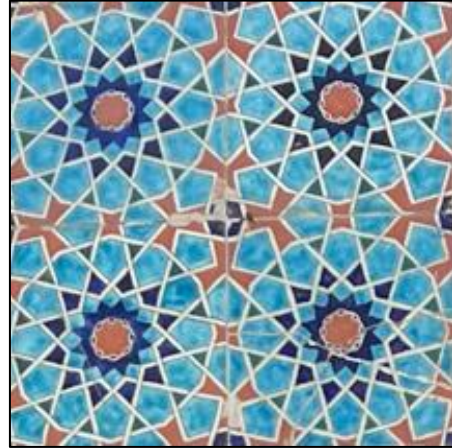
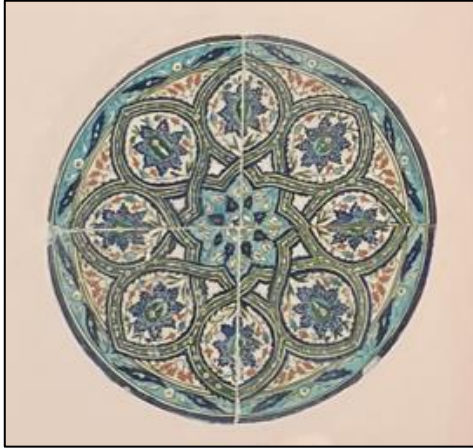
Fotoğraf 97: Tekirdağ Eski Vali Konağı
(Arkeoloji ve Etnografya Müzesi), Güney Cephe

Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr>



Fotoğraf 98: Tekirdağ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Güney Cephe

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 99: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)

Cephelerde Yer Alan Çini Süslemeler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 100: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)

Cephelerde Yer Alan Çini Süslemeler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 101: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)
Arkeolojik Eserler Salonu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 102: Tekirdağ Eski Vali Konağı (Arkeoloji ve Etnografya Müzesi),
Etnografya Salonu

Kaynak: <https://kvmmg.ktb.gov.tr/TR-44141/tekirdag-muze-mudurlugu.html>



Fotoğraf 103: 1931 Tarihli Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)

Kaynak: Doğan Cenk'ten.



Fotoğraf 104: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)

1946 Yılında Yaptırılmış 3. Kat İlavesi,

Kaynak: <http://www.tekirdag.gov.tr/valilik-hizmet-binasi>



Fotoğraf 105: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)
Ön Cepheden Görünüm, Eylül 2021

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 106: Kastamonu Hükümet Konağı,

Kaynak: Afife Batur'dan.



Fotoğraf 107: Ankara Etnografya Müzesi, Genel Görünüm

Kaynak: <https://ankara.ktb.gov.tr/TR-260403/etnografya-muzesi.html>



Fotoğraf 108: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)

Ön Cepheden Görünüm, Nisan 2022

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 109: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)
Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 110: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 111: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği),
Batı Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



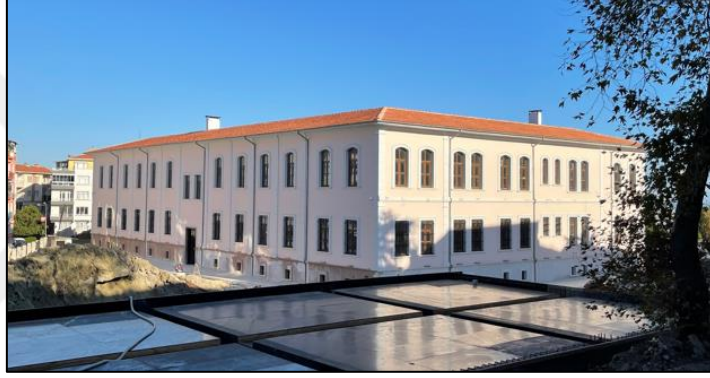
Fotoğraf 112: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği),
Doğu Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 113: 2015 Tarihli Tekirdağ Hükümet Konağı
(Tekirdağ Valiliği), Batı Cephesi,

Kaynak: Doğan Cenk'ten.



Fotoğraf 114: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)
Kuzey ve Batı Cephelerden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



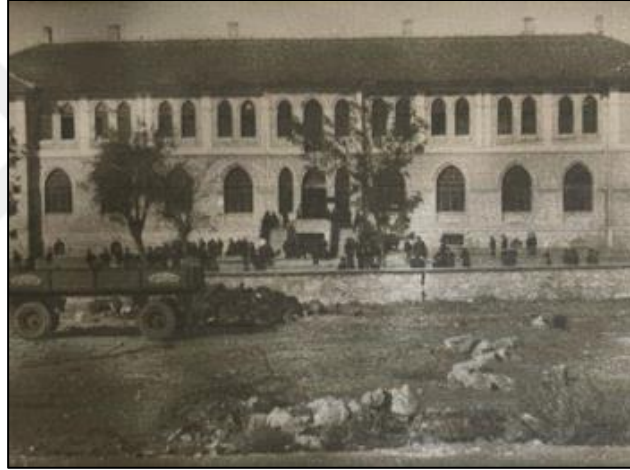
Fotoğraf 115: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)
Giriş Salonunda Yer Alan Çini Süslemeler,

Kaynak: Doğan Cenk'ten.



Fotoğraf 116: Tekirdağ Hükümet Konağı (Tekirdağ Valiliği)
Giriş Salonunda Yer Alan Çini Süslemeler,

Kaynak: Doğan Cenk'ten.



Fotoğraf 117: Tekirdağ- Saray Cumhuriyet İlkokulu Eski Görünümü

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



Fotoğraf 118: Tekirdağ- Saray Cumhuriyet İlkokulu, 1960 Yılına Ait Fotoğrafi

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



Fotoğraf 119: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, 2011 Yılına Ait Fotoğrafı

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



Fotoğraf 120: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Ön Cephe

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 121: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Arka Cephe

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 122: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu, Güneybatı Cephe

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 123: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu,
Kuzeydoğu Cephe

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 124: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu,
Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 125: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu,
Giriş Kapısı ve Merdiven Bölümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 126: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu,
Zemin Kat Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 127: Tekirdağ-Saray Cumhuriyet İlkokulu,
Üst Kat Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 128: Tekirdağ-İnanlı Tarım İşletmesi (Eski Aygır Depo Binası)
Ön Cephe Görünüm

Kaynak: <https://www.360cities.net>



Fotoğraf 129: Tekirdağ-İnanlı Tarım İşletmesi (Eski Aygır Depo Binası)
Güney Cepheden Görünüm

Kaynak: <https://www.360cities.net>



Fotoğraf 130: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu,
1932 Tarihli Ön Cepheden Görünüm

Kaynak: Atatürk Kültür Merkezi Binası İçinden, Mimar
Mucit Öztabak Yerel Yakın Tarih Arşivi, Erol Peközcan.



Fotoğraf 131: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu

(Atatürk Kültür Merkezi Binası), 1932 Tarihli Ön Cepheden Görünüm

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



Fotoğraf 132: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), Ön Cephe Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 133: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 134: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 135: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), Güneydoğu Cephe ve Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur



Fotoğraf 136: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), Arka Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 137: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), Kuzeybatı Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 138: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), İç Bölümden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 139: Kırklareli-Babaeski Atatürk İlkokulu
(Atatürk Kültür Merkezi Binası), İç Bölümden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 140: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu,
1940'lı Yıllar, Kuzeybatıdan Görünüm

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



Fotoğraf 141: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu
Ön Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 142: Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi, Genel Görünüm

Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr>



Fotoğraf 143: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu
Ön Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 144: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu
Giriş Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 145: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu,
İkinci Kat Balkon Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 146: Daday Redif Dairesi, Kilit Taşının Üzerinde Bulunan Ayyıldız Motif

Kaynak: Önder Aydın'dan.



Fotoğraf 147: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 148: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu
Kuzeybatı Cephesi Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 149: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu
Güneydoğu Cephesi Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 150: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu,
Arka Cephe Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 151: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu,
Zemin Kat Görünümü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 152: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu,
Üst Kata Çıkan Merdiven Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



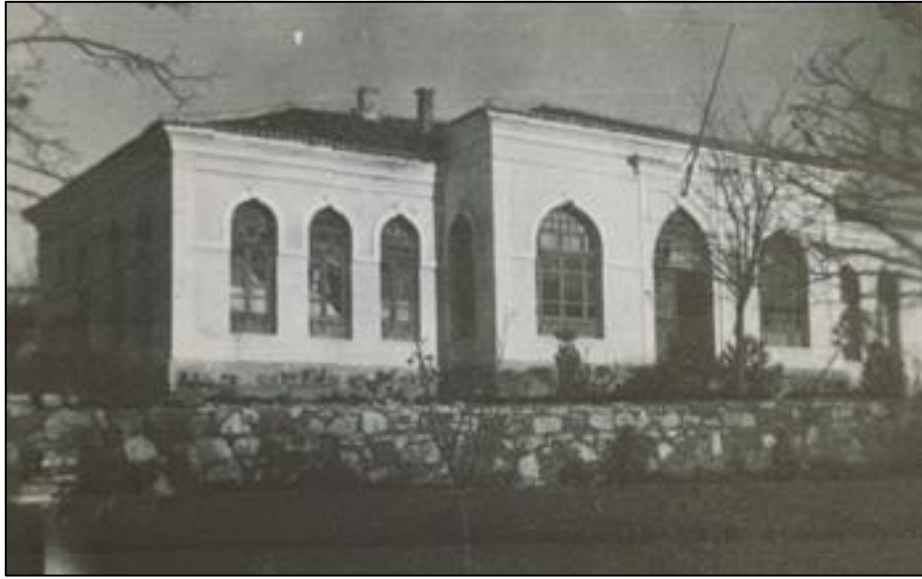
Fotoğraf 153: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu,
Üst Kat Balkona Çıkış Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 154: Kırklareli-Pınarhisar Sadullah Koloğlu İlkokulu,
Üst Kat Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 155: Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu, Eski Görünüm

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



Fotoğraf 156: Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu,
2011 Yılı Restorasyon Öncesi,

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



Fotoğraf 157: Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu,
2011 Yılı Restorasyon Öncesi,

Kaynak: Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivinden.



Fotoğraf 158: Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu
(Pınarhisar Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi),
Ön Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 159: Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu
(Pınarhisar Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi),
Kuzeybatı Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 160: Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu
(Pınarhisar Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi),
Güneydoğu Cepheden Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur



Fotoğraf 161: Kırklareli-Pınarhisar Pratik Kız Sanat Okulu
(Pınarhisar Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi), Giriş Salonu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 162: Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Eski Hali

Kaynak: Kırklareli Kültür Varlıkları Envanterinden.



Fotoğraf 163: Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Eski Hali

Kaynak: Ali Yıldız-İzzet Yüksek'ten.



Fotoğraf 164: Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 165: Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi, Genel Görünüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 166: Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi
Güneydoğu Cephesindeki Ayna Taşı ve Yalak Kısmı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 167: Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi,
Güneydoğu Cephedeki Süsleme Ayrıntıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 168: Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi,
Doğu Cephedeki Süsleme Ayrıntıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 169: Kırklareli Büyük Cami Çeşmesi
Duvara Monte Edilmiş Kısım

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



Fotoğraf 170: Ayasofya Üçyüzlü Çeşmesi

Kaynak: Nur Urfalıoğlu'ndan.



Fotoğraf 171: İstinye İskele Çeşmesi

Kaynak: <https://kulturenvanteri.com>



Fotoğraf 172: 1932 Tarihli Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası

Kaynak: <https://www.babaeski-bld.gov.tr>



Fotoğraf 173: 1932 Tarihli Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası,

Kaynak: Mucit Öztapak'tan.



Fotoğraf 174: 1950'li Yıllarda Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası,

Kaynak: Mucit Öztapak'tan.



Fotoğraf 175: 1970’li Yıllarda Kırklareli-Babaeski Eski Belediye Binası,

Kaynak: Mucit Öztabak’tan.



Fotoğraf 176: İzmir Borsa Sarayı

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/İzmir_Borsa_Sarayı



Fotoğraf 177: Bandırma Maarif Oteli,

Kaynak: Orhan Yabancı’dan.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: ATAKAN BALCI	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Sanat Tarihi
Makale ve Bildiriler	
1. Balcı, Atakan. “Mimar Kemaleddin’in Edirne’deki Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları”. <i>Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i> 11 (2022).	